Ἐλεύθερα Γράμματα

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΖΩΝΤΑΝΗΣ ΣΚΕΨΗΣ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΚΑΘΕ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙΟΥ 66 (ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ "ΑΕΤΟΣ") ΤΗΛ. 21-081

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΩΤΙΑΔΗΣ

ΑΘΗΝΑ, ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 31 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1945
ΤΙΜΗ ΔΡΧ. 80 —— ΑΡΙΘΜΟΣ 17

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Τ. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΔΗ: Ἀνοιχτὸς ὁρίζοντας
Γ. ΛΑΜΠΡΙΝΟΥ: Ἕνας πνευματικὸς Ἡρακλῆς
Β. ΡΩΤΑ, Γ. ΘΕΟΤΟΚΑ: Τὰ μεταπολεμικὰ προβλήματα
ΜΑΙΚΛ ΦΟΥΤ: Ἡ δίκη τοῦ Μουσσολίνι
ΑΓΓ. ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΥ: Ξεκινώντας
Τ. ΚΑΡΟΥΣΟΥ: Ἐπιστροφὴ κ' ἐπιστροφὴ
ΟΔΥΣΣΕΑ: Ὁ Ἀλέξης
Π. ΦΙΛΙΚΟΥ, ΚΛ. ΚΥΡΟΥ, Γ. Α. ΜΕΝΕΓΑΚΗ: Ποιήματα
Γ. ΤΕΡΤΣΕΤΗ: Θὰ ἔλθει καιρὸς
Κ. Ι. ΔΕΣΠΟΤΟΠΟΥΛΟΥ: Ἀντίκρυ στὴν καινούργια ἐποχὴ
ΤΖΩΝ Β. ΠΡΙΣΛΕΥ: Αὐγὴ ἑνὸς καινούργιου κόσμου
ΜΑΡΚΟΥ ΜΠΛΑΝΗΕΝ: Ὁ λύχνος
Ν. ΧΑΓΕΡ - ΜΠΟΥΦΙΔΗ, ΓΙΑΝ. ΚΟΥΓΙΟΥΛΗ: Ποίηση
ΒΑΣ. ΡΩΤΑ: Ὁ ἀγώνας στὰ ἑλληνικὰ βουνὰ
ΑΙΚ. ΣΤΡΙΦΤΟΥ - ΚΡΙΑΡΑ: Τὸ παραστρατημένο παιδὶ
ΝΙΚΟΛΑΙ ΤΙΧΟΝΩΦ: Ἡ πολιορκία τοῦ Λένινγκραντ
ΛΕΟΝΤΑ ΚΟΥΚΟΥΛΑ: Ὀλαρία, ὀλαλὰ
ΡΗΓΑ ΦΕΡΑΙΟΥ: Τὰ δίκαια τοῦ ἀνθρώπου

ΑΝΟΙΧΤΟΣ ΟΡΙΖΟΝΤΑΣ

Τοῦ Τ. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΔΗ

Δὲ θυμᾶμαι ποιὸς ἀπὸ τοὺς δυό, ἴσως ὁ Γκόρκυ μπορεῖ κι' ὁ Ἰστράτι, ἔγραφε κάποτες, πῶς τὸ παιδί, κάθε παιδί, εἶναι κι' ἕνας μικρὸς ἐπαναστάτης. Χάρη σ' αὐτὸ ζωντανεύουν οἱ νόμοι τῆς δημιουργίας καὶ ποδοπατοῦν κάθε μπόδιο ποὺ σήκωσε μπροστά τους ὁ ἐνήλικος: Τὴν πρόληψη, τὸ συμφέρον καὶ τὸν ὑπολογισμό. Γῆ ζωὴ τὴν καταλαβαίνει μονάχα τὸ παιδί, γιατὶ αὐτὸ μονάχα συμμορφώνεται μ' αὐτήν.

Τώρα στὶς μέρες μας, ἀκούγω κάτι μονοκόμματους ἀνθρώπους, ποὺ λογαριάζουν τὴ ζωὴ μὲ τὸ διαβήτη τῆς συνήθειας καὶ τῆς πνευματικῆς τεμπελιᾶς, νὰ λένε, πῶς ἡ καινούρια γενιὰ δὲ σέβεται τάχα τοὺς νόμους. Μὰ ποιοὺς νόμους τέλος πάντων; Μήπως ἐκείνους ποὺ κατάστρωσαν ἴσα - ἴσα οἱ μεγάλοι, γιὰ νὰ τσακίσουν τὴν ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ ποὺ εἶναι γεμάτη περηφάνεια καὶ αὐτοπεποίθηση; Αὐτουνούς, τὸ παιδὶ ποὺ εἶναι ἕνα κομμάτι φρέσκια ὕλη, δὲν τοὺς σέβεται γιατὶ δὲν τοὺς ξέρει, οὔτε καὶ μπορεῖ νὰ τοὺς παραδεχτεῖ τόσο εὔκολα. Ἐκεῖνο, ὁδηγημένο ἀπὸ τὸ ἔνστικτό του ξέρει τοὺς δικούς του νόμους, ποὺ εἶναι φυσικοὶ κι' ἀκατάλυτοι, αἰώνιοι, ὅπως ἡ πεῖνα, ἡ δίψα κι' ὁ ἔρωτας.

Ὁ ἐνήλικος εἶναι, σχεδὸν πάντα, ἕνα παραστρατημένο κομμάτι τῆς φύσης, ποὺ τὴν ἀρνιέται, τὴ μισεῖ καὶ τὴν πλαστογραφεῖ. Ἕνας παραχαράκτης ποὺ πολεμᾶ νὰ ξεγελάσει ὄχι μονάχα τοὺς ἄλλους, μὰ καὶ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του. Ὁ ἄνθρωπος, ἀρχίζει βλέπεις, νὰ γίνεται «καλὸς πολίτης», ὅταν σκοτώσει μέσα του τὸ παιδί, τὴ φωνὴ τῆς φύσης, ἐκείνη ποὺ ἐλέγχει, δικάζει καὶ τιμωρεῖ. Τὸ παιδὶ σκοτώνει ἕνα πουλί, γιὰ νὰ μάθει πῶς κελαϊδεῖ ἢ πῶς πετᾶ. Ὁ ἐνήλικος ποὺ ἔμαθε νὰ πετᾶ καλλίτερα κι' ἀπ' τὸ πουλί, ρίχνει μπόμπες καὶ σκοτώνει ἀνθρώπους. Ὁ φόνος γίνεται ἱερός, ὅταν ἐκτελεῖται ὁμαδικὰ καὶ βάσει στρατηγικοῦ σχεδίου!

Ἡ κίνηση εἶναι χρέος τοῦ ἀνθρώπου πρὸ τῆ φύση. Τὸ παιδὶ παίζει μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ποὺ ὁ μεγάλος ἐργάζεται. Ἡ ἐργασία, ὅταν δὲ γίνεται μὲ πὸ ζόρι, εἶναι μιὰ πηγὴ χαρᾶς, τὸ παιδὶ χαί-

(Συνέχεια στὴ σελίδα 2)

ΕΝΑΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΗΡΑΚΛΗΣ

Τοῦ Γ. ΛΑΜΠΡΙΝΟΥ

Ὁ θάνατος τοῦ Βλαχογιάννη μᾶς θύμισε μιὰ ὁλάκερη ἐποχὴ περασμένη, ἕνα παρελθὸν ἀκόμη ποὺ μᾶς κληρονόμησε, κατάρα βαρειά, τὴ φτώχεια καὶ τὴν πνευματικὴ κακομοιριά. Ἑκατὸν εἴκοσι χρόνια νεοελληνικῆς ζωῆς εἶν' αὐτά. Ὁ χρόνος εἶναι περισσότερο ἀπὸ ἀρκετὸς γιὰ νὰ μπεῖ ἡ νέα Ἑλλάδα στὸ δρόμο τῆς προκοπῆς καὶ νὰ θεμελιωθεῖ ἕνας πολιτισμός.

Ὁ ἀπολογισμὸς σήμερα εἶναι θλιβερός. Μὲ βήματα σημειωτά, χωρὶς ὁρμὴ καὶ χωρὶς ἐνθουσιασμούς, ἐφτάσαμε στὸ σημεῖο ἀπ' ὅπου ξεκινήσαμε, ἐδῶ κ' ἕναν αἰώνα τώρα. Ἡ νέα Ἑλλάδα, μὲ ὁδηγὸ τὴν ὀλιγαρχία της, δὲν ἔλυσε κανένα ἀπ' τὰ οὐσιαστικὰ προβλήματα τῆς ζωῆς της. Ἡ πνευματική της προκοπὴ πνίγηκε μέσα στ' ἀδιάβατα τέλματα τῆς τυπολατρικῆς προγονοπληξίας καὶ τοῦ ἄγονου μεγαλοϊδεατισμοῦ. Κάτω, στὰ πόδια της, κυλοῦσε τὸ ζωντανὸ ρέμα ἑνὸς λαοῦ ποὺ συνέχιζε θαρραλέα τὴν παράδοσή του μὲ τὴ γλῶσσα, τὸ τραγοῦδι, τοὺς κανόνες ζωῆς καὶ τὴν ψυχική του ἀρετή.

Ὁ πνευματικὸς κοτζαμπασισμὸς ποὺ τυράννησε τὴν Ἑλλάδα ἕναν αἰώνα, ἀγνόησε τοὺς παλμοὺς τοῦ ἔθνους, τὶς λαχτάρες τοῦ λαοῦ, τὴν ὁρμὴ τοῦ νέου ἑλληνισμοῦ γιὰ τὴν προκοπή του.

Δὲν εἶναι μόνο ἡ γλῶσσα, τὸ τραγοῦδι, οἱ κανόνες τῆς ζωῆς του ποὺ ἀγνοήθηκαν. Ἐδῶ περιφρονήθηκε ἡ ἴδια ἡ ἐθνική του ἱστορία. Ἕνα πρόσφατο παρελθόν, καθὼς κρατοῦσε ὁλοζώντανη τὴν ἀνάμνησή του στὸ πρῶτο μισὸ τουλάχιστο τοῦ αἰώνα, μιλοῦσε γιὰ ἕνα θαυμαστὸ ἀγώνα τοῦ ἔθνους γιὰ τὸ λυτρωμὸ μὲ θυσίες πολλές, σκοτωμοὺς ἀμέτρητους καὶ αἵματα ποτάμια. Μιλοῦσε ἀκόμη γιὰ ἐμφύλιους πολέμους, γιὰ κοτζαμπάσηδες, γιὰ ἀντιδράσεις καὶ προδοσίες, γιὰ κακὲς πράξεις κατὰ τοῦ ἔθνους. Ὅλ' αὐτὰ τὰ ἔσωζε ἡ στοματικὴ παράδοση καὶ τὰ γραφτὰ κείμενα.

Γιὰ τὴν ὀλιγαρχία ὑπῆρχε «Ἐλεύθερο Βασίλειο» μὰ δὲν ὑπῆρχε ἐπανάσταση. Ἡ πηγή του, ἀφοῦ ἦταν ἐπαναστατικὴ καὶ μάλιστα λαοῦ γέννημα, ἔπρεπε ν' ἀγνοεῖται. Τὸ κεφάλαιο θεωρήθηκε ἐξαντλημένο μὲ ὅσα ἔγραψε ὁ ἱστορικὸς Σπ. Τρικούπης, ὅσα ἀκόμη συμπλήρωσε στὴν ἱστορία του ὁ Παπαρρηγόπουλος καὶ ὅσα, κάθε φορά, φλυαροῦσαν οἱ ὑπαίθριοι ρήτορες τῆς 25 Μαρτίου. Καὶ τὸ ἀπέραντο ὑλικὸ τῆς μεγάλης Ἐπανάστασης πήγαινε νὰ χαθεῖ ἀπὸ τὴν ἀδιαφορία καὶ τὴν περιφρόνηση τοῦ ἐπίσημου Κράτους. Ὁ ὑπέροχος πίνακας ἔχανε μὲ τὸν καιρὸ τὰ χρώ-

(Συνέχεια στὴ σελίδα 2)

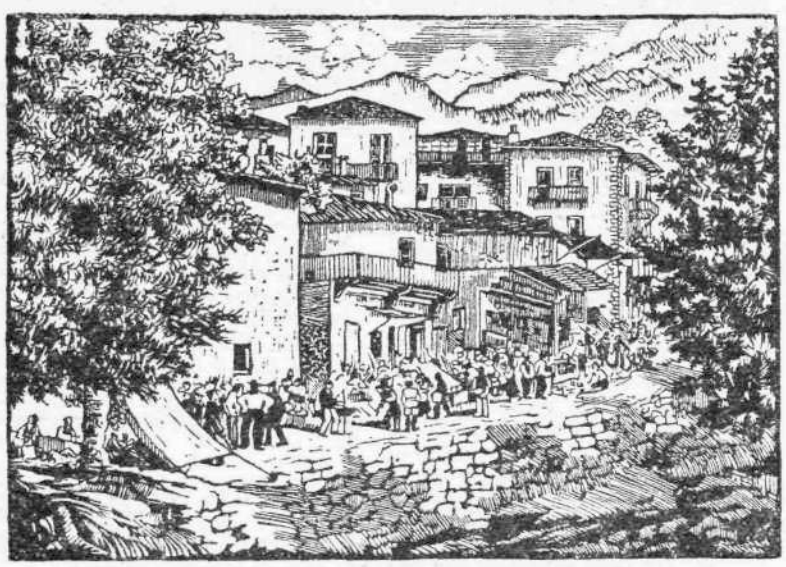

Κ. ΠΛΑΚΩΤΑΡΗ: Παζάρι στὸ Καρπενῆσι.

Χρονικὰ

ΦΩΤΗΣ ΑΓΓΟΥΛΕΣ

Τὰ ποιήματα τοῦ ποιητῆ Φώτη Ἀγγουλέ, ποὺ δημοσιέψαμε στὸ πιὸ περασμένο φύλλο μας, προκάλεσαν τὸ γενικὸ ἐνδιαφέρον τόσο τοῦ ἀναγνωστικοῦ μας κοινοῦ ὅσο κι' ὅλων τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων τοῦ τόπου μας. Βομβαρδιστήκαμε ἀπὸ γράμματα κ' ἐρωτήσεις, γιὰ τὸ γνήσιο κ' ἐξαιρετικὸ αὐτὸ ταλέντο, ποὺ περιποιεῖ τιμὴ στὰ γράμματα τῆς πατρίδας μας.

Ἀγωνιστὲς τῆς Μέσης Ἀνατολῆς μᾶς πληροφόρησαν, πῶς ὁ Ἀγγουλὲς ζεῖ κλεισμένος στὸ στρατόπεδο συγκέντρωσης στὴν Ἐρυθραία ὅπου, καθὼς γράφει ὁ ἴδιος, «ὁ ἥλιος μᾶς μισεῖ, μᾶς πυρπολεῖ, ἡ ἔρημος μᾶς ἐκδικεῖται». Μέσα στὴν κόλαση αὐτὴ βρίσκεται τώρα ὁ ἄρρωστος ποιητὴς Ἀγγουλές, ποὺ τὸ μόνο του ἔγκλημα στάθηκαν τ' ἀνθρώπινα ποιήματά του. Αὐτὸ εἶναι αἶσχος γιὰ τὸν πολιτισμό μας. Εἶναι ντροπὴ νὰ μιλοῦμε γιὰ ἐλευθερία τῆς σκέψης καὶ τοῦ λόγου, ὅταν κλείνουμε σὲ στρατόπεδο συγκέντρωσης στὸ Σουντὰν ἕναν ποιητή, ποὺ ἀποτελεῖ καμάρι ὄχι μονάχα γιὰ τὴν πατρίδα μας, μὰ γιὰ τὴν τέχνη τῆς ἐποχῆς μας.

Ὑποδεικνύουμε φιλικὰ στὴν Ἑταιρία Λογοτεχνῶν, ὅπως προβεῖ σ' ἔντονα διαβήματα γιὰ τὴν ἄμεση ἀπελευθέρωση τοῦ ποιητῆ Ἀγγουλέ, ποὺ ἡ τυχὸν παράταση τῆς ἐξορίας του θὰ σταθεῖ καταδίκη σὲ θάνατο.

ΟΙ ΑΣΤΕΓΕΣ ΜΟΥΣΕΣ

Πολλὰ γράφηκαν καὶ πολλά, φαίνεται, θὰ γραφοῦν ἀκόμη γιὰ τὸ ζήτημα τῆς Στέγης Γραμμάτων. Παρὰ τὶς ἀδιάκοπες ἐνέργειες τοῦ κ. Ν. Καζαντζάκη, προέδρου τῆς Ἑταιρείας Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν, ποὺ κατόρθωσε νὰ παραχωρηθεῖ ἡ Casa d' Italia γιὰ στέγαση τῶν Μουσῶν, ἡ ἀγγλικὴ στρατιωτικὴ ὁμάδα παραμένει ἐκεῖ... Οὔτε καὶ φαίνεται ἕτοιμη νὰ τὸ ἐκκενώσει καὶ νὰ μεταφερθεῖ σὲ χτίριο ὀλιγώτερο πνευματικῆς σημασίας! Οἱ σχετικὲς ἐνέργειες τῶν πνευματικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν μας ὀργανώσεων δὲν ἔφεραν κανένα ἀποτέλεσμα. Καὶ ὅμως τὰ ὑπουργεῖα Παιδείας καὶ Στρατιωτικῶν

ΑΝΟΙΧΤΟΣ ΟΡΙΖΟΝΤΑΣ

(Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελίδα 1)

ρεται ὅταν παίζει, ὅπως κι' ὁ μεγάλος ὅταν ἐργάζεται—ἔτσι τουλάχιστον ἔπρεπε νὰ γίνεται. Τὴν ἀκινησία, ποὺ γιὰ τὸν μεγάλο εἶναι πολλὲς φορὲς μιὰ εὐδαιμονικὴ κατάσταση, τὸ παιδὶ δὲν τὴ δέχεται, ἡ φύση ποὺ τὸ περιβάλλει εἶναι μυστηριώδης, προκλητικὴ καὶ ἀσταμάτητη: Ὁ ἀγέρας ποὺ περπατᾶ ξυπόλυτος πάνω ἀπ' τὸν ἐλιῶνα, τὸ σύννεφο ποὺ περνᾶ καὶ χάνεται, τὸ πεῦκο ποὺ ἁπλώνει τὸ χέρι του, ὁ ἥλιος ποὺ ζεσταίνει, τὸ νερὸ ποὺ κλείνεται στὸν ἑαυτό του καὶ γίνεται πάγος, ὁ ὁρίζοντας ποὺ ὁλοένα ἀνανεώνεται...

Ὁ ὁρίζοντας, αὐτὸς ἦταν πολὺ ἐπικίνδυνος, πρέπει νὰ τὸν ξεχάσει, ὅπως κ' οἱ πρωτόπλαστοι τὸν παράδεισο. Τὸν ἔκλειναν μὲ πανύψηλους τοίχους κακομοιριασμένων σκολιῶν, μὲ μιὰν ἀποσκελετωμένη μάθηση καὶ δημιουργοῦσαν δούλους. Παλούκωναν τὴν ψυχὴ μὲ προλήψεις καὶ μύθους. Μάθαιναν τὸ παιδὶ νὰ πλαστογραφεῖ τὰ αἰσθήματά του, ὡς ποὺ νὰ τὰ ξεχάσει, ὁ πόνος ἤτανε ἀρετή, ὁ ἔρωτας ἁμάρτημα, κι' ὁ χαμένος παράδεισος βρισκόταν πάντα, στὴ γῆ τῶν γειτόνων. Ἡ πραγματικὴ εὐτυχία σὲ περίμενε, τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, στὴν «κόκκινη μηλιά» μὰ κι' αὐτὸ δὲν ἤτανε τίποτα μπροστὰ στὴ «μέλλουσα ζωή». Γιὰ νὰ ζήσεις σὰν ἄνθρωπος ἔπρεπε πρῶτα... νὰ πεθάνεις.

Ἔτσι, ἀπ' τὸ σκολιό, ἔβγαιναν κάθε χρόνο στρατιὲς ὁλόκληρες οἱ μικροὶ νικημένοι, μιὰ ἀγέλη συμφεροντολόγων, ὁπολογιστῶν, ἕνας συρφετὸς μικρῶν σκλάβων. Μὲ τὴν ἄμορφη καὶ ἰσοπεδωμένη αὐτὴ μάζα, ἀνάσαινε τὸ κράτος ποὺ στὰ χέρια της, ἐμπιστευόταν μὲ τὸν καιρό, τὴν πεμπτουσία του: Τοὺς Νόμους, ποὺ μ' αὐτοὺς χάλκευε κάθε μέρα κι' ἕναν κρίκο, στὴν ἀλυσίδα ποὺ κρατοῦσε δεμένο τὸν Προμηθέα στὸν Καύκασο. Ὁ καλὸς πολίτης ἔπρεπε νὰ τραβᾷ μὲ τὰ χέρια του, τὴ θελιὰ ποὺ περνοῦσαν στὸ λαιμό του. Γιὰ κείνους ποὺ ζητοῦσαν νὰ ξεσφίξουν λίγο τὴ θελιά, ὑπῆρχε τὸ ἰδιώνυμο.

Τὸ παιδὶ ἀγαπᾶ τὴ ζωὴ καὶ γι' αὐτὸ δὲν τὴν σέβεται. Τὴν αἰσθάνεται μὲ χίλια στόματα, μὲ χίλια μάτια καὶ μὲ μιὰ καρδιὰ γεμάτη θρῖσμα φύλλων καὶ ἀνοιχτὸν ὁρίζοντα. Τὴν ἀγαπᾶ καὶ τὴν καταστρέφει τόσο εὔκολα, ὅπως τρώγει ἕνα μῆλο, μὲ τὴν ἴδια λογικὴ—ἂν μπορεῖ ποτὲς ἡ λογικὴ νὰ κηδεμονέψει τὸ αἴσθημα—ποὺ ὁ ἑνήλικος ἀγαπᾶ μιὰ γυναῖκα καὶ τὴν κατασπαράσσει.

Ἂς μὴν τρομάζουμε. Ὁ μικρὸς κανίβαλος, μέσα στὴ φύση, ποὺ εἶναι ἕνα ἀναπόσπαστο κομμάτι της καὶ ποὺ ὡς τώρα νόμιζε πὼς εἶναι τὸ κέντρο της, θὰ βρεῖ σιγὰ σιγὰ τὸν ἑαυτό του: Τὸν ἄνθρωπο. Κάθε παιδί, ἀνακαλύπτει μὲ τὴ σειρά του, πὼς 'δίπλα του κι' ἄλλες καρδιὲς χτυποῦν πάνω στὸν ἴδιο σκοπὸ μὲ τὴ δικιά του, καταλαβαίνει πὼς ἐκεῖνο ποὺ ἔχει πραγματικὴ ἀξία δὲν εἶναι τὰ πράγματα ποὺ δίνουν τὴν ἀπόλαυση, μὰ ὁ ἄνθρωπος ποὺ δίνει ἀξία στὰ πράγματα, κάθε πλάσμα ποὺ δέχεται τὴν ἴδια χαρὰ μὲ κεῖνο. Τὴν ἴδια περίπου ἐποχή, ἢ λίγο ἀργότερα, ἀνακαλύπτει, πὼς μιὰ κοπέλα εἶναι τόσο γοητευτικὴ καὶ μυστηριώδης, ὅσο κ' ἡ θάλασσα. Ἂς εἶναι εὐτυχισμένοι, ὅλοι ἐκεῖνοι ποὺ στὰ μάτια μιᾶς γυναίκας ξανοίγουν τὴ θάλασσα ποὺ εἶναι πάντοτες νέα∴.

Ἡ ζωὴ προχωρεῖ σήμερα μὲ μεγάλο βηματισμό, πὲς μὲ ἅλματα. Οἱ φρόνιμοι, οἱ μετριοπαθεῖς, οἱ ἑτοιμοθάνατοι ποὺ μετροῦν τὴ ζωὴ μὲ τὸ λεπτοδείχτη, οἱ καιροσκόποι ποὺ ἔρπουν στὸ περιθώριο τῶν γεγονότων, ἀκόμα πόσοι ποὺ δὲ μποροῦν νὰ καταλάβουν τὴν ἀλήθεια τῆς μεγάλης τούτης στιγμῆς!

Τὴ ζωή, ποὺ εἶναι μιὰ ἀδιάκοπη καταστροφὴ καὶ μιὰ διαρκὴς ἀνανέωση, τὴν ἐκφράζει τὸ παιδί, πειθαρχῶντας στοὺς φυσικοὺς νόμους, ποὺ κάθε ζωντανὸ πλάσμα τοὺς κλείνει μέσα του.

Σήμερα οἱ νέοι, ὁπλισμένοι μὲ τὰ δεκαοχτώ, πολλὲς φορὲς μὲ τὰ δέκα τους μονάχα χρόνια, ξεκινοῦν γιὰ νὰ καταχτήσουν τὴ ζωή. Γιὰ νὰ τῆς δώσουν τὸ πραγματικό της νόημα: Νὰ χορταίνεις τὴν πεῖνα καὶ τὸν ἔρωτα γιὰ τὸ κάθε τι, γιὰ νὰ ξυπνᾶς τὸ ἄλλο πρωϊνὸ πάλι πεινασμένος. Μὰ θὰ ξέρεις, πὼς κάθε μέρα θὰ πεινᾶς καὶ κάθε μέρα θὰ χορταίνεις.

θὰ μποροῦσαν εὔκολα νὰ ὑποδείξουν ἕνα ἄλλο χτίριο, ὅπου νὰ μετακινηθεῖ ἡ ἀγγλικὴ μονάδα καὶ νὰ μείνει λεύτερη ἡ Casa d' Italia γιὰ νὰ στεγάσει τὶς φερέσικες Μοῦσες. Εἶναι ζήτημα ζωῆς γιὰ τὰ γράμματα κεἰ τὶς τέχνες τῆς χώρας μας. Καιρὸς νὰ φροντίσει ἡ σχετικὴ ὑπηρεσία τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, νὰ κινηθεῖ ἐπιτέλους, νὰ δείξει ὅτι ὑπάρχει κι ὅτι μπορεῖ νὰ εἶναι χρήσιμη.

Πάντως, θὰ ξαναγυρίσουμε σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα. Δριμύτεροι. Καὶ δὲν πρόκειται νὰ ἐξαντληθεῖ ἡ ὑπομονή μας...

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΙ ΟΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ

Ὁ πόλεμος εἶναι ἀναμφίβολα ἡ μεγαλύτερη κι' ἡ πιὸ τρομερὴ πεῖρα τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ νέοι ἄντρες ποὺ φεύγουν μ' ἕνα γέλοιο ἀδιάφορης χαρᾶς καὶ μὲ περίσσια τάξη γιὰ περιπέτεια, γυρίζουν μὲ πρόσωπα γεμάτα σκληράδα, ἀταραξία καὶ σκυθρωπότητα γιὰ ὅσα εἶδαν καὶ ὑπόφεραν. Ὅπως ὅμως ἕνας πόλεμος ἀνδρώνει τ' ἀμούστακα παληκάρια, ἔτσι ἀναδείχνει καὶ μεστοὺς καλλιτέχνες. Ὁ περασμένος πόλεμος δημιούργησε ἕναν Ρεμάρκ. Σήμερα ὁ Ἀμερικάνος Ἔρνεστ Χέμινγουεϊ εἶναι ἕνας ἄντρας κι' ἕνας καλλιτέχνης ποὺ ξεπήδησε μέσα ἀπὸ τὸ αἷμα καὶ τὸ θάνατο. Ἀπὸ ἕναν τέτοιο φαντάρο γράφτηκαν τ' ἀριστουργήματα «Γιὰ ποιὸν κτυπᾶν οἱ καμπάνες» καὶ «Ὁ ἥλιος ἀνατέλλει ξανά». Θὰ μείνει αἰώνια ἀλήθεια ὅτι ἡ τέχνη εἶναι μεγάλη, ὅταν πηγάζει ἀπὸ τὴν κοινὴ πεῖρα τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλοιώτικα, ἀνεξάρτητα ἀπ' τὴν ἱκανότητα καὶ τὸ ταλέντο τοῦ καλλιτέχνη, ἡ ὀημιουργία του δὲν θὰ βρίσκει βαθειὰν ἀπήχηση, οὔτε θὰ φέρνει μήνυμα στοὺς ἀνθρώπους. Ὁ καλλιτέχνης πρέπει νὰ δένεται μὲ τὶς δυνάμεις ποὺ συνταράζουν τὴν ἐποχή του.

Ὁ Τολστόϊ, ὁ συγγραφέας τοῦ περασμένου αἰῶνα ἦταν μεγάλος ὄχι μόνον γιὰ τὴ θαυμαστὴν ἱκανότητά του νὰ πυργώνει τὰ καλλιτεχνήματά του, ἀλλὰ γιατί ἦταν ἕνα κομμάτι τοῦ κόσμου μέσ' τὸν ὁποῖο ζοῦσε. Σμίλευε τὰ ἔργα του γύρω σ' ἐκεῖνα ποὺ οἱ πολλοὶ τάχαν στὴν καρδιά τους, ἀλλὰ ἦσαν ἀνήμποροι νὰ τὰ ἐκφραστοῦν. Τὸ οὐσιώδικο ἔργο ἑνὸς καλλιτέχνη εἶναι νὰ κάνει συνειδητὲς τὶς σκέψεις καὶ τὶς ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπου καὶ νὰ ρίχνει φῶς πάνω τους ἔτσι ποὺ νὰ βγαίνει κάτι τὸ αἰώνια ἀληθινὸ μέσα ἀπ' τὴν καθημερινότητα.

ΕΝΑΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΗΡΑΚΛΗΣ

(Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελίδα 1)

ματά του. Μὰ ὁ λαὸς ἀγνοημένος, περιφρονημένος, ἀδικημένος, ἔμενε ἡ δύναμη. Ἡ ζωὴ κυλοῦσε καὶ ξανάπλαθε τὶς ἀξίες της. Κι' ἀπὸ τὰ σπλάχνα του βγῆκαν, στὶς ὥριμες ἱστορικὲς στιγμές, οἱ Ἡρακλεῖς στὸ μεγάλο ἔργο τῆς ἀναδημιουργίας. Ὁ Ροΐδης, ὁ Ψυχάρης, ὁ Παλαμᾶς τὸ κίνημα τοῦ Νουμᾶ, ἀναποδογύρισαν τὴν καθιερωμένη πορεία καὶ χάραξαν τοὺς νέους δρόμους τῆς πνευματικῆς προκοπῆς.

Ὅλα φωτίστηκαν τότε. Τὸ ἔθνος εἶδε τὸν ἑαυτό του μὲ νέο μάτι. Καὶ ζήτησε τὴν ἱστορική του ἀποκατάσταση. Νὰ μάθει σωστὰ τὶς πηγὲς τῆς ἱστορικῆς του ζωῆς, νὰ μάθει σωστὰ ἀπὸ ποῦ ξεκίνησε καὶ ποῦ πηγαίνει.

Τὸ ἔργο δὲν ἦταν μικρό. Ὁ ἐπίσημος χλευασμὸς ἀπονέκρωνε τὰ πάντα. Ὁ πνευματικὸς κοτζαμπασισμὸς δὲ σήκωνε καὶ δὲ δεχόταν τίποτε ποὺ δὲν ἔμοιαζε μὲ Βυζάντιο καὶ ἀρχαία Ἑλλάδα, στὸν τύπο καὶ τὸ γράμμα τους. Ὅμως ἡ ζωὴ γιὰ νὰ προχωρήσει ἀπαιτοῦσε τὴν ἀκριβολογημένη ἱστορική γνώση της. Γιὰ νὰ ἔρθει ἡ ἱστορία, συνθετικὴ καὶ ἑρμηνευτικὴ καὶ νὰ δώσει τὸ καθολικὸ νόημα τῆς ἱστορικῆς πορείας τοῦ ἔθνους, ἔπρεπε νὰ στρωθεῖ ὁ δρόμος ἀπὸ τὴν ἔρευνα καὶ τὸν ἔλεγχο τοῦ ὑλικοῦ γιὰ τὴ γνώση τοῦ ἱστορικοῦ ἐδάφους. Ἐδῶ χρειαζόνταν ἄλλοι Ἡρακλῆδες νὰ περιμαζέψουν τὴν ἱστορικὴ κληρονομιὰ τοῦ ἔθνους. Καὶ ἦρθαν ἀλήθεια ἀπὸ τὰ κάτω, ἀπὸ τὸ λαό, μὲ τὴ δική τους τὴν πρωτοβουλία, τὸ δικό τους τὸν πόνο καὶ τὴ δική τους τὴν ἀγάπη.

Ἔ λοιπόν, ἕνας πρῶτος τέτοιος Ἡρακλῆς τῆς νεοελληνικῆς ἱστορίας εἶν' ὁ Βλαχογιάννης.

Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο του εἶναι ἕνας πνευματικὸς ἄθλος. Τὸ κίνητρο τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου του εἶναι ὁ πόνος κ' ἡ ἀγάπη γιὰ τὸ λαό. Ἀγάπησε τὴ γλῶσσα, τὸ τραγοῦδι, τὴν ψυχὴ καὶ τὴν πράξη, τὴν ἱστορικὴ πράξη, τοῦ λαοῦ. Ἐκεῖ μέσα γνώρισε τὸ μεγαλεῖο του. Καὶ κατάλαβε ὀρθὰ ὅτι ἡ ἱστορικὴ γνώση γιὰ τὸ λαὸ αὐτὸ δὲ μπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὴ γνώση τῆς πρώτης πηγῆς: τῆς Ἐπανάστασης τοῦ 1821. Ἀπὸ κεῖ ξεκίνησαν καὶ πλάστηκαν ὅλα, συνέχεια στὰ προηγούμενα, ἀφετηρία στὰ μελλούμενα.

Ἀλογάριαστα σπατάλησε τὴ ζωή του στὸ περιμάζεμμα τοῦ χαμένου θησαυροῦ. Ἐρεύνησε σὲ ἀρχεῖα ἰδιωτικά, σὲ ἀποθῆκες, σὲ δημόσιες ὑπηρεσίες, σὲ βιβλιοθῆκες κι' ἀκόμη, ἀλίμονο, σὲ πανάθλια μπακάλικα ὅπου τύλιγαν μὲ τὰ ἀρχεῖα τοῦ ἀγώνα τὸ τυρὶ καὶ τὴ σαρδέλλα γιὰ τὸν πελάτη τους, θλιβεροὶ ἀνεύθυνοι σὲ θλιβερώτερους ἀθώους. Ἔτσι σχηματίστηκε τὸ πρῶτο ἀρχεῖο τοῦ Ἀγώνα.

Ὅταν ἔδωσε πρῶτος αὐτός, στὴ δημοσιότητα τὰ «Ἀπομνημονεύματα» τοῦ στρατηγοῦ Μακρυγιάννη, φωτίστηκε ξαφνικὰ ὁ ἱστορικὸς ὁρίζοντας τοῦ ἔθνους. Καὶ οἱ φιλόπονοι ἐρευνητὲς κατάλαβαν ἀπὸ τότε πὼς ἡ μελέτη τῆς νεοελληνικῆς ἱστορίας πρέπει νὰ ξεκινήσει ὁλότελα ἀπὸ τὴν ἀρχή. Μὲ νέα ὑλικὰ καὶ μὲ νέες προοπτικές. Ἡ σκέψη τούτη ὁλοκληρώθηκε ὅταν στὰ τελευταῖα χρόνια ἔδωσε τὰ «Στρατιωτικὰ ἐνθυμήματα» τοῦ Ν. Κασομούλη. Καμμιὰ συνθετικὴ ἱστορία δὲ θὰ σταθεῖ ποτὲ γιὰ τὸ νεοελληνικὸ ἔθνος χωρὶς τὴ γνώση ἀπὸ τὶς δυὸ τοῦτες πρῶτες πηγές. Καὶ τὶς χρωστοῦμε στὸ Βλαχογιάννη.

Ἡ γνώση του γιὰ τὰ ἱστορικὰ πράγματα τοῦ Εἰκοσιένα στάθηκε καταπληκτική. Τὰ γνώριζε ὡς τὴν τελευταία τους λεπτομέρεια, σὰ νὰ τἄζησε ὁ ἴδιος. Δὲν τὰ γνώρισε σὰν ξερὸς ἐπιστήμονας, μὰ τἄζησε σὰν ἄνθρωπος· ὁ Βλαχογιάννης δὲ μάθαινε τὸ Εἰκοσιένα μὰ τὸ γευόταν.

Δὲν ἀγάπησε τίποτε ἔξω ἀπὸ τὸ λαὸ καὶ τὴ δημιουργία του. Ἀγάπησε τὴ γλῶσσα, τὸ τραγοῦδι, τὴ λεβεντιά, τὴν ἱστορία του. Τὸ λογοτεχνικό του ταλέντο τὄβαλε στὴν ὑπηρεσία τοῦ λαοῦ. Τὰ διηγήματά του, τὰ τραγούδια του εἶναι στὸ περισσότερο μέρος τους ἀπὸ τὴν ἡρωϊκὴ πράξη τοῦ λαοῦ. Ἐκεῖ, ὁτὸ μεγαλεῖο του, τὸν καταλαβαίνει καὶ τὸν ζωγραφίζει. Καὶ πρέπει νὰ τὸ διακηρύξουμε πὼς ὁ Βλαχογιάννης ἀνήκει στοὺς λιγοστοὺς νεοέλληνες ποὺ ξαίρουν νὰ γράφουν τὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ. Ἴσως κανεὶς ἄλλος δὲν τῆς στάθηκε τόσο πιστὸς ὅσο το λεβέντικο τοῦτο βλαστάρι τῆς Ρούμελης.

Ὁ Βλαχογιάννης ἕνα δὲ χώνεψε στὴ ζωή του: τὸ λογιωτατισμό. Καὶ τὸν πολέμησε μὲ μανία. Τὸν πῆρε γιὰ εἶδος πνευματικῆς λέπρας, αἰτία ὅλων τῶν δεινῶν, ποὺ πρέπει νὰ ξεριζωθεῖ μὲ μπαλντᾶ, νὰ γενεῖ στάχτη μὲ καυτὸ σίδερο Καὶ τὸν ἀγώνα του αὐτόν, συνεπὴς λαϊκός, δὲν τὸν ἄφισε ὡς τὰ βαθειὰ του γεράματα.

Ἡ νέα Ἑλλάδα τιμᾶ τὸ Βλαχογιάννη — τὸ ἔργο, τὴ ζωή, τοὺς μόχθους, τὶς θυσίες του. Παρ' ὅλες τὶς ἀντιρρήσεις σὲ ἀρκετὰ σημεῖα τοῦ ἔργου του, κυρίως κριτικὲς ἑρμηνεῖες — τοῦτο εἶναι ἄλλο ζήτημα φυσικὰ — τὸν θεωρεῖ σὰν ἕνα πνευματικὸ Ἡρακλῆ ποὺ μόχθησε κι' αὐτὸς μαζὺ μὲ τοὺς ἄλλους γιὰ τὸ καθάρισμα τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς ἀπὸ τὴ φαρμακερὴ κόπρο τοῦ Αὐγείου ποὺ σωρεύτηκε ἀπάνω της.

Ἡ νέα Ἑλλάδα τὸν τιμᾶ. Καὶ κάτι περισσότερο: τὸν ἀγαπᾶ —σὰν ἕνα γνήσιο πνευματικό της τέκνο.

Γ. ΛΑΜΠΡΙΝΟΥ
"Η ΜΟΝΑΡΧΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ"
ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ "Ο ΡΗΓΑΣ" ΑΘΗΝΑ 1945
Τιμή: 250 δρχ.

Ἡ νέα μας ἔρευνα

ΟΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΙ ΜΑΣ ΑΝΘΡΩΠΟΙ

Ἐμπρὸς στὰ μεταπολεμικὰ προβλήματα

3.—

Μιλοῦν οἱ Β. ΡΩΤΑΣ καὶ Γιῶργος ΘΕΟΤΟΚΑΣ

ΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΜΑΣ

1. Ποιὰ θὰ εἶναι ἡ ἐπίδραση τοῦ πολέμου στὴν αὐριανὴ τέχνη;
2. Πῶς βλέπετε τὶς ὑποχρεώσεις τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου;
3. Ὁ καλλιτέχνης θὰ κρατηθεῖ στὴν ἀπομόνωση τοῦ «αἰσθητισμοῦ» ἢ θὰ πάρει μέρος ἐνεργὸ στὸν κοινωνικὸ ἀγώνα;
4. Θ' ἀργήσει νὰ φανεῖ τὸ βιβλίο ποὺ θὰ ἐκφράζει τὸ πολεμικό μας δρᾶμα;
5. Ποιές ἀπὸ τὶς χτεσινὲς μορφὲς τῆς τέχνης θὰ ἐπηρεάσουν τὴ μελλούμενη παραγωγή;

Ο Β. ΡΩΤΑΣ

1. — Ἐπειδὴ ἡ Τέχνη εἶναι ἡ ἔκφραση τοῦ πολιτισμοῦ, πρέπει νὰ ἀπαντήσουμε πρῶτα στὸ ἐρώτημα: ποιὰ θὰ εἶναι ἡ ἐξέλιξη τοῦ πολιτισμοῦ μετὰ τὸν πόλεμο;

Ὁ πολιτισμὸς μὲ τὸν τελευταῖον πόλεμο ἔκαμε ἕνα τεράστιο ἅλμα καὶ πέρασε ἀπὸ τὴν ἀτομιστικὴ ἀντίληψη τῆς ζωῆς, στὴν συλλογικὴν ἢ συνθετικὴν ἀντίληψη τῆς ζωῆς. Πέρασε σὲ καινούργιον αἰῶνα, σὲ νέαν ἱστορικὴν πορεία, ποὺ τὸ βῆμα της ἀπὸ ὧδε καὶ μπρὸς θὰ κατευθύνουν νέα συνθήματα, συνθήματα κοινωνικῆς κοσμογονίας. Ὅπως λ. χ. ἐδῶ καὶ κάμποσους αἰῶνες ὁ πολιτισμὸς ἀποκήρυξε τὸν φόνο καὶ τὸν ξεδικιωμὸ σὰν ἀτομικὸ δικαίωμα, ἔτσι τώρα ὁ πολιτισμὸς θ' ἀποκηρύξει τὸν συλλογικὸ φόνο καὶ τὸν ἐθνικὸν ξεδικιωμὸ σὰν ἐθνικὸ δικαίωμα, θ' ἀποκηρύξει δηλαδὴ τὸν πόλεμο. Εἶμαι βέβαιος πὼς ὁ πόλεμος

Β. ΡΩΤΑΣ
(Σκίτσο Ἀντ. Πρωτοπάτση)

τοῦτος θὰ εἶναι ὁ τελευταῖος πόλεμος πάνω στὴ σφαῖρα μας.

Ἡ ἀποκήρυξη τοῦ πολέμου σὰν μέσου ἐθνικῶν ἢ ἄλλων ἐπιδιώξεων εἶναι τὸ ἀρνητικὸ ἀποτέλεσμα τοῦ πολέμου τούτου. Τὸ θετικὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ συνεργασία τῶν λαῶν. Συνεργασία γιὰ τὴν ποιοτικὴν ἄνοδο τῆς ζωῆς καθολικά. Τὰ νοήματα Ἐλευθερία, Δικαιοσύνη, Ἀρετή, Ὀμορφιά, παίρνουνε γιὰ πρώτη φορὰ κοινὰ ἀναγνωρισμένην ἀξία, δὲ θὰ εἶναι πιὰ νομίσματα γιὰ στολισμὸ μόνον, παρὰ θὰ κυκλοφοροῦνε σὰν γνήσια ἀνταλλαχτικὴ μονέδα γιὰ τὴ συναλλαγὴ σ' ὅλον τὸν κόσμο.

Ὁ συναγωνισμὸς τῶν λαῶν στὴν προοδευτικὴ ἐδημερία θὰ χαράζει τὸ βαθυμόμετρο τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἡ Τέχνη, ἐκφράζοντας αὐτὴ τὴν πορεία, θὰ ἀσχοληθεῖ πρῶτα πρῶτα νὰ παρουσιάσει τὴ φρίκη τοῦ πολέμου σὲ ὅλες τὶς πιὸ συνταραχτικὲς μορφές της. Δεύτερα θὰ ἐπιδιώξει νὰ δείξει τὴν ἀξία τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, τῆς βασισμένης στὴ Δικαιοσύνη. Ἡ χαρὰ τῆς ἐργασίας, ἡ χαρὰ τῆς συνεργασίας, ἡ χαρὰ τῆς πνευματικῆς ἐπικοινωνίας σὲ ὁλόενα πιὸ πλατειοὺς ὁρίζοντες, θὰ εἶναι τὰ πιὸ ἀγαπημένα θέματα τῆς μεταπολεμικῆς Τέχνης.

Ἡ καθολικὴ αὐτή, ἡ συλλογικὴ ἐπιδίωξη τῆς Τέχνης θὰ ζητήσει νὰ ντυθεῖ τὸ μεγαλεῖο ποὺ τῆς ταιριάζει, ποὺ θὰ ἐκφράζει δυναμικὰ καὶ πλέρια τὴ χαρὰ τῆς νίκης τοῦ κόσμου. Στὴν πρώτη γραμμὴ ἔρχονται ἡ ἀρχιτεχτονική, ἡ πλαστικὴ καὶ τὸ θέατρο, μὲ μεγάλα ἐπιβλητικὰ ἔργα. Τὸ μυθιστόρημα θὰ πάρει ἐπικὴ μορφή, ὄχι σὲ μάκρος καὶ ἠχητικὴ γοητεία, παρὰ σὲ ὀπτικὲς μορφὲς καὶ πράξεις. Παράλληλα μὲ τὸν λυρικὸ λόγο τὸν γραφτό, σὲ ὁμορφοτυπωμένα βιβλία, θὰ ξεπεταχτεῖ νέος λυρικὸς λόγος νὰ τραγουδιέται σὲ γιορτάδες. Τὰ δημόσια θεάματα μὲ παλλαϊκοὺς συναγερμούς, οἱ γιορτάδες οἱ ἀναμνηστικὲς μεγάλων γεγονότων θὰ πάρουνε ζωὴ νέα κ' ἐνδιαφέρουσα γιὰ ὅλους, γιὰ ὅλα τὰ στρώματα. Ἡ χαρὰ τῆς ἰσοτιμίας στὴν κοινωνικὴ συμμετοχὴ θὰ συμβάλει σὲ σύνθεσες λαμπρές, πρωτόφαντες. Ἡ μουσικὴ καὶ ὁ χορὸς θὰ πετάξουνε μεγάλα φτερά.

2. — Ν' ἀνταποκριθεῖ καὶ νὰ συμβάλει στὰ παραπάνω.

3. — Κάθε ζωντανὸς καλλιτέχνης, θέλοντας καὶ μή, παίρνει μέρος στὸν ἐνεργὸν κοινωνικὸν ἀγῶνα. Ὁ τρόπος μόνο ποὺ τὸ καταφέρνει κρίνει καὶ τὴν ἀξία τοῦ ἔργου του. Ἐγὼ τουλάχιστον δὲ γνωρίζω καλλιτέχνη ἀξιόλογον ποὺ τὸ ἔργο του νὰ μὴν εἶναι ἡ ἔκφραση κοινωνικοῦ ἀγῶνα.

4. — Αὐτὸ δὲν τὸ ξαίρω.

5. — Ὅλες. Ἀλλὰ ἡ κάθε μιὰ θὰ καλλιεργηθεῖ ἀνάλογα μὲ τὰ ὑλικὰ μέσα ποὺ θὰ βρεῖ πλουσιώτερα. Γενικὰ ἕνας, ἂς τὸν πῶ, δωρικὸς ρυθμός, θὰ πάρει τὸ πάνω χέρι στὰ πρῶτα μεταπολεμικὰ χρόνια. Ὄχι πὼς θὰ λείψουνε οἱ ἀκροβασίες καὶ τὰ πυροτεχνήματα, ἀλλὰ ἕνας ἰσορροπημένος, δυνατὸς παλμός, σὰν ἕνα ζυγιασμένο τόξο γεφυριοῦ, ποὺ θὰ ἑνώνει τὸ χάσμα ἀνάμεσα Μύθο καὶ Λόγο, αὐτὸς θὰ δίνει τὸν τόνο σὲ ὅλα.

Ο Γ. ΘΕΟΤΟΚΑΣ

1. — Ὁ πόλεμος ποὺ ζήσαμε δὲν μπορεῖ νὰ ἀπομονωθεῖ σὰ γεγονὸς αὐτοτελές, μὲ ξεχωριστὴν ἐπίδραση ἀπάνω στὴ ζωή. Ὁ πόλεμος δὲν εἶναι ἄλλο τίποτα παρὰ ἕνα ἐπεισόδιο, ἕνα σύμπτωμα τῆς μεγάλης κρίσης τοῦ Βιομηχανικοῦ Πολιτισμοῦ, τῆς κρίσης ποὺ δεσπόζει κάθε εἶδος ζωὴ στὸν 20ὸ αἰῶνα. Ὁ πόλεμος, ἀγγίζοντας ὀξύτερα καὶ πιὸ ὀδυνηρὰ τὶς μᾶζες, προκαλεῖ καὶ στὴν τέχνη δυνατότερες κραυγὲς ἀγωνίας, πόνου, τρόμου ἢ ἐλπίδας. Ὅμως τὸ κύριο θέμα παραμένει ἡ κρίση τοῦ Πολιτισμοῦ τῆς Μηχανῆς, ποὺ ὁλοένα φουντώνει καὶ γυρεύει τὴν ἰσορροπία του καὶ δὲν τὴ βρίσκει. Ἡ χρόνια κρίση τῆς σύγχρονης κοινωνίας ἐπηρεάζει καὶ θὰ ἐξακολουθήσει βέβαια νὰ ἐπηρεάζει βαθύτατα κάθε ζωντανὴ καλλιτεχνικὴ καὶ διανοητικὴ ἐκδήλωση, προσδίδοντας σὲ κάθε ἀξιόλογη πνευματικὴ κίνηση τῶν ἡμερῶν μας ἕναν ἀέρα ἀνησυχίας, ἀναθεώρησης τῶν παραδεγμένων καὶ ἀναζήτησης νέων ἀξιῶν ζωῆς — κατὰ συνέπεια καὶ νέων μορφῶν τέχνης καὶ σκέψης.

2 καὶ 3. — Πιστεύω, ὅπως ἐξήγησα συχνά, ὅτι ἡ πρώτη καὶ κύρια ὑποχρέωση τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου εἶναι νὰ δημιουργεῖ πνευματικὰ ἔργα ὅσο μπορεῖ καλύτερα. Αὐτὸ δὲν εἶναι «αἰσθητισμός». Εἶναι κοινωνικὴ ἀποστολή. Γιατὶ μονάχα μὲ τὸ ἄρτιο, τὸ γερό, τὸ ὡραῖο ἔργο του, ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος ὠφελεῖ βαθια καὶ σταθερὰ τὴν κοινωνία του, καλλιεργεῖ τὴν ψυχή της, ξανοίγει πλατιοὺς ὁρίζοντες στὴ σκέψη της, τῆς χαρίζει πνευματικὴ χαρὰ κι' ἀνώτερη παιδεία. Ἀλλιώς καταντᾶ ἕνα κοινωνικὸ παράσιτο ποὺ ἀπασχολεῖ τὸν κόσμο μὲ λογῆς-λογῆς θορύβους χωρὶς νὰ παράγει κάτι θετικὸ καὶ γόνιμο. Δὲν ἐννοῶ βέβαια πὼς ὁ σύγχρονος λογοτέχνης πρέπει νὰ κλειστεῖ ξανὰ στὸν ἐλεφάντινο πύργο καὶ νὰ λαξεύει ἀμέριμνα τὶς φράσεις του, ἀδιαφορῶντας γιὰ καθετὶ ποὺ συμβαίνει ὁλόγυρά του. Ὁ «αἰσθητισμὸς» τοῦ 1900 εἶναι νεκρὸς ἀπὸ καιρὸ καὶ δὲν πρόκειται νὰ ἐπιστρέψουμε σ' αὐτόν. Ἴσια-ἴσια πιστεύω ἀνέκαθεν ὅτι ὁ σύγχρονος δημιουργός, ὁ εἰλικρινὴς καὶ ἄξιος τοῦ ὀνόματος, εἶναι ἀδύνατο νὰ μείνει ξένος στὸ μεγάλο δρᾶμα τοῦ καιροῦ του. Κατ'ἀνάγκη θὰ πάλλεται ἀκατάπαυστα ἀπὸ τὴν ἀγωνία τῆς κοινωνίας του καὶ θὰ πασχίζει νὰ βρεῖ μιὰ ψυχικὴ λύτρωση καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους καὶ γιὰ τὸν ἑαυτό του. Κι' ἂν ἡ συνείδησή του τοῦ ὁρίζει νὰ ἀγωνιστεῖ, θὰ ἀγωνιστεῖ γιὰ νὰ ὑπηρετήσει ἐκεῖνο ποὺ κρίνει ὅτι εἶναι τὸ ἀληθινὸ καὶ τὸ δίκαιο. Νὰ μὴν ξεχάσει ὅμως ὅτι ὁ κόσμος περιμένει ἀπ' αὐτὸν ἕνα ἔργο. Ὄχι ἔργο πολιτικό, ἀλλὰ ἔργο τέχνης, μὲ ἀνώτερη πνευματικότητα, μὲ ἀνθρωπιὰ κ' αἰσθητικὴ ἀξία. Ἂν παραλείψει αὐτὴ του τὴν ὑποχρέωση, μιὰ μέρα θὰ αἰσθανθεῖ πὼς δὲν ἔχει ἐκπληρώσει τὸν κοινωνικό του προορισμό.

4. — Συνήθως τὰ λογοτεχνικὰ ἔργα ποὺ ἐκφράζουν πλαστικὰ τὶς κρίσιμες ἐποχὲς τῆς Ἱστορίας γράφουνται ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπὸ συ

Οἱ εὐθύνες τῶν συντηρητικῶν

Η ΔΙΚΗ ΤΟΥ ΜΟΥΣΣΟΛΙΝΙ

Copyright γιὰ τὴν Ἑλλάδα τοῦ συγγραφέα
καὶ τοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου Gollancz

Τοῦ Ἄγγλου δημοσιογράφου καὶ βουλευτῆ
Μάϊκλ ΦΟΥΤ (ΚΑΣΣΙΟΥ)

4.—

Ὁ Συνήγορος τῆς Ὑπεράσπισης: Ἀξιοτιμε κύριε Πρόεδρε, κύριοι Ἔνορκοι. Ἀποτεινομαι στο Δικαστήριο ἐχοντας ἀπόλυτη συναισθηση τῆς βαρειας ἀποστολῆς ποὺχω ἀναλάβει. Ἀναμφίβολα θ' ἀπλουστευε τὴν ὑποθεση καὶ θὰ ἱκανοποιουσε τις Ἀρχες, ἂν καὶ ἐγω συμφωνουσα μὲ τις προταασεις που ἐκανε ὁ Δημοσιος Κατηγορος. Ἂν ακολουθησω τις συμβουλες του ειμαι βεβαιος οτι καμμια κηλιδα δεν θὰ ἀμαυρωσει τὴν ὑποληψη μου. Οἱ κυριοι Ἔνορκοι θὰ βγαλουν τὴν ετυμηγορια τους, το Δικαστηριο θὰ διαλυθει κι' ὁ κοσμος θὰ πιστευει ὁτι ὁ κατηγορουμενος δικαστηκε δικαια καὶ κανονικα. Ἡ Βρεταννικη Δικαιοσυνη θαχει κανει το καθηκον της. Ὡστοσο, οἱ ἑπομενοι αἰωνες θὰ μεινουν καταπληκτοι για το λιγο χρονικο διαστημα που δοθηκε στὸν κατηγορουμενο γιὰ νὰ ὑπερασπιστει το ὀνομά του. Θὰ νομιζουν ὁτι ἡ σιωπὴ του δεν ειναι παρὰ ἡ τελευταια ἀπόδειξη τῆς ἐνοχης του.

Ἡ συνειδησή μου ὁμως δεν τὸ ἐπιτρεπει. Θὰ ἐπωφεληθω λοιπὸν ἀπ' τις ἐλευθεριες ποὺδωσε ὁ κ. Πρόεδρος στην εισαγωγικη του ὁμιλια καὶ θὰ παρακαλεσω τὸ Δικαστηριο νὰ μὲ παρακολουθησει σ' ὁλες τις δικαιολῶσικες ερωταποκρισεις μὰ καὶ στις ἀκομα πλατυτερες ἐξηγησεις μου.

"Ὁπως πολὺ σωστὰ τὸ καθορίσατε, κύριε Πρόεδρε, πρόκειται γιὰ μιὰ δίκη μοναδικη. Δὲν ἀποθλέπει ν' ἀποκαταστήσει τὰ γεγονότα, οὔτε νὰ ἐξυπηρετησει τὸ Νόμο. Ἡ δίκη αὐτη ειναι οὐσιαστικὰ ἕνα πρόβλημα πολιτικῆς ἠθικῆς. Ἐλπίζω νὰ μπορεσω ν' ἀποδειχω στὸ Δικαστήριο ὅτι τὸ ἠθικὸ πολιτικὸ προβλημα ἀνάγεται σὲ μιὰ πολιτικη κοσμοθεωρία. Κι' ἐπειδὴ ἡ πολιτικὴ κοσμοθεωρία ἀλλάζει σύμφωνα μὲ τὰ πολιτικα συμφεροντα, εἶναι πολὺ ἀμφίβολο κατὰ ποσο ολα αὐτὰ ὑπαγονται στην ἀρμοσιοτητα ἑνος Ποινικου Δικαστηριου.

Ἔχω το αἴσθημα οτι το Δικαστηριο εἶναι ἀπο μιας ἀρχης ἐναντιον μας. Πρεπει ἑπομενως νὰ ἀγωνιστω γιὰ νὰ σας πεισω νὰ μ' ἀνεχθειτε. Ἀιχως νὰ ἐξαντληθεῖ ἡ ὑπομονὴ σας, θὰ ζητησω ἀκομα νὰ μου ἐπιτρεψετε νὰ ἐξετασω ἕνα - ἕνα τὰ σημεια της κατηγοριας καὶ μὲ τὴ σειρὰ τους ποικιλλοντας τὴν ἀγόρευσή μου μὲ διάφορους μαρτυρες.

Το πρῶτο σημειο τοῦ κατηγορητηριου εἶναι οτι ὁ Μουσσολινι εγκατασταθηκε με τὴ βια στὴν ἐξουσια της Ἰταλιας σαν φασιστας δικτατορας, καταργωντας τὴ Βουλὴ, ἐξουσετερωνοντας ἀπαθρωπα τους αντιπαλους του καὶ εξοριζοντας ὁλους τους ἐλευθερους θεσμοὺς, ἀπο τὴν ἰταλικὴ ἐπικρατεια. Προκειται γιὰ μιὰ σοβαρὴ κατηγορια, ἀλλὰ παρ' ὁλο, ποὺ οτι θὰ τὸ, ἰσως το πάρετε γιὰ ἀναιδεια, ἡ γνωμη μου εἶναι οτι ὁ Δημοσιος Κατηγορος δεν χρησιμοποιησε οὔτε τὸ 1/10 ἀπ' τις ἀποδειξεις ποὺ ὑπαρχουν γιὰ νὰ στηριχει τὴν κατηγορια. Πρέπει νὰ ποῦμε καὶ τοῦ στραφοῦ τὸ οἰκηο' ὁ κατηγορούμενος δεν φροντισε ποτὲ του νὰ καμουφλαρει οὔτε τις μεθοδους οὔτε τις προθεσεις του. Εἶναι ἀλήθεια πως μὲ τὴν ἀνοδὸ του στὴν ἀρχὴ ξεσπασε μιὰ ἀφάνταστη τρομοκρατία. Θὰ σας θυμισω τὸ πασιγνωστο περιστατικὸ τῆς Μολινέλλα. Ἡ Μολινέλλα ἦταν ἕνα χωριουδάκι, πάνω στον ποταμο Λῶ (*), διάσημο γιὰ τοὺς πειραματικους του αγρους. Μεσα σὲ τριάντα χρονια οἱ χωρικοὶ τῆς περιοχῆς της κατάφεραν νὰ δημιουργησουν ἕνα ἐξαιρετικὸ συνεταιρισμο. Κάθε τι ποὺ παραγονταν ἀπ' τὴ γῆ ανηκε στους αγροτες. Τὰ σπιτια ηταν οικα τους, ηταν αφεντικα στις μηχανες τους καὶ τοποθετουσαν τα χρηματα τους στὴν ιοιοκτὴν Ἰραπεζα τους. Ἡ Μολινέλλα ηταν ενα ἀπο τα μικρα θαυματα του κοσμου. Ἀπ' ολα τα μερὴ την επιοκεπτονταν επιστημονες ειοικευμενοι στὴν ἀγροτικὴ καὶ συνεταιριστικὴ οἰκονομια. Καὶ τις ἡμερες της πορειας πρὸς τὴ Ρωμὴ. Ἀξιοτιμοι Κυριοι, ὁ κατηγορουμενος καὶ οἱ πολιτεροι του οπαοοι μπηκαν σα σιφουνας μεσ' στο χωριο, καταστρεψαν τις μηχανες, λεηλατησαν τὴ γῆ καὶ την Ἰραπεζα κι' ερημωσαν τα παντα. Ἡ Μολινέλλα ειναι ἕνας καταστραμμενος τοπος.

Ἀιστοσο ἡ περιπτωση της Μολινέλλα δεν ειναι ἡ μοναδικὴ. Στον πρωτο χρονο της Φασιστικης ἐπικρατησης, μια ἐπισημη εκθεση ανεφαχε τις δολοφονιες καὶ τις βιαιοπραγιες σὲ 2.000. Δὲν ὑπαρχει καμμια ἀμφιβολία ὁτι «εχω ἀπ' την ἀνακοινωση» θὰ γιναγε πολὺ περισσοτερες. Ἂν θελει το Δικαστηριο, θὰ μπορουσα νὰ καλεσω ενα μαρτυρα ποὺγραψε τὸν καιρὸ ἐκεινο το βιβλιο «Ἡ ἀποκαλυπτηρια των φασιστων' ἑνας χρονος φασιστικὴς ἐξουσιας». Ὁ συγγραφεας του ηταν μελος τῆς ἰταλικὴς Βουλὴς. Τ' ὀνομα του: Τζιακομο Ματτεότι.

Ὁ Δημοσιος Κατηγορος μιλησε για τὸν Ματτεοτι, ἀλλὰ φοβοῦμαι ὁτι δὲν εοωσε στο Δικαστηριο τὴ δυνατοτητα νὰ κατανοησει τὴν περιπτωσὴ του στὸ σὸνολο της. Ὁ Ματτεοτι ὁλοφονὴθηκε ἀπὸ κάποιον Ἀμέριγκο Ντουμινι, ἕνα σιασημο εγκληματια ποὺ ἐργάζονταν με πληρωμὴ τοῦ κατηγορούμενου. Πριν ἀκομα ὁ κοσμος τὸν μισησει για τὸ φονο τοῦ Ματτεοτι, ἦταν γνωστὸς στοὺς πιὸ σκοτεινοὺς δρομους τῆς Ἰταλιας. Εἶχε πολλὰ ἐγκλήματα στὸ ποινικὸ μητρῶο του, γεγονὸς ποὺ ἐξηγεῖ κάπως γιατὶ δέχτηκε τόσο πρόθυμα τὴν ἐντολὴ τοῦ κατηγορούμενου νὰ τὸν ἀπαλλάξει ἀπ' τὸν ὀχληρὸ Ματτεότι. Ἦταν ὡστόσο ενας δολοφόνος δίχως καμμιὰ φινέτσα. Ἀγνοησε ὁλες τὶς ὀδηγιες ποὺχε προσχεδιάσει ὁ κατηγορούμενος γιὰ ν' ἀπαλλαγεῖ ἀπ' τὸν διάσημο βουλευτὴ μὲ περισσότερο νὸμιμες μεθὸδους. Ὁ Ντουμίνι ὀργάνωσε τὴν ἀπαγωγὴ τοῦ Ματτεότι κι' ὁταν αὐτὸς ἐφερε ἀντίσταση τὸν κτύπησε ὡσπου τὸν σκότωσε κι' ἐπειτα ἔρριξε τὸ πτῶμα κάπου μακρυὰ.

Σᾶς θυμίζω τὸ περιστατικὸ αὐτὸ κυριὸτερα γιατὶ θέλω νὰ συγκρατήσετε τὴν ἡμερομηνία ποὺγινε καὶ τὶς συνέπειες ποὺχε. Ἔγινε στὶς 11 τοῦ Ἰούνη τοῦ 1924 μὲ συνέπεια τὴν κρίση στὸ κεθεστὼς. Ἡ ἐξαφανιση κι' ἡ δολοφονία τοῦ Ματτεότι ἄπλωσε σ' ὁλη τὴ χώρα μιὰν ὁλοενα ὀγκούμενη ὀργή. Ἡ κυβέρνηση κλονίζονταν συθέμελα. Ὁ Μουσσολίνι στέκονταν στὴν ἀρχὴ μὲ τὴν πιὸ μεγάλη ἀστάθεια ποὺ βρέθηκε ποτὲ ὡς τὴν ἡμέρα τῆς τελικῆς πτώσης τοῦ 1943. Γιὰ νὰ στηρξει τὴ θέση του ἀναγκάστηκε νὰ πάρει δραστήρια μέτρα. Πρῶτα ἀρνήθηκε κάθε συνενοχὴ του στὸ ἔγκλημα κι' ὕστερα ὅταν εἶδε ὁτι ἡ οικαιολογία αὐτὴ δε στάθηκε, προσπάθησε νὰ ενοχοποιησει τοὺς συνεργάτες του. Ἀπειλησε νὰ καταγγειλει τις παρανομιες ποὺκαναν μὲ δικὴ του ἐντολὴ.

Ὁ Μουσσολίνι διδάχτηκε πολλὰ ἀπ' τὸ περιστατικὸ αὐτὸ. Τότε ἀσπάστηκε τὸ δόγμα τοῦ Μακιαβέλλι, ὀχι εἰναι προτιμοτερο νὰ σὲ φοβοῦνται παρὰ νὰ σ' ἀγαποῦν. «Γιὰ μένα» δηλωνε ἀδίσταχτα «ἡ βία εἶναι ἀπόλυτα ἠθικὴ, περισσότερο ἠθικὴ ἀπ' τὴ διαιτησία καὶ τὴ συνδιαλλαγὴ». «Τὸ καθεστὼς μου» ὑποστηριζε στὶς 22 τοῦ Ἰούνη τοῦ 1925 «εἶναι ἀντι-κοινοβουλευτικὸ, ἀντι-δημοκρατικὸ, ἀντι-φιλελεύθερο». Στὶς 27 τοῦ Μάη 1927 διακήρυχνε: «Δημιουργήσαμε τὸ Συντεχνιακὸ κράτος. Σήμερα κηδεύουμε μεγαλόπρεπα τὴν ἀπάτη τῆς παγκόσμιας δημοκρατικῆς ψηφου». Ἀπ' τὴν ἡμερα ἐκεινη πραγματοποίησε τὸ πρῶτο μέρος τοῦ προγράμματός του. «Τί εἶναι κράτος;» ρωτοῦσε τὸ 1923 κι' ἀπαντοῦσε μόνος του: «Εἶναι ἡ Χωροφυλακή. Ὅλοι οἱ κῶδικές σας, τὰ δόγματά σας, οἱ νόμοι σας δὲν ἀξιζουν μια πεντάρα δίχως αὐτήν». Ἡ ἀρχὴ αὐτὴ ἐπικράτησε ἀπὸ τὸ 1922 ὡς τὸ 1927. Σᾶς παρακαλῶ, Κύριοι, νὰ συγκρατήσετε στὴ μνήμη σας τὶς ἡμερομηνίες αὐτες.

Οἱ βιαιες θεωρίες τοῦ κατηγορουμενου δὲν φανερώνονται μόνο στὰ ἐσωτερικὰ ζητήματα. Ὁ Μουσσολίνι ἦταν ἀπ' τὶς πρῶτες ἡμέρες ἐξίσου ἐφευρετικὸς καὶ εἰλικρινὴς στὶς σχέσεις του μὲ τὸ ἐξωτερικό. Δέκα ὀχτὼ μῆνες πρὶν ἀνέβει στὴν ἀρχὴ δήλωνε: «Ὁ Φασισμὸς δὲν πιστεύει στὴν ἀξία καὶ στὶς ἀρχὲς τῆς καλομένης Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν. Μέσα σ' αὐτὴν τὰ "Ἐθνη δὲν βρίσκονται σ' ἰσότιμη θέση. Ἡ Κ.Τ.Ε. εἶναι ἕνα εἶδος 'Ἱερῆς Συμμαχίας(1) τῶν πλουτοκρατικῶν 'Εθνῶν τοῦ Ἀγγλο-ἀγγλοσαξωνικοῦ συγκροτήματος μὲ σκοπὸ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν ἀποκλειστικὴ ἐκμετάλλευση τοῦ μεγαλύτερου μέρους τοῦ κόσμου, ἀνεξάρτητα ἀπ' τὶς ἀναπόφευκτες συγκρούσεις τῶν ἰδιαίτερων συμφερόντων τους. Τὸ 1921 ἔδωσε τὸ πρῶτο σχῆμα σὲ μιὰ ἀρχὴ ποὺ ἀργότερα ἔγινε διάσημη. «Εἶναι μοιραῖο» ἔλεγε «νὰ γίνει ἡ Μεσόγειος δική μας κι' ἡ Ρώμη τὸ κέντρο ποὺ θὰ κατευθύνει τὸν πολιτισμὸ σ' ὁλόκληρη τὴ Δυτικὴ Εὐρώπη.

Ὁ κατηγορούμενος δὲν περιορίζονταν μόνο στὶς λέξεις. Τὸ 1923 δολοφονήθηκαν μέσα σ' ἀγνωστες περιστάσεις μερικὰ μέλη τῆς ἰταλικῆς ἀντιπροσωπείας ποὺ παραβρίσκονταν στὴ χάραξη τῶν συνόρων ἀνάμεσα Ἑλλάδας καὶ Ἀλβανίας.

Μετ.: ΛΟΥΪΖΟΥ ΝΟΥΑΡΟΥ

(ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ: Ἡ συνέχεια)

(*) Σ. τ. μ.: Ποταμὸς στὴ Ν. Ἰταλία, ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὸ ὄρος Βίζο καὶ χύνεται στὴν Ἀδριατική.

(1) Σ. τ. μ. Προσωπική συμφωνία τῶν ἡγεμόνων τῆς Ρωσσίας, Αὐστρίας, Πρωσσίας, Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, ἐνάντια στὶς ἀρχὲς καὶ στὶς καταχτήσεις τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασης, ἐμπνευσμένη ἀπὸ τὸν Μέττερνιχ. Ὑπογράφτηκε τὸ 1815.

ΞΕΚΙΝΩΝΤΑΣ

Ἀπὸ τὸ σημερινὸ κεντρικὸ ἐθνικοπνευματικὸ πρόβλημα πρὸς κάποιες ἄμεσα ἐπιβαλλόμενες προβλέψεις

Σειρὰ ἄρθρων τοῦ Ἄγγελου ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΥ

Ἄρθρο ὄγδοο Β'.

«ΟΜΠΡΟΣ, ΒΟΗΘΗΣΤΕ ΝΑ ΣΗΚΩΣΟΥΜΕ ΤΟΝ ΗΛΙΟ ΠΑΝΩ ΑΠ' ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ, ΟΜΠΡΟΣ ΒΟΗΘΗΣΤΕ ΝΑ ΣΗΚΩΣΟΥΜΕ ΤΟΝ ΗΛΙΟ ΠΑΝΩ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ!»

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΕΜΒΑΘΗΡΙΟ

«Οἱ ριζικὲς Παιδευτικὲς — καὶ γιὰ τὸ λόγο αὐτό, Ἱστορικὲς — μεταρυθμίσεις σ' ὁποιαδήποτε ἐποχὴ καὶ σ' ὁποιουσδήποτε λαούς, ἀρχίζουν πρῶτα - πρῶτα μὲ τὴν ἀποκάλυψη στὴ Σκέψη καὶ στὰ πράγματα τῆς ἐποχῆς τους, ἐνὸς νέου, καθολικὰ Μεθοδικοῦ Κριτήριου, ποὺ γκρεμίζοντας μὲ κάποιο τρόπο ὅλα τὰ προηγούμενα ἀπ' αὐτό, σηκώνει καταμόναχο ὀχεδὸν ἀπάνω ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα, τὸ καινούριο ἐπιβλητικὸ Κριτηριακὸ ἀνάστημά του.

Ἡ Ἱστορία εἶναι γεμάτη ἀπὸ τὶς κάθε τόσο ἀλλαγὲς αὐτῶν τῶν Κριτηρίων, ποὺ τὶς συνοδεύουν πάντα καὶ χωρὶς καμμιὰν ἐξαίρεση, οἱ ἀντίστοιχες πνευματικὲς συγχρόνως καὶ κοινωνικὲς ἐπαναστάσεις καὶ μεταμορφώσεις.

Ἀσιατικὰ πανάρχαια Θεοκρατικὰ Κριτήρια, γκρεμιζόμενα ἄξαφνα θριαμβευτικὰ ἀπ' τὸ φωτεινότατο, οὐσιαστικὰ πνευματικό, διαισθητικό, αἰσθητικό, ὀρθολογιστικὸ καὶ πειραματικὸ Ἑλληνικὸ Κριτήριο,— αἰφνιδιαστικὴ εἰσβολὴ τοῦ Κρατικοῦ ἀπολυταρχικοῦ Κριτήριου μὲς στὰ πράγματα τῆς ὅλης Ἱστορίας, μὲ τὴ Ρώμη κι' ἀπ' τὴ Ρώμη,— μερικὴ συσκότιση ἀλλὰ σύγχρονα καὶ οἰκουμενικὴ διεύρυνση τοῦ ἀγνοῦ Ἑλληνικοῦ Κριτήριου μὲ τὴ συνεχὴ ἔπειτ' ἀπὸ τοῦτο ἀνατολή, τοῦ πιὸ θερμοῦ ἀπὸ ἄποψη κοινωνικοῦ περιεχόμενου, ἀλλὰ καὶ κριτικὰ ἐντελῶς ἀδιασάφητου φιντεϊστικοῦ Χριστιανικοῦ Κριτήριου,—δημιουργικὴ ἀν καὶ ἐξαιρετικὰ ἀμφίλογη στὸ μεταξὺ Ἱστορικὴ γονιμοποίησή του ἀπὸ τὸ Βυζάντιο καὶ τὴ Δύση,— κλονισμὸς αὐτοῦ τοῦ ἴδιου ἀπὸ τὴν ἀνακάλυψη, στὸ Δυτικὸ προπάντων κόσμο, κάποιων σκεπασμένων ἀπ' τὴ μοῖρα καὶ τὰ χρόνια πολιτιστικῶν, πνευματικῶν, καὶ αἰσθητικῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν ἀξιωμάτων,—ξαφνικὴ ἐμφάνιση στὴ Δύση τοῦ καινούριου ἐμπειρικοῦ Κριτήριου (μὲ τὴν τρέχουσα ἀκόμα ἐπιστημονικὴ τοῦ ὅρου σημασία) στὴν Ἀγγλία μὲ τὸ Ρογῆρο Βάκωνα κι' ἀπ' τὴν Ἀγγλία σ' ὅλη τὴν ἄλλη Εὐρώπη,—νέα ὀρθολογιστικὴ τοῦ Ἀτόμου ἐπανόσταση μὲ τὸν Ντεκάρτ, καὶ φυσιοκρατικὴ μὲ τὸν Ρουσσώ, — ἰδεαλιστικὴ διαλεκτικὴ ἐμβάθυνση τῶν συνεχῶν ἐναλλαγῶν συγχρόνως καὶ συγκρούσεων ὅλων τούτων τῶν Κριτηρίων ἀπὸ τὴ Γερμανικὴ φιλοσοφία τοῦ περασμένου αἰῶνα,—ἀναγκαστικὴ στὸ τέλος, θὰ δικαιοῦμαστε νὰ λέγαμε, κοινωνικὴ καὶ ἱστορικὴ προσγείωση μὲ τὸ Μαρξισμό, 'ἰδού, μποροῦμε ἀσφαλέστατα νὰ ἰσχυριστοῦμε, ἡ διαχρονικὴ ἀπὸ τὴν ἀπώτατη ἀρχαιότητα ὡς τὶς μέρες μας πορεία τῶν διάφορων Κριτήριων, ποὺ, καθὼς τόνισα πιὸ ἀπάνω, παρακολουθοῦνται πάντα ἀπ' τὶς ἀντίστοιχες πνευματικὲς συγχρόνως καὶ κοινωνικὲς ἐπαναστάσεις καὶ μεταμορφώσεις.

Ἀνεξαίρετα ὅλ' αὐτὰ λοιπὸν τὰ κοσμοθεωρητικὰ Κριτήρια, δυναμικὰ ἰδωμένα τὸ καθένα ἀπὸ τὴ γωνιὰ τῆς ἐποχῆς καὶ τῆς στιγμῆς ποὺ τὰ προώθησε, ἔχουνε κολοσσιαία στὴν Ἱστορία τῆς Ἀνθρωπότητας, ἀρνητικὴ ἢ θετικὴ (ἢ καὶ τὰ δυὸ μαζὶ) ἀποστολὴ καὶ μοῖρα, ἀλλὰ κι' ὅλα, ἀνεξαίρετα, εἶναι ἀπ' εὐθείας ὑπόλογα στὸ πνεῦμα τῆς πρωταρχικκῆς, Προμηθεϊκῆς ἀνθρώπινης Ἐλευθερίας, ἢ γιὰ νὰ ἐκφραστῶ ἀκριβέστερα, ἀπέναντι τῆς Προμηθεϊκῆς, πρωταρχικῆς Ἐλευθερίας, αὐτοῦ τοῦ ἰδιου Πνεύματος τοῦ Ἀνθρώπου. Κι' ἀσφαλέστατα ἕνας παραλληλισμὸς ἀπόλυτος κάθε φορά, ὑπάρχει ἀνάμεσα ἀπὸ τοῦτα τὰ Κριτήρια κι' ἀπὸ τούτη τὴν Ἐλευθερία.

Δὲν θεωρῶ στὸ μεταξὺ καθόλου ἐπεῖγον ἢ ἀναγκαῖο νὰ τονίσω τὴν ἀθροιατικὴ κολοσσιαία σημασία τοῦ τελευταίου χρονολογικὰ κοσμοθεωρητικοῦ Κριτήριου, τοῦ Κριτήριου τοῦ Μαρξισμοῦ. Ἡ δυναμικότητά του σφύζει ἐξεχειλη ὁλοένα μὲς στὶς ἀρτηρίες ὁλόκληρης τῆς σύγχρονής μας Ἱστορίας.

Ἀλλ' ἀσφαλῶς καὶ τὸ στερνὸ αὐτὸ Κριτήριο, καθὼς κι' ὅλα τ' ἄλλα, εἶναι ὑπόλογο κι' αὐτὸ μὲ τὴ σειρὰ του, ἀπέναντι τῆς Προμηθεϊκῆς Πρωταρχικῆς Πνευματικῆς ἀνθρώπινης Ἐλευθερίας. Δυναμικὰ βλεπόμενο, ἔχει δίχως ἄλλο τὴν κολοσσιαία ἱστορικὴ ἀποστολὴ καὶ σημασία, ποὺ τὴν ὥρα αὐτὴ τοῦ ἀποδίνουμε ὅλοι. Κυτταγμένο στατικά, μὲ ἄλλα λόγια, Θεοποιημένο, ἀπολυτοποιημένο, ξαφνικὰ μεταβαλλόμενο σὲ Γράμμα ἢ Δόγμα, ἀναιρεῖ ὡς «a priori», αὐτὴ τὴν ἴδια του Προμηθεϊκὴ καταβολή, τὸ ἀληθινὰ αὐτενεργὸ καὶ Ἐλεύθερο τοῦ Ἀνθρώπου Πνεῦμα.

Τὸ παλιότερο συμπέρασμα τοῦ Vico, (ποὺ ὅπως ὅλοι ξέρουμε, ἔζησε καὶ σκέφτηκε ποὺ προτοῦ νὰ ἐκπυρωθεῖ στὴν 'Ἱστορία ὁ Μαρξισμός), πῶς, ἂν ὁ Ἄνθρωπος, κάθε φορὰ ποὺ ἀνατέλλει ἕνα νέο καθολικὸ Κριτήριο στὸν κόσμο, ἀκουμπᾶ σ' αὐτὸ δογματικὰ «εἶναι πεπρωμένο νὰ κυλιέται πάντα ἀπ' τὸ φανατικὸ ἐνθουσιασμὸ ποὺ τὸ Κριτήριο τοῦτο τοῦ ξυπνᾶ ὡς μιὰ νέα κοινωνικὴ καὶ ἱστορικὴ «ὑπόθεση», στὴν ἀπογοήτευση, τὴν ἄρνηση, ἢ τὴν ἀμφιβολία», ὡς βάσιμος ἱστορικὸς συλλογισμὸς ἰσχύει τὸ ἴδιο σήμερα, ὅπως ἰσχυε καὶ τὴν ἡμέρα ποὺ πρωτοεῖχε φιλοσοφικὰ διατυπωθεῖ. Ἡ ἀπογοήτευση, ἡ ἄρνηση κ' ἡ ἀμφιβολία, εἶναι τὸ μοιραῖο βάραθρο, ὅπου ὁδηγεῖ τὸν ἄνθρωπο ἡ ὁποιαδήποτε ἀνεξέλεγχτη παραδοχὴ τοῦ ὁποιουδήποτε a priori. Ἡ ὁποιαδήποτε ἐποχὴ κ' οἱ ὁποιοιδήποτε ἄνθρωποι, ποὺ ἀλλάζουν μονομιὰ μιὰ πίστη γιὰ νὰ πάρουνε μιὰν ἄλλη, (ὁσοδήποτε κι' ἂν αὐτὴ ἡ πίστη εἶναι ἐξελιγμένη στὴν Ἱστορικὴ διαλεχτικὴ της βάση) δὲν ξεφεύγουν διόλου ἀπὸ τὴ μοῖρα κι' ἀπὸ τὶς συνέπειες τοῦ ὁσοδήποτε ἱστορικὰ ἐξελιγμένου «φιντεϊσμοῦ». Αὐτοχρίονται καὶ αὐτοκηρύσσονται ἄθελά τους κατασκευαστὲς αὐθαίρετοι τοῦ 'Απόλυτου, θεοποιοῦν στὴ θέση τοῦ προηγούμενου Κριτήριου ἕνα νέο κι' ἀπὸ τὸν καινούριο αὐτὸ «δογματικὸ Θεὸ» εἶναι φυσικὸ ἐπακόλουθο νὰ τείνουν κάποτε νὰ κάμουν τόσο γιὰ τοὺς ἄλλους ὅσο καὶ γιὰ τὸν ἑαυτό τους, ἕνα ἀνέκδοτο ὡς μὲ κείνη τὴ στιγμὴ πνευματικὸ Μολῶχ.

Ἡ ἐκπαιδευτικὴ λοιπὸν Κριτηριακὴ ἀφετηρία μας, δὲν εἶναι δυνατό, δὲν ἐπιτρέπεται ποτὲ νὰ ξεκινήσει ἀπὸ κανένα δογματοποιημένο, ἀπολυτοποιημένο κοσμοθεωρητικὸ a priori.

Στὴν τρανή, στὴν κρισιμότατην αὐτὴ Μορφωτικὴ καμπὴ τῆς Ἀνθρωπότητας, ποὺ διευθύνει ἀκόμα μερικὰ τὰ πράγματα ἡ παλιὰ τυφλὴ Ἀνάγκη, δὲν δικαιοῦται μόνο, ἀλλὰ ὑποχρεώνεται ἀπόλυτα νὰ ἐπέμβει γιὰ νὰ σώσει τὴν ἀνόθευτη διαλεκτικὴ οὐσία τοῦ Κόσμου, τὸ Προμηθεϊκὸ καὶ κατακάθαρα Παιδευτικὸ ἐκεῖνο Πνεῦμα, ποὺ στηρίζει αὐτὴ τὴν ἴδιαν ὕπαρξή του, στὴν πηγαία καὶ οὐσιαστικὰ ἀναπαλλοτρίωτη τοῦ Ἀνθρώπου Ἐλευθερία. Πρᾶγμα ποὺ δὲν εἶναι δυνατὸ ποτὲ νὰ γίνει, ἂν στὸ πλαῖ στοῦ γενικὰ ἀναγνωρισμένου σύγχρονού μας Κοινωνιολογικοῦ Κριτήριου, παρεκτὸς ἀπ' τὸν ἐπιβαλλόμενο στὴν ἐποχή μας ἔλεγχο ἑνὸς νέου Μεθοδικοῦ Ἐπιστημονικοῦ a posteriori, ἡ ὑπεύθυνη Παιδευτικὴ Συνείδησή μας δὲν μπορέσει ν' ἀναχθεῖ αὐτοδύναμα στὴν πρώτη Ἀνθρωπολογικὴ ἐκείνη Ἀρχή, ποὺ καθὼς ἔδειξα ἱκανὰ στὰ προηγούμενα Ἄρθρα, δρατὴ ἢ ἀόρατη, ὑπῆρξε πάντα κάθετη ἀπὸπάνω ἀπ' τὴν Ἑλλάδα, καὶ σὰ Νόμος «Κοσμικὸς» καὶ «ἰσοκλινὴς» ὑπάρχει πάντα μυστικὰ ἀπάνω ἀπὸ τὴν Ἱστορία ὅλου τοῦ ἄλλου Κόσμου. Ἡ φωτεινὴ κατάσταση ἑτούτης τῆς Ἀρχῆς, ποὺ στέκει πάντα αὐτάγγελτη ἀπάνω ἀπ' ὅλα τὰ δογματικὰ Κριτήρια ὅλων τῶν καιρῶν, ἰσορροπώντας τα οὐσιαστικὰ γύρω ἀπ' τὸ Κέντρο βάρους, τῆς εἰκόνας τοῦ καθολικὰ ὁλοκληρωμένου Ἀνθρώπου, ἀποτελεῖ τὴν πιὸ ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ τὴν πιὸ πέρα προβολὴ καὶ προέκταση ἀπὸ μέρος μας, ἑνὸς πραγματικὰ δυναμικοῦ, ἀγνοῦ, ὑπεύθυνου καὶ κατὰ τὰ ἄλλα ἐντελῶς συγχρονισμένου «ἐπὶ μέρους» ὅσο καὶ «καθολικοῦ» Παιδευτικοῦ καὶ γενικότερα δημιουργικοῦ προγράμματός μας.

Στὴν ὡμή, τὴν καθαυτὸ «ντετερμινιστικὴ» ἱστορική της ἄποψη, ἡ ζωὴ τῶν διάφορων λαῶν συνδέεται κάθε τόσο μὲ τὶς κρίσιμες μεταρυθμιστικὲς στροφὲς τῆς Ἱστορίας, σὰ μὲ κάποιες γιγαντιαῖες ἀτσαλένιες μηχανές, ὅπου τὰ διάφορα Κριτήρια παίζουνε τὸ ρόλο τῶν «ὀδοντωτῶν τροχῶν» αὐτῶν τῶν μηχανῶν. Κι' ἀλλοίμονο στοὺς λαοὺς ἐκείνους ποὺ θ' ἀφίσουν νὰ πιαστοῦν ὁλόκληροι, ἀπὸ κάποιον ἀπὸ τοὺς ὀδοντωτοὺς αὐτοὺς τροχούς. Λέω, τοὺς λαούς. Δὲν λέω, τὰ ἄτομα. Γιατὶ βεβαιότατα, ὅποιαδήποτε οὐσιαστικὴ Κριτηριακὴ ἀλλαγὴ στὴν Ἱστορία, ὡς μὲ τὴν ὥρα τούτη, ἀπὸ ἄποψη θυσιῶν ἀτόμων, ἐβαφτίστηκε χωρὶς καμμιὰν ἐξαίρεση, μὲς στὸ αἷμα. Ἀλλὰ οἱ λαοί, δηλαδὴ ὁ «δυνάμει Ἄνθρωπος» πρέπει νὰ βγεῖ κάθε φορὰ ἀπ' τὸ κόκκινον αὐτὸ λουτρό, συνθετικότερος, μεστότερος, ἰσορροπότερος, καθολικότερα κι' ὀργανικότερα ὁλοκληρωμένος. Κι' ὁποιαδήποτε ἀποκλειστικὴ ἐγκατάλειψη ἑνὸς λαοῦ, σὲ ὁποιοδήποτε ἀποκλειστικὸ Κριτηριακὸ a priori, ἐμποδίζει τὴν προϊοῦσα αὐτὴ ὁλοκλήρωση καὶ βάζει παρωπίδες στὴν ἀπέραντα δυναμικὴ καὶ ἐλεύτερη ματιὰ τοῦ Ἀνθρώπου. Ἡ ὥρα ὡστόσο τοῦ ἰσχυροῦ Κριτηριακοῦ a priori, ποὺ θὰ χρησιμέψει σὰ μοχλὸς μηχανικός, στὴν ἀναγκαία ἔστω καὶ βίαιη, μετατόπιση τῶν αἰτημάτων μιᾶς παρακμασμένης ἐποχῆς, πρὸς πιὸ πλατιὲς καὶ φωτεινότερες ἱστορικὲς διαστάσεις, ἀσφαλῶς εἶναι ὥρα ἐπιβαλλόμενη, ὥρα βαρυσημαντότατη κ' ἱερή. Ἀλλ' ἀσφαλῶς ἡ ὥρα αὐτὴ δὲν εἶναι τὸ «ἄπαντο» τοῦ Ἀνθρώπου. Ἔπειτ' ἀπὸ τὴ μεγάλη τούτην ὥρα, ὥρα τῶν ἐπαναστάσεων, οἱ λαοί, ὁ «δυνάμει, δηλαδὴ ὡς προεῖπα, Ἄνθρωπος» διεκδικεῖ, εἶναι φυσικὸ νὰ διεκδικεῖ ἐντελῶς αὐθόρμητα. τὰ κυκλικὰ καινούρια ἀπέραντα δικαιώματα τῆς Ὁρασής του, καὶ τὴ νέα κεντρικὴ καὶ ὑπεύθυνή του τοποθέτηση, μέσα σ' ὁλόκληρη τὴν Ἱστορία τοῦ Κόσμου. Τοποθέτηση, ποὺ ἔχει ὡς βασικὸ προορισμό, νὰ φανερώσει μὲς στὴν ἴδια του συνείδηση, πῶς ὁ ἄνθρωπος σὰν Ἄνθρωπος, δὲν εἶναι οὔτε ὁ homo faber, οὔτε ὁ homo artifex, οὔτε ὁ homo sapieus, οὔτε ὁ politicus, οὔτε ὁ economicus μονάχα — οὔτε φυσικὰ ὁ ρηχός, ὁ «μέσος ἄνθρωπος» τοῦ Δυτικοῦ Οὐμανισμοῦ. — ἀλλ' αὐτός, ποὺ καθὼς ὁ ἴδιος του Προμηθεϊκὸς πατέρας, πέρνοντας ὑπεύθυνα ἀπ' τὰ χέρια ὅλων τῶν τυποποιημένων, ὅλων

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΚΙ' ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

Τοῦ Τ. ΚΑΡΟΥΣΟΥ

Τὸ πνεῦμα ποὺ κυβερνάει σήμερα τὴν πορεία τοῦ τόπου μας εἶναι ὁλοφάνερο καὶ στὴν περιοχὴ τῆς Τέχνης τοῦ Θεάτρου. Παρακολουθώντας τὶς παραστάσεις τῶν Σκηνῶν μας τὸν τελευταῖο τοῦτο καιρὸ βλέπεις καθαρὰ τὴν προσπάθεια, συνειδητὴ ἢ ἀσυνείδητη, ἀναβίωσης τῆς παλιᾶς θεατρικῆς μας ζωῆς. Τὸ πνεῦμα αὐτὸ τῆς ἀναβίωσης δὲ λείπει, ὄχι σὰν προσπάθεια ἐδῶ, μὰ σὰν πρόληψη, κι' ἀπὸ τὴ σαφέστατα προοδευτική, ὡς πρὸς τοὺς σκοπούς της, ἐκδήλωση τοῦ Θεάτρου.

Ἐπιστροφὴ λοιπὸν στὴ λεγόμενη «παράδοση» τοῦ Θεάτρου, στὴν Ἀναρχία δηλ. ποὺ ἡ πρόληψη ἔχει ἀποκρυσταλλώσει σὲ καθεστώς. Ἡ χρόνια κρίση τοῦ Θεάτρου στὴ διάρκεια τοῦ μεσοπολέμου δὲ μᾶς δίδαξε τίποτε. Ἕνας δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος ἀνατρέπει γιὰ δεύτερη φορὰ τὸ ρυθμὸ τοῦ κόσμου κι' ἐμεῖς τὸ χαβά μας. Ἐπιστροφὴ στὴν ἀνατολίτικη ἔκδοση τῶν εὐρωπαϊκῶν καὶ ἰδιαίτερα τοῦ παισινοῦ βουλεβάρτου. Στὶς κρεβδατικὲς ὑποθέσεις τῶν πλούσιων καὶ καλοχορτασμένων εὐγενῶν καὶ μεγαλοαστῶν. Ἐπιστροφὴ στοὺς δοῦκες καὶ τοὺς κόντηδες καὶ στοὺς μαρκήσιους, στοὺς μεγαλοχρηματιστὲς καὶ μεγαλοβιομήχανους, στοὺς τεμπέληδες καὶ διεφθαρμένους, στὰ κέντρα κραιπάλης τῶν περιττῶν ἀνθρώπων καὶ στὰ χαρτοπαίγνια ὅπου μυθικὲς περιουσίες ἐξανεμίζονται σὲ ὧρες μέσα, στοὺς φαύλους κληρικούς, τοὺς ἐξομολογητὲς τοῦ μεγάλου κόσμου καὶ τῶν πορνῶν μὲ τὸ ἀπίθανο δράμα τῶν μπριλλαντιῶν, τῶν τουαλετῶν καὶ τοῦ βίτσιου. Γιατὶ αὐτὴ ἡ Τέχνη, ἡ τόσο κακότεχνη, τῆς ἔσχατης παρακμῆς, ἦταν ἡ κύρια τροφὴ ποὺ δίνουνταν ἀπ' τὶς σκηνὲς τοῦ 'Ελλ. Θεάτρου στὸ Λαὸ τῆς χώρας μας. Καὶ κάπου - κάπου κάποια βορεινά, ἀκατανόητα γιὰ τὸν ἁπλοϊκὸ τοῦτο Λαὸ ἔργα, ἡ ἀστραπὴ ἑνὸς Σαίξπηρ καὶ ἡ ντόπια παραγωγή, ποὺ ὅταν δὲν ἦταν ἑλληνογραμμένη ἢ εὐρωπαϊκή, θὰ παρουσίαζε τὴν ἐθνική μας ζωὴ μὲ τὴν περιγραφὴ μερικῶν ἐξωτερικῶν διακοσμητικῶν στοιχείων. Ἡ ἐπιστροφὴ λοιπὸν σ' αὐτὸ τὸ Θέατρο θἆναι. Τοῦτη τὴ φορά, γιὰ λόγους ποὺ ἰσχύουν παγκόσμια. ἀποκλείεται ἡ εὐρωπαϊκὴ «πρωτοπορεία», ποὺ ἦταν μιὰ ἀχαμνὴ ἔκφραση τῆς κατάπτωσης, ποὺ ἔφερε ὁ πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος καὶ ποὺ τόσο ἀνεδαφικὰ ἀπὸ πνεῦμα μόδας ὁ ἕνας, ἀπὸ πνεῦμα ταμείου ὁ ἄλλος, (ἔπρεπε κάπως νὰ σπάσει ἡ κρίση), μᾶς κουβάλησαν στὴν Ἑλλάδα, τὴν στιγμὴ ποὺ οἱ συνθῆκες τοῦ τόπου ἄλλο ἀποζητοῦσαν, γιὰ νὰ μᾶς κουβαλήσουν μ' αὐτήν, χωρὶς ἔλεγχο, χωρὶς ἀφαίρεση, χωρὶς ἱκανότητα ἀφομοίωσης καὶ τὸν ἀβάσταχτο σκηνικὸ φόρτο, τὴ θορυβώδη λιτότητα, δῆθεν, (ποὺ φόρτος εἶναι κι' αὐτή), καὶ τοὺς συνθετικοὺς φωτισμούς, παρδαλὸ ντύμα, μιᾶς ἀναιμικῆς οὐσίας, καὶ ποὺ φέρνουν δάκρυα ἀνίας στὸ μεσογειακὸ καὶ γερὸ ἀκόμα Ἕλληνα ποὺ ζητάει νὰ χορτάσει καὶ νὰ χαρεῖ [1]. Καὶ θἆναι ἀκόμα ἡ ἐπιστροφὴ στὴν ξενόδουλη τεχνικὴ ποὺ μᾶς ἔφερε μὲ τὴν ὁμολογουμένη ἐπιστημοσύνη της, τὸ μηχανικὸ αὐτοματισμὸ καὶ τὴ διαστροφὴ τῆς ρωμέϊκης λαλιᾶς.

Εἶναι σίγουρο πὼς μᾶς χρειάζεται μιὰ ἐπιστροφή. Μὰ τοῦτη πρέπει νἆναι ἡ ἐπιστροφή, ἔπειτα ἀπὸ μιὰ μάταιη καὶ θλιβερὴ περιπλάνηση, στὴ νερομάνα τῆς Ἐθνικῆς μας ζωῆς. Μὲ τὴ Λαϊκὴ Δημοκρατία, μὲ τοὺς ἀγῶνες γι' αὐτήν, ἡ ἐπιστροφὴ στὰ λαϊκὰ στοιχεῖα ἔρχεται σὰν ὀργανικὴ ἀνάγκη. Ἢ κατάπτωση κύτταξε νὰ χρησιμοποιήσει τὰ στοιχεῖα αὐτά, ἰδιαίτερα στὸ δεύτερο δεκάχρονο τοῦ μεσοπολέμου. Ἢ προσφυγὴ ἀπὸ μέρος τῆς κατάπτωσης στὴν παράδοση τοῦ Λαοῦ δὲν ἔγινε βέβαια τυχαῖα. Ἡ ἄνοδο τοῦ λαϊκοῦ παράγοντα ποὺ παρατηρήθηκε στὸ δεύτερο τοῦτο δεκάχρονο τοῦ μεσοπολέμου δημιούργησε ρεύματα γιὰ τὴ χρησιμοποίησή του. Ἦταν ὁ ἀργοπορημένος «ἐθνικός», νὰ ποῦμε, μοντερνισμός της. Μὰ ἀποκομμένη ὅπως ἦταν ἀπ' τὸ Λαό, ἔκανε μὲ δαῦτα μανιέρα. Δεξιοτεχνικὴ σὲ μερικὲς περιπτώσεις, μὰ πάντα μανιέρα.

Λέμε πὼς πρέπει νὰ ἐκφρασθοῦμε ἐθνικά. Κι' ἀκριβῶς στὴν ἐποχὴ ποὺ μὲ τὰ ἰλιγγιώδη μέσα ἐπικοινωνίας τῶν ἀνθρώπων οἱ ἰδέες ἔχουν πάρει παγκόσμιο χαραχτῆρα κι' οἱ ἀντιδράσεις σ' αὐτὲς κ' ἡ ἐπίδρασή τους πάνω στὰ αἰσθήματα πᾶνε νὰ πάρουν μιὰ τρομαχτικὴ ὁμοιομορφία. Μὰ ὅσο πιὸ γενικὸ χαραχτῆρα παίρνουν αὐτά, τόσο, νομίζω, τὰ μέσα τῆς ἔκφρασης θὰ γίνουνται ἐθνικώτερα. Ὁ Λαὸς ποὺ ἔδωσε τὸ αἷμα του καὶ τὴ Νίκη, ὁ Λαὸς ποὺ θὰ ἀναδημιουργήσει τὴ ζωὴ καὶ τὴ χαρά, ζητάει τὴν ἔκφρασή του. Τὸ δείχνουν τὰ χειροκροτήματα σὲ ἔργα ποὺ τὰ γιομίζει ὁ ἴδιος μὲ τὶς ἀνάγκες τῆς ψυχῆς του. Κ' οἱ καλλιτέχνες ποὺ πάλαιψαν κ' ὑψώθηκαν μαζί του, κι' ἀπὸ κατώτερη κοινωνικὴ μονάδα πᾶνε νὰ γίνουν οἱ ἀντιπροσωπευτικοί του τῦποι, λυτρωμένοι πιά, χρωστᾶνε νὰ τραθήξουν μπροστὰ καὶ νὰ προσπαθήσουν νὰ δώσουν στὸ Ἔθνος αὐτὸ ποὺ ζητάει.

Ἡ δίχρονη δουλειά, (ἀλλοίμονο πόσο σύντομη!), τοῦ Φώτου Πολίτη στὸ Ἐθνικὸ Θέατρο κι' ὁ Βασίλης Ρώτας ποὺ βρίσκεται ἀνάμεσό μας, ὁλοζώντανος, παλμὸς τῶν λαϊκῶν δυνάμεων, μᾶς δίνουν τὴ βάση ποὺ θὰ πάρουμε γιὰ τὸ ξεκίνημά μας. Θέατρο καὶ συγγραφεῖς, ὅπως οἱ πλούσιοι ἐπαρχιῶτες, πρωτευουσιάνοι πιά, πετᾶνε τοὺς χωριάτες συγγενεῖς τους στὴν κουζίνα, ἔτσι κι' αὐτοὶ τὴν ἐθνική μας παράδοση τὴν πετάξανε στοὺς συνιτάχτες τῶν εἰκοσάλεπτων φυλλαδίων. Κι' ἡ ἄρχουσα ὀλιγαρχία μὲ τὴν ἐκμετάλλευση ποὺ ἔκανε γιὰ τοὺς ἀνίερους σκοποὺς της στὶς 25τες Μαρτίου τὴν εἶχεν ἀποξενώσει ἀπὸ τὴν καρδιὰ τοῦ Ἔθνους. Ὁ Β. Ρώτας μὲ τὸ Ρήγα του ἔχει ἀδράξει τὴν ἐθνική πραγματικότητα κι' ἔχει ἀνοῖξει διάπλατα τὸ δρόμο γιὰ νὰ προχωρήσουν οἱ διαλεχτοί. Ὁ Ρήγας του εἶναι τὸ Ἔθνος ποὺ θέλει νὰ λυτρωθεῖ παλεύοντας αἰῶνες τώρα μὲ τὶς σκοτεινὲς καὶ ὕπουλες δυνάμεις τῆς μαύρης σκλαβιᾶς. Εἶναι ἔργο παγκόσμιο κι' ἀντάμα Ἑλληνικό. Καὶ χτεσινὸ καὶ σημερινὸ κι' αὐριανό. Γραμμένο μὲ σοφὴ καὶ αὐστηρὴ Τέχνη. Κλείνει τὸν παλμὸ τοῦ Λαοῦ κ' ἔχει τοὺς ἤχους τοῦ καὶ τὸ χρῶμα του. Καμμιὰ δημοκοπία, γιατὶ τοὺς ἥρωές μας καὶ τὴν ἱστορία μας δὲν τὴν εἶδε μὲ τὰ μάτια τοῦ δημοσιογράφου ποὺ ἑτοίμαζε στὸ δεύτερο δεκάχρονο τοῦ μεσοπολέμου τὸν ἰδεολογικὸ ἐξοπλισμὸ τοῦ φασισμοῦ... Ὅπου παίχτηκε καὶ παίχτηκε παντοῦ καὶ στὸ βουνὸ καὶ στὸ χωριὸ καὶ στὶς πολιτεῖες στάθηκε ὁ χρυσὸς δεσμὸς ποὺ ἕνωσε Θέατρο καὶ Λαό. Παίχτηκε ἑκατοντάδες φορές. Ἀπὸ ἐπαγγελματίες κ' ἐρασιτέχνες. Παίχτηκε καὶ στὴ Θεσσαλονίκη. Μιὰ σκηνή του παίχτηκε καὶ στὸ Ἐθνικὸ Θέατρο. Ἡ λαϊκὴ Ἀθήνα περιμένει νὰ τὸ χαρεῖ δλάκαιρο... Πρὶν ἀπ' τὸ Ρήγα τὴ δύσκολη ἀρχὴ τὴν ἔκαμε μὲ τὸ μονόπραχτο Μισολόγγι του, ποὺ δὲν εἶναι μονάχα ἕνα σύντομο θεατρικὸ ἀριστούργημα μὲ τὴ συμπυκνωμένη δραματική του οὐσία καὶ δράση, εἶναι καὶ μιὰ προσταγὴ θυσίας στὸ Ἔθνος γιὰ νὰ φτάσει τὴ λευτεριὰ καὶ τὴν ἀξιοπρέπεια. Τὸ Μισολόγγι ἔχει καὶ τοῦτο παγκόσμιο χαραχτῆρα. Στὸν καιρὸ τῆς κατοχῆς στάθηκε τὸ συμβολικὸ ἔργο τῆς Ἐθνικῆς Τραγωδίας. Ὁ Φ. Πολίτης τὸδωσε στὸ 1933. Καὶ θἆπρεπε νὰ παίζεται ταχτικά. Μὲ τὴ μονόπραχτη κωμωδία του, ποὺ ξεγελώντας τὸν καταχτητὴ καὶ τοὺς ἐλληνόφωνους δούλους του κατόρθωσε νὰ τὴν παραστήσει τὸν καιρὸ τῆς ξενικῆς σκλαβιᾶς, μᾶς δείχνει πὼς καὶ θέματα ποὺ φαίνονται ἐπίκαιρα γίνουνται Τέχνη καὶ Τέχνη μάλιστα ἀληθινὰ καθαρή, ὅταν ὁ συγγραφέας βυζαίνει τὴ νερομάνα τῆς παράδοσης τοῦ τόπου του. Ὁ Ρώτας, ὁ δραματικὸς ποιητὴς καὶ διανοούμενος εἶναι ἄξιος τοῦ Ἔθνους.

Ὁ Φῶτος Πολίτης στάθηκε ὁ

(Συνέχεια στὴ Σελίδα 15)

1 Ἀνεδαφική γιὰ τὴν Ἑλλάδα ἦταν ἀκόμα κ' ἡ προοδευτικὴ πρωτοπορεία, ἐγκεφαλικὴ πιὸ πολὺ ἔκφραση τῶν καινοῦργιων δυνάμεων ποὺ ζητοῦσαν ν' ἀνέβουν καὶ ποὺ μᾶς τὴν κουβάλησαν στὸ ἴδιο σακκί μὲ τὴν ἄλλη στὸ πρῶτο δεκάχρονο τοῦ μεσοπολέμου.

ὅρου ἔννοια, ἀλλὰ σύγχρονα κι' ὡς ἕνα μέσο ἀπέραντης διαφώτισης καὶ διεύρυνσης τῶν ψυχικῶν, τῶν ἠθικῶν καὶ τῶν πνευματικῶν τοῦ κόσμου ὁριζόντων.

Ἡ στιγμὴ λοιπὸν αὐτὴ τῆς ἐπανολοκλήρωσης τοῦ Ἀνθρώπου, στὴν καθολική, στὴν κεντρική του ἀνατοποθέτηση μέσα σ' ὁλόκληρη τὴν Ἱστορία τοῦ Κόσμου, ἔχει πιὰ ὁλοφάνερα σημάνει γιὰ ὅλους τοὺς λαούς. Ἡ κυκλική, τεράστια νίκη τῶν παγκόσμιων Δημοκρατιῶν, ἠχεῖ θὰ νάλεγε κανένας ἀπ' τὸ ἴδιο κέντρο τοῦ πλανήτη, τὸν ἐλεύθερο, καθολικό της ἀναστάσιμο Παιάνα. Ὅλα τὰ a priori θεωρητικὰ ἢ δογματικὰ Κριτήρια, τὴ στιγμὴν ἑτούτη εἶναι ὑποταγμένα, εἶν' ἐνταγμένα στὴν ἀνιοῦσα ἐκτέλεση καὶ τὸν ἐλεύθερο Ρυθμό, ποὺ ἄρχισε κιόλας νὰ τονίζει ἡ πανανθρώπινη Συμφωνικὴ Ὀρχήστρα.

Κι' ἂν ὑπάρχει σ' ὁποιονδήποτε ἡ παρχμικρότερη γιὰ τοῦτο ἀμφιβολία, ἂς στραφεῖ τὴν ὥρα αὐτὴ ὡς πρὸς ζωντανὸ παράδειγμα στὴν ἴδια τὴ Ρωσσία, ποὺ ἀφοῦ ἐξακόντισε ὅταν ἔπρεπε τὸ κοσμογονικὸ τῆς κοινωνιολογικὸ a priori, ἀνασυσσωμάτωσε στὸν ὁλοένα στρατευόμενο ἀγνὸ λαϊκὸ ἑαυτό της, ὅλη της τὴν προηγούμενη Ἱστορία, ἐπειθάρχησεν ἑκούσια στὸ φωτεινὸ αὐτοέλεγχο τοῦ καθαρὰ Μεθοδικοῦ, Ἐπιστημονικοῦ Ἱστορικοῦ a porterioi καὶ ξεχείλισε τὸ σύνολο μὲ τὴ θερμὴ πνευματικὴ προέκταση, τοῦ ζωντανοῦ Οἰκουμενικοῦ της Μύθου.

Βεβαιότατα, στὸ μεταξύ, οἱ φοβερὲς παραφωνίες δὲν ἔχουν λείψει.

Ἀλλὰ τὸ πνεῦμα γενικότατα τῆς νέας π' ἀνατέλλει γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους Ἱστορίας, ἔχει πλέον ἀποφασιστικὰ καὶ καθαρότατα προσδιορισθεῖ, σὰν ἕνα κυκλικὰ ἀναγεννητικὸ παγκόσμιο πρόγραμμα, θεμελιωμένο στὰ θεμέλια τῆς βαθύτερης ἀνθρώπινης Ἐλευθερίας καὶ χρωματιστεῖ ζωηρότατα μὲ τὸ ἴδιο τὸ αἷμα καθενὸς ποὺ ἀγωνίστηκε καὶ καταμάτωσε γιὰ τὴν Ἐλευθερία τούτη λαοῦ.

Καὶ νά, στὸ τέλος, πῶς διαγράφεται, ὡς ἀκλόνητα πιστεύω, ἰδιαίτερα στοὺς Ἕλληνες ἐμᾶς, τὸ φωτεινότατο, τὸ πιὸ ἄμεσο καὶ πιὸ ἐπιβαλλόμενο σημερινό μας Χρέος:

«Ἀφίνοντας ἀπὸ τὴν ἴδιαν ὥρα αὐτή, τὸ δρόμο τῆς ἀσύνειδης, ἢ μοναχᾷ ὑποσυνείδητης ἱστορικῆς αὐθορμησίας, νὰ πασκίσουμε νὰ κατακτήσουμε μιὰ αὐθορμησία συνειδητή, μὲ τὴν πιὸ ὑπεύθυνη μορφὴ τοῦ Πνεύματός μας.»

Ἀλλὰ ποιὰ ἄλλη περισσότερο ὑπεύθυνη μορφὴ τοῦ Πνεύματός μας, ἀπὸ τὴ μορφὴ τῆς βασικῆς ΠΑΙΔΕΙΑΣ τοῦ λαοῦ μας, τόσο στὶς κατώτερές της σχολικὲς βαθμίδες, ὅσο κατὰ προέκταση, καὶ στὴν ἀνώτατη, τὴν καθαυτὸ οἰκουμενικὴ ἀποστολὴ τῆς ἴδιας;»

. . . . . .

Λογαριάζοντας στὸ μεταξὺ ὡστόσο ὡς ἐξασφαλισμένη γιὰ ὅλους τοὺς πνευματικούς μου σύντροφους τὴ φυσικὴ παραδοχὴ τῆς καθαρὰ Παιδευτικῆς Κριτηριακῆς Ἀφετηρίας ποὺ ἀνάπτυξα ἱκανὰ σὲ τοῦτο τὸ Ἄρθρο, μ' ἀρκετὴ ἂν καὶ τέλεια ξηγημένη, ὅπως πιστεύω, καθυστέρηση, θὰ τοὺς ἀπασχολήσω μὲ τὰ ἐρχόμενα ἄρθρα ἀπ' εὐθείας μ' αὐτὸ τὸ ἴδιο ἐπίμαχό μας θέμα, μὲ τὸ θέμα τοῦ «ἐσωτερικοῦ» συνχρόνως κ' «ἐξωτερικοῦ» Παιδευτικοῦ μας Ὁπλισμοῦ, τῆς μοναχῆς μὲ ἄλλα λόγια ἐγγύησης τῶν θετικῶν μας καὶ βιώσιμων ἀναγεννήσεων καὶ τῶν ὑπεύθυνων καὶ αὐτόνομων μελλοντικῶν μας πολιτιστικῶν δημιουργιῶν.

—

Ο ΑΛΕΞΗΣ

Τοῦ ΟΔΥΣΣΕΑ

Σήμερα μάθαμε πὼς ὁ Ἀλέξης Κατράνης, τὸ παιδὶ τῆς γειτονιᾶς, πέθανε στὸ Σανατόριο κατάμονος.

Τὸν Ἀλέξη τὸν γνώρισα καλά, τὸν καιρὸ ποῦμασταν παιδιά. Ὕστερα χωρίσανε οἱ δρόμοι μας. Θυμᾶμαι, κ' ἔχω στὸ νοῦ μου πάντοτε τὸν Ἀλέξη τότες ποὺ ἦταν παιδί. Τὰ σπίτια μας ἦταν ἀντικρυστὰ μέχρι σήμερα, ποὺ τὸ δικό του ἄδειασε πιά.

Θυμᾶμαι τότες ποὺ πρωτομπῆκε στὴ συντροφιά μας. Εἴμασταν τόσοι δὰ ὅλοι μας καὶ τσιρίζαμε σὰν παλαβοὶ μὲ τὰ κρυφτούλια καὶ τὶς ἀμπάριζες. Τὸν εἴδαμε νὰ στέκεται μακρυά μας, μὲ τὰ κυριακάτικά του, κάτι στενά, φτηνά ροῦχα, μὲ τὰ μακρυά του χέρια καὶ τὸ ψηλό, λιγνό του μπόϊ. Ἦταν ντροπαλὸς καὶ δὲν κουνιόταν ἀπ' τὴ θέση του. Γέλοια ποὺ κάναμε, σὰν ἀκούσαμε τὸ Δημητρὸ νὰ τὸν φωνάζει λῦκο!

Αὐτὸς ὁ Δημητρός, ποὺ σᾶς λέω, εἶχε πολὺ γοῦστο... Ἔβγαζε ἀπ' τὶς μῦγες τὰ φτερὰ καὶ τὶς ἄφινε νὰ χτυπιοῦνται στὰ νερὰ ποὺ μάζευε ἡ βροχή. Μιὰ μέρα πάλι, μὲ τρόμο λιγώθηκα στὰ γέλοια, ποὺ τὸν εἶδα νὰ πνίγει μὲ σπάγγο ἕνα γατάκι. Γελούσαμε πολὺ μὲ τὸ Δημητρὸ κι' ὅ,τι ἔλεγε μᾶς φαινόταν ἀστεῖο πολύ...

Ὁ Ἀλέξης ἦταν ψηλὸς κι' ἀδύνατος καὶ μὲ πολὺ μακρυὰ χέρια. Γελοῦσε μὲ τὸ τίποτα μὲ κάτι ψιλὰ γέλοια, σὰν κοριτσίστικα. Κι' ὅταν ντροπόταν κοκκίνιζε καὶ χτυποῦσε βιαστικὰ τὰ βλέφαρα.

Πᾶνε πολλὰ χρόνια καὶ δὲν πολυθυμᾶμαι ὅ,τι κάναμε στὴ γειτονιά μας γιὰ νὰ σᾶς τὰ πῶ καὶ νὰ γελάσετε. Εἴμαστον πολὺ χαρούμενοι τότες. Θυμᾶμαι πὼς ὁ Ἀλέξης ὁ Λύκος στὸ παιχνίδι ἦταν καλὸς κι' ὅταν τὰ φύλαγε ἦταν δίκαιος καὶ τὰ μάτια του σπίθιζαν.

Θυμᾶμαι ἀκόμα, πὼς μιὰ φορά, θύμωσε πολὺ κι' ἔδειρε τῆς χρονιᾶς του τὸ Δημητρὸ καὶ μεῖς θαμάξαμε ὅλοι. Κι' ἄλλη μιὰ φορά, ποὺ μὲ κουβάλησε στὰ χέρια τρεχάλα, τότες ποὺ χτύπησα τὸ μοῦτρο μου στὶς πλάκες, κάτω ἀπ' τὴν κερασιὰ τοῦ γείτονα. Ἀκόμα, τώρα ποὺ τὸ γράφω, μοῦρχεται στὸ νοῦ ὁ Λύκος, ἡσυχος κι' ἀκίνητος κάθε σούρουπο, νὰ στέκεται ὀρθιος μὲ σταυρωτὰ τὰ πόδια καὶ νὰ μασουλάει μαῦρο ψωμὶ μὲ σάλτσα. Κάθε μέρα, ψωμὶ μὲ λάτσα! Κλᾶμμα καὶ παρακάλι ποῦκανα στὴ μανούλα, νὰ φάω καὶ γὼ σάλτσα... Ὅμως δὲν ἔφαγα ποτές.

Ὅταν πιὰ μεγαλώσαμε, ἀπὸ τότες ποὺ ἀρχίζουν τὰ παιδιὰ νὰ διαλέγουν τὴ μικρὴ τους παρέα καὶ νὰ χωρίζουνται ἀπ' τὴ μεγάλη, ἀπὸ τότες πιά, λίγο σκεφτόμουν τὸν Ἀλέξη τὸ Λύκο καὶ δὲν ξανάπαιξα μαζί του. Ἐμεῖς, περήφανοι εἴχαμε πάει στὸ Γυμνάσιο. Γι' αὐτὸν λέγανε πὼς δὲν εἶθελε νὰ μάθει. Πῆγε νὰ μάθει τσαγκάρης.

Τὸν Ἀλέξη Κατράνη, τὸν γνώρισα μόνο παιδί. Νὰ παίζει καὶ τὰ μάτια του νὰ πετᾶνε σπίθες ὅταν τὰ φύλαγε. Ἀπὸ δῶ κ' ὕστερα, τὸν εἶδα μόνο λίγες φορές. Ἀπὸ μακρυά. Ἦταν ὁ Ἴδιος. Δὲν εἶχε ἀλλάξει πολύ. Ξαίρω, πὼς τώρα πιά, δὲν θὰ τὸν ξαναδῶ καὶ γι' αὐτὸ λυπᾶμαι πολύ. Ποῦ καὶ ποῦ σ' αὐτὰ τὰ λίγα τελευταῖα χρόνια τὸν ἔβλεπα, καὶ νὰ πῶς.

Θυμᾶστε μιὰ μέρα, ἕνα πρωῒ ποὺ μπῆκαν οἱ Γερμανοὶ στὴν πόλη μὲ τὰ βαρειὰ κι' ἄγρια μάτια τους. Τότες ποὺ οἱ δρόμοι ἀδειάσανε καὶ τὰ παιδάκια βουβάθηκαν στὶς γειτονιές. Πρόσεξα ἐκεῖνο τὸ χλωμὸ πρωῒ, τὸν Ἀλέξη, μεγάλο πιά, νὰ κυττάει παίζοντας τὰ βλέφαρα καὶ δαγκάνοντας τὰ χείλια ἐλαφρά. Στεκόταν ἀκουμπισμένος σ' ἕνα περίπτερο μὲ τὴ στάση ποὺ ἀπὸ μικρὸς εἶχε—σταυρωτὰ τὰ πόδια. Εἶχε ἕνα κατσαρόλι στὰ χέρια καὶ τὸ κουνοῦσε μπρὸς πίσω. Θυμᾶμαι καλὰ πὼς μὲ κύτταξε καὶ χαμογέλασε λυπημένα.

—Τοὺς βλέπεις; Σὰ νὰ μοῦλεγε.

Μιὰ ἄλλη μέρα, ποὺ οἱ μυγδαλιὲς φορτώθηκαν τὰ πρῶτα λουλούδια τῆς χρονιᾶς κι' ὁ καιρὸς ἦταν γλυκός, στὶς 25 τοῦ Μάρτη, πρόπερσυ, τότες ποὺ τὰ γύρω μας βουναλάκια λουλουδίζανε, τὸν εἶδα καὶ πάλι τὸν Ἀλέξη. Τὸν ἄκουσα νὰ ξεφωνίζει παράφωνα ἕνα τραγοῦδι στὴ διαδήλωση. Κι' ἕνα βράδυ, σ' ἕνα μπλόκο, εἶδα μιὰ ψηλόλιγνη σκιά, νὰ πηδᾶ μαζὶ μὲ μᾶς ἕναν τοῖχο, μουντζουρωμένο μὲ ἀσβέστες καὶ μπογιές. Ἀπ' τὰ χέρια του κατάλαβα πὼς ἦταν ὁ Ἀλέξης. Καὶ στὶς μασχάλες του εἶχε πολλὰ χαρτιά.

Τὸν θυμᾶμαι τὸν Ἀλέξη νὰ κουβαλᾶ τὴ μάνα του κατακίτρινη καὶ σκελετωμένη, καὶ τὰ βλέφαρά του πάλι νὰ παίζουνε.

"Ὑστερα πέρασε καιρός. Τὰ βουνὰ πιὰ εἶχανε γεμίσει μὲ λεύτερες ψυχὲς καὶ στὰ βλογημένα χωριὰ ἀκούστηκαν οἱ πρῶτοι νικητήριοι στίχοι. Οἱ κάμποι βόγγησαν ἀπὸ τὸ κανόνι καὶ τὰ κλάμματα. Οἱ τύραννοι κ' οἱ πουλημένοι λουφάξανε κ' ἐκδικιόμασταν στὰ χωριὰ καὶ στὶς πόλεις. Τὸν Ἀλέξη δὲν τὸν ἔβλεπα.

Κι' ἦρθε ἡ Λευτεριά. Οἱ μέρες ποὺ σημαίναν οἱ καμπάνες καὶ τὰ δοξασμένα τουφέκια χτυποῦσαν ψηλὰ τὸν ἀέρα ἀπὸ χαρά. Τότες, ποὺ οἱ δρόμοι ἐναγγέμισαν κι' οἱ τρελλὲς φωνοῦλες τῶν παιδιῶν στὶς γειτονιὲς ἐανακούστηκαν. Ἐανάδα τὸν Ἀλέξη νἀ' γελᾶ, μὲ τὰ μάτια χαμηλὰ καὶ στὸ λαιμο του περασμένο ἕνα δάφνινο στεφάνι. Ὁ Ἴδιος. Ψηλὸς ἀδύνατος, τυλιγμένος στὸ χακί.

Ξανάρχισαν οἱ χαρὲς κι' ὁ ἀέρας δονιζόταν ἀπ' τὸ ἡρωϊκὸ τραγοῦδι. Ἡ χαρὰ ἐανάρχισε γιὰ νὰ σταματήσει ἐαφνικὰ παγωμένη.

Τὴν Πρωτοχρονιά, εἶδα τὸν Ἀλέξη ἔξω ἀπὸ ἕνα καφενεῖο ν' ἀκούει ραδιόφωνο. Λονδῖνον.

Εἶχε πάλι λυπημένο χαμόγελο στὸ στόμα καὶ δάγκανε ἐλαφρὰ τὸ χεῖλι του.

—Τ' ἀκοῦς; Σὰ νὰ μοῦλεγε. Καὶ τὸ μάτι του σπίθισε γιὰ μιὰ στιγμή, σὰν τότες ποὺ ἦταν μικρός.

Γύρισα χρόνια πίσω. Θυμᾶστε μιὰ μέρα ποὺ πατήσανε οἱ Γερμανοὶ τὰ χωματά μας; Τότες ποὺ τὰ παιδάκια ἀνοίξανε διάπλατα τὰ μάτια τους, ἀπὸ ἔκπληξη; Τότες ἐγὼ εἶδα τὸν Ἀλέξη. Ἦταν ὁ Ἴδιος σὰν καὶ τώρα. Ἡ Ἴδια λόπη, τὸ Ἴδιο γλυκὸ χαμόγελο.

Κοιμήσου, ἀδελφὲ μας Ἀλέξη. Ἔκλαψα ποὺ πέθσνες ἔτσι μόνος στὸ Σανατόριο. Σὲ θυμᾶμαι ἔτσι ψηλὸ νὰ μοῦ χαμογελᾶς λυπημένα. Ἀλέξη, φίλε μας.

ΓΟΝΕΙΡΟ

Τοῦ Π. ΦΙΛΙΚΟΥ

Διαβάζει ὁ νιὸς ἀργὰ τὴ νύχτα
κάτω ἀπ' τὸ φῶς τῆς λάμπας τῆς θαμπῆς
διαβάζει κάποιαν ἱστορία παλιὰ
κάποια ἱστορία ποὺ μοιάζει παραμῦθι.

Καὶ λέει ἡ ἱστορία γιὰ ἕνα λαὸ
ποὺ ροβολοῦσε ἀπ' τὰ ρουμάνια, τὰ λαγκάδια
καὶ σὰν ποτάμι ἀπ' τὰ βουνὰ κατρακυλοῦσε
χτυπώντας τοῦ τυράννου τὰ φουσάτα.
Καὶ λέει γιὰ τὸ λαό του ἀνυπόταχτο
ποὺ τοὺς πασάδες καὶ Σουλτάνους δὲν προσκύναγε
μόν' ἔσμιγε ψηλὰ στὰ κορφοβούνια
καὶ πολεμοῦσε νύχτα - μέρα τὸν ὄχτρὸ
καὶ τραγουδοῦσε τὸ «καλύτερα μιᾶς ὥρας...»
... Κι' εἶναι ἡ ἱστορία παλιὰ — σὰν παραμῦθι
καὶ τὴ διαβάζει ὁ νιὸς νὰ «πάρει τὸ βαθμό».
Διαβάζει κι' ἀκουμπάει στὸ τραπέζι
καὶ σμίγουνε τὰ βλέφαρα κι' ἀποκοιμιέται...

Καὶ βλέπει στ' ὄνειρό του — ὦ μάγεμα! —
λεβέντες διαλεχτοὺς κι' ἀντρειωμένους
νὰ λάμπουν ὅλοι μέσα στ' ἅρματα
καὶ τὰ χρυσὰ φλουριὰ καὶ τὰ τσαπράζια.
Κι' ὅλοι μιὰ γνώμη, μιὰ χαρὰ κι' ἕνα γιουροῦσι.
Καὶ βλέπει — τοῦ ἔφηβου λαχτάρα μοναχὴ
κι' εἶναι κι' αὐτὸς ἐκεῖ ἀνάμεσά τους.

Καὶ τὴν αὐγὴ ὡς ξυπνάει — ὦ ξάφνισμα
κι' ὦ θάλασσα βαθειὰ καὶ πολυτάραχη
τῆς νεανικῆς ψυχῆς —
τὴν καμαρὰ του ἀφήνει τὴν πνιχτὴ
γιὰ ν' ἀνταμώσει τοὺς λεβέντες π' ὀνειρεύτηκε
νὰ ζωντανέψει τ' ὄνειρο τῆς νύχτας...

Καὶ μένει τὸ βιβλίο στὸ τραπέζι ἀνοιχτὸ
τὸ βιβλίο μὲ τὴν ἱστορία τὴν παλιὰ
τὴν ἱστορία ποὺ μοιάζει παραμῦθι...

ΠΙΣΤΗ

Τοῦ Κλείτου ΚΥΡΟΥ

Ξέραμε πὼς θἄρχονταν μιὰ μέρα
ποὺ θὰ φιλιόμασταν ὅλοι στοὺς δρόμους
ποὺ οἱ παπαροῦνες θὰ σαλέβαν λεύτερες στὸν ἄνεμο
ποὺ τὰ βράδια θὰ πέφταν ἀργά, γιομάτα καλωσύνη.

Κι' ὅμως ἡ πίστη ποτὲ δὲν ξεφτοῦσε...
Τὶς μπλάβες νύχτες
κλεισμένοι στὰ σπίτια μας
ἀκούγαμε τὶς ντουφεκιὲς στοὺς δρόμους
νὰ τρυπανίζουν τὴν παρθένα ἐρημιὰ
καὶ τ' ἄγουρα παλληκάρια
μπροστὰ στὶς μποῦκες ποὺ θὰ ξερνοῦσαν τὸ θάνατο
τραγουδοῦσαν «ἔχε γειὰ κσημένε κόσμε...»
καὶ πασπαλίζαν τὰ πρόσωπά μας
οἱ στάχτες τῆς καμμένης Κλεισούρας
κ' οἱ κραυγὲς τοῦ Χορτιάτη
καὶ χαρίζαμε τὶς ἐλπίδες μας
στοὺς ἀξούριστους παρτιζάνους
ποὺ μὲ τὰ κοντάκια τους χτίζαν τὴ λευτεριά.
Καὶ γράφαμε τότε τὴν παράφορη ὀργή μας στοὺς τοίχους...

Ἔτσι
ὁ ἥλιος φα

Ἡ πνευματική μας κληρονομιὰ

ΘΑ ΕΛΘΕΙ ΚΑΙΡΟΣ...

Τοῦ Γ. ΤΕΡΤΣΕΤΗ

Ἄς τιμηθεῖ μὲ δικαιοσύνην ὁ πολύδακρυς Ἀγώνας

Τὴν κυριαρχίαν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ εἰς τὸν αἰῶνα μας δὲν ἐχρειάσθη νὰ τὴν κηρύξει κήρυκας εἰς τὰ Ἴσθμια. Οὔτε τὴν ἔπλασεν ἡ συνθήκη τῆς 6 Ἰουλίου.

Ἀλλά, ἂν ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ αὐτονομία ἀγοράζονται μὲ αἷμα, φόρος αἵματος ἔγινεν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐσχηματίσθη τὸ ποσὸν τῆς ἀγορᾶς.

Τὰ προοίμια τοῦ δεκάτου ἐννάτου αἰῶνος θὰ περηφανεύονται εἰς τὶς ἱστορίες τῶν ἐθνῶν, καυχώμενα τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα, τοὺς περιβοήτους θανάτους τῶν στρατηγῶν, τὰ χιλιάρμενα τοῦ ἐχθροῦ κυνηγημένα ἀπὸ τὰ σιταροκάραβα (—ἀλλὰ εἰς τὸ κατάστρωμα ἦτον οἱ ψυχὲς τῶν ἡρώων!), καυχώμενα τὴν αἰχμαλωσία, τὴν σφαγὴ τῶν νυναικῶν, τῶν παιδιῶν, χάριν τῆς δόξης τοῦ παλαιοῦ μεγάλου ὀνόματος τῆς Ἑλλάδος.

. . . . . .

Θὰ ἔλθει καιρὸς εἰς τὸν ὁποῖον ὁ ἑλληνικὸς πόλεμος [τοῦ 1821], θὰ τιμηθεῖ πολὺ περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι δοξολογεῖται τὴν σήμερον.

Συχνὰ τὸ πρωΐ πάχνη σηκώνεται καὶ σκεπάζει τὴν ὄψη τοῦ κόσμου.

Ἀλλ' ὅταν ὁ ἥλιος ψηλώσει, σκορπάει ἡ καταχνιά, ξεχωρίζονται, φαίνονται τὰ δένδρα, οἱ κῆποι, τὰ σπίτια.

Ὁ καιρὸς καὶ ἡ μελέτη ξετιμοῦν καλλίτερα τὴν ἀξία τῶν ἔργων, διασκορπίζεται ὁ φθόνος, φεύγουν τὰ σκοτάδια, λάμπει ἡ ἀλήθεια.

Προσκυνητάρια τῶν μεταγενεστέρων θὰ γίνουν τὰ τείχη τοῦ Μεσολογγιοῦ, τὸ Δερβενάκι, ὁ Καβοντόρος, ἡ Ἀλαμάνα.

Οἱ αἰῶνες θὰ κηρύττουν εἰς τοὺς αἰῶνας, ὅτι ποτὲ πόλεμος πλέον δίκαιος, πλέον ἁμίαντος, πλέον ἱερὸς δὲν ἐτίμησε φυλὴν ἀνθρώπων, ὅσον ὁ ἑλληνικός.

Γράφει ὁ γέρων Κολοκοτώνης εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του, ὅτι οἱ πόλεμοι μεταξὺ τῶν Εὐρωπαίων εἶναι ἐμφύλιοι πόλεμοι. Καὶ ἡ γνώμη τοῦ μενάλου Ἕλληνος ἔχει μεγάλην ὀρθότητα.

Ἐπειδιάβασα διὰ τέσσαρας ὥρας τὰ πεδία τῆς μάχης τοῦ Βατερλόου, δὲν ἐντοέπομαι νὰ εἰπῶ ὅτι ἐθαύμασα περισσότερο τὴ Γράνα τῆς Τριπολιτσᾶς.

Δὲν δύναμαι νὰ δικαιολογήσω οὔτε ν' ἀποσιωπήσω τὴν κακόνοια, τὴν ἀφονιὰ τῶν πολιτικῶν διοικητῶν τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, οἱ ὁποῖοι εἰς τόσα ἔτη εἰρήνης δὲν ἔκαμαν εἰς τὸν τόπον, εἰς τὸ κατεσημωμένον ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος (τῆς γεννήτρας τῶν θαυμαστῶν κατοικωμάτων), δὲν ἔκαμαν ποσῶς πρᾶγμα ἀνάλογο τῆς ἠσύχου ἐποχῆς.

Δὲν σγολιάζω τώρα αὐτὰ τὰ νενικὰ ἀδικήματα. Προθυμοποιοῦμαι μόνο ν' ἀναφέρω ζῶντας ἀδικημένους Ἕλληνας, ἀπὸ τὸ στόμα τῶν ὁποίων ἀκούω τὴ διήνηση τοῦ βίου των.

Ἐκθέτω εἰς τὸ παοὸν φύλλον ἑνὸς ἁπλοῦ γωοοφύλακος τὰς ἐκδουλεύσεις εἰς τὴν πατρίδα. Αὐτὸς ἀφοῦ εὑρέθη συεδὸν εἰς ὅλους τοὺς κινδύνους τῶν πολέμων, δὲν ἔλαβεν οὔτε χάλκινον ἀριστεῖον εἰς τόσην περίσσειαν μοιρασιοῦ.

Προγθὲς εἶδα εἰς τὸν δόμιον τῶν Ἀθηνῶν μὲ πενινοὰ φοορέματα. — πολὺ πλέον πενινοὰ βυθισμένη εἰς τὴν λύπην διμοίαζε ἡ ὄψη τοῦ προσώπου του — εἶδα τὸν ὁπλαρχηγὸν Δημοτσέλιον.

Αὐτὸς ἔγινεν, ἔλενα, ὁ ἔνδοξος. ὁ φρόνιμος, ὁ πατριώτης στρατιωτικός. ποὺ ἀφοῦ ἔπεσε τὸ Μεσολόννι καὶ ἀπελπίσθη ἡ Ρούμελη, ἔστησε τὴν ἑλληνικὴ σημαία εἰς τὸ Λεσήνι!

Οὔτε νράμματα ποοσκυνημένων. τὰ ὁποῖα ἐδιάβασα. οὔτε φόβος καὶ δῶσα ἐνθουσὶ τὸν ἔπεισαν νὰ προδώσει τὴ σημαία. τὴν ὁποία μάλιστα ἐζώσθη ὡς σινδόνι θανάτου. Ταλαίπωση Ἑλλάς! Τὰ ἀληθινά σου τέκνα θηέφνανται μὲ τὰ δάκουά των! Παοαλογοῦν ἢ παοαιλοῦν εἰς τοὺς δούνους! Εἴθε νὰ μὴν ἦτον ὁ ὁπλαρχηνὸς Δημοτσέλιος αὐτὸς ὁποὺ εἶδα καὶ νὰ μὲ νέλασε ἡ φυσιογνωμία, ἂν δμως ἦτον αὐτὸς ἐλπίζω νὰ τιμήσω τὸ ἀκόλουθο φύλλο μου μὲ τὴ βιογραφία του.

* * *

Ὁ Ἕλληνας βουλευτὴς καθήμενος εἰς τὴν βουλευτικήν του ἕδρα ἀς ἀνοικάει τὴ σάλπιννα τοῦ ἤχησε διὰ νυκτὸς εἰς τὸ στρατόπεδο τοῦ Καοπενησίου. Ἂς βλέπει τοὺς περιβοήτους στρατηγοὺς Κσοαϊσκάκην καὶ Νικηταρᾶν μὲ γένια κουρσταλιασμένα εἰς τὴν Ἀράννωβα νὰ ἀάπτουν εἰς τὴ γιόνι καὶ εἰς τὸ αἴμα τὸν βάσβαρο νικητὴ τοῦ Μεσολογγίου. ἂς ἀκούει τὰ τρία πουλάκια ποὺ θρηνολογοῦν τὸ μαρτύριο τοῦ Διάκου:

Ὀλόρθο τὸν ἐστήσανε κι αὐτὸς χαμογελοῦσε...

Τὴν ἀνδρεία ποὺ ἐκεῖνοι εἴχαν εἰς τοὺς πολέμους, ἂς τὴ δεῖξουν οἱ βουλευταὶ εἰς τὰ συιεδούλια τῆς εἰρήνης. Ἰσοτιμία ἔχει ἡ μία ἀνδρεία καὶ ἡ ἄλλη. Καὶ ἀπὸ τὰς δύο σώζονται τὰ ἔθνη. Ἔχει καὶ ἡ εἰρήνη τοὺς πολιτικοὺς ἥρωάς της!

Ἡ ἐπιθυμητὴ εἰς τὸν ἑλληνικὸ λαὸ διανομὴ τῆς γῆς ἂς λάβει τέλος καὶ ἀρχήν. Ἂς λείψουν οἱ ἄδικοι φόροι. Ἂς γίνει ἐτηνὴ Κυβέρνηση *. Ἂς ὀργανισθεῖ ἡ ἐθνοφυλακή. Ἂς τιμηθεῖ μὲ δικαιοσύνην ὁ πολύδακρυς Ἀγώνας...

Περιοδ. «Ὁ Ρήγας» 1844.

* «Φτηνὴ Κυβέρνηση» ἐννοεῖ τὴν ὅσο τὸ δυνατὸ λιγοδάπανη, χωρὶς πολλὰ πρόσωπα, παχυλοὺς μισθοὺς, πολυτέλειες καὶ περιττὰ ἔξοδα, ὅπως ἐπὶ Ἀντιβασιλείας.

ΑΝΤΙΚΡΥ ΣΤΗΝ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΕΠΟΧΗ

Τοῦ Κ. Ι. ΔΕΣΠΟΤΟΠΟΥΛΟΥ

Στὶς σελίδες αὐτὲς δημοσιεύουμε δυὸ ἄρθρα, τὸ ἕνα τοῦ Κ. Ι. Δεσποτόπουλου καὶ τὸ ἄλλο τοῦ Τζ. Πρίσλεϋ. Καὶ τὰ δυὸ αὐτὰ ἄρθρα πραγματεύονται, ἀπὸ διαφορετικὴ τὸ καθένα σκοπιά, τὴν ἐπίδραση ποὺ θὰ ἔχει στὴν πορεία τῆς ἀνθρωπότητας ἡ διάσπαση τοῦ ἀτόμου.

Ἕνα βαθὺ συναίσθημα μελαγχολίας ἁπλώθηκε τὶς μέρες αὐτὲς σὲ πολλὲς εὐγενικὲς ψυχές, πρὸ πάντων νεανικές.

Ὕστερα ἀπὸ τὴν κορύφωση τῆς ἠθικῆς δοκιμασίας τοῦ ἀνθρώπου στὸ ἑξάχρονο παγκόσμιο δρᾶμα, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀποθέωση τῆς καρτερίας καὶ τοῦ ἡρωϊσμοῦ μέσα στὸ ἡφαίστειο τοῦ τρομεροῦ πολέμου, ἔρχεται τώρα ἕνα μήνυμα γιὰ κάποια κοσμοσειστικὴ ἐφεύρεση ,ποὺ πρόκειται νὰ ἐξαφανίσει τὰ πάντα, δυνάμεις, δυσκολίες, συνήθειες τῆς ἐποχῆς μας. Μιὰ ἀχρήστευση καὶ μιὰ ἁπλούστευση καὶ τῶν μέσων τῆς καταστροφῆς καὶ τῶν τρόπων τῆς ζωῆς. Ὁράματα πλημμυρίζουν τὶς ψυχές, ἐφιαλτικὰ καὶ παραδείσια· εἰκόνες φρίκης ἀπ' τὴν κόλαση καὶ σκηνὲς χρυσῆς ζωῆς.

Πιὸ ἀπροσδόκητη δοκιμασία δὲ θὰ μποροῦσε νὰ ὑπάρξει γιὰ τὶς εὐγενικὲς ψυχὲς τῶν νέων. Καὶ τὸ ὅραμα τῆς χρυσῆς ζωῆς, ὅπου ἁπλουστευμένα ὅλα σὰ νὰ θωπεύουν τὸν ἄνθρωπο, καὶ αὐτὸ σήμερα, ὕστερα ἀπὸ τὸ μέγα ἔπαλξη, τὴν ἄγια ἔπαλξη τῆς ἐλευθερίας, ἀτενίζουν πιὰ σὲ ἕνα ἐπιβλητικὸ πανόραμα ὅλους τοὺς τρόπους τῆς ζωῆς καὶ τῆς ζωῆς τους, ὅλα τὰ ἐνδεχόμενα τῆς δράσης τους ὡς τὸ σθήσιμο τῆς ζωῆς τους· ἀκόμη, μέσα στὰ ἐνδεχόμενα τῆς δράσης τους, ἀτενίζουν καὶ κάθε ἄλλη ἀνθοώπινη ὕπαρξη σὰν ὕπαοξη Ἰσάξια μὲ τὸν ἑαυτό τους σὲ αἰτήματα καὶ πεπρωμένα ζωῆς. Καὶ ἔτσι, μὲ τὴ γαλήνη καὶ μὲ τὴν εὐθύνη τῆς θέας τοῦ ὅλου, μελετοῦν καὶ ἐκτελοῦν τὸ χρέος τους. Εἶναι ὁ ἀπρόσωπος θρίαμβος τῆς ζωῆς. ὁ ἀκατάλυτος ρυθμὸς τοῦ πνεύματος· ἀπάνω ἀπὸ τὶς μηχανικὲς δυνατότητες τῆς τεχνικῆς, ἐπάνω ἀπὸ τὶς μεγαλουργίες τῆς ἐνεργειακῆς ὕλης, ποὺ ἔτσι τώρα παρουσιάζονται στὴ μερική καὶ ὀνετική σημασία τους μέσα στὸ ἀδιάσπαστο ὅλο τοῦ κόσμου, ὅπως ἀποκαλύπτεται συναρτημένο ἀπὸ τὸ βάθος τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς. Ἀπὸ τὴν ἔδρα αὐτὴ τῆς θέας τοῦ ὅλου ξεκινάει τώρα ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ἀναθαπτισμένη μὲ τὸ νάμα τῆς ἐλευθερίας. προικισμένη μὲ τὸ βλέμμα τοῦ πνεύματος. Καὶ βηματίζει στὴν τροχιὰ τῆς ἀντικειμενικότητας. καταρρίχνοντας τὸ δίκαιη θέση ὅλες τὶς ὑπερβολικὲς ἐμφανίσεις μεγαλοσύνης, ἀποκαθιστῶντας ὅλες τὶς ἀνθρώπινες ὑπάρξεις μὲ τὴ θαλπωρὴ τῆς ἀπρόσωπης ἀγάπης της.

Γιὰ τὴν κατάκτηση ὅμως τῆς ὑπέρτατης αὐτῆς ἀφετηρίας, ποὺ τελικὰ εἶναι βέβαια ποοσωπικὸ κατόρθωμα τοῦ καθενός, χοειάζονται σήμερα μεγάλη βοήθεια οἱ νέοι, καὶ οἱ πιὸ πλούσιοι σὲ φυσικὰ χαρίσματα. Εἶναι τεράστια ἀκόμη ἡ ἀντιδραστικὴ παράδοση τῆς κοινωνίας, ἡ ἀντιπνευματικὴ καὶ ἀντιανθρώπινη

(Συνέχεια στὴ σελίδα 14)

ΑΥΓΗ ΕΝΟΣ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Τοῦ Τζ. Β. ΠΡΙΣΛΕΥ

Νὰ ἡ παραμονὴ τῆς νίκης ποὺ ὑποσχεθήκαμε ἐμεῖς μ' ἀρκετὸ πεῖσμα δημόσια, μὰ καὶ συχνὰ στὰ κρυφά, στὰ βάθη τῆς νύχτας, ὅταν ὁ ὕπνος δὲν μποροῦσε νἀρθεῖ, ἐλπίζοντας νὰ φτάσει ἡ ἐλπίδα.

Ἐδῶ, ἔχοντας ξεμπερδέψει μὲ τὸν εὐρωπαϊκό μας πόλεμο, εὔκολα μποροῦμε νὰ ὑποτιμήσουμε τὴ σημασία ποὺ ἔχει ἡ αἰφνίδια κατάρρευση τῆς Ἰαπωνίας. Εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ θυμόμαστε τὴ γεωγραφία καὶ νὰ χρησιμοποιοῦμε τὴ φαντασία μας.

Τούτη ἡ κολοσσιαία ἥττα τῆς Γιαπωνέζικης Αὐτοκρατορίας δὲν ἐλευθερώνει μιὰ δυὸ χῶρες, ἀλλὰ τὸ μισὸ κόσμο. Πάνω ἀπὸ τὸ ἕνα τρίτο τοῦ ἀνθρώπινου γένους ἔχει μπλεχτεῖ ἄμεσα σ' αὐτήν. Ποτὲ πρὶν στὴν ἱστορία δὲ σημειώθηκε τέτοια μεγαλειώδικη νίκη.

Τὴν ὥρα ποὺ γράφω μένει μαζί μου ἕνας Κινέζος φίλος, ἕνας νέος συγγραφέας καὶ σπουδαστὴς τῆς ἀγγλικῆς φιλολογίας. Ἡ χώρα του πολεμάει ἐννιὰ χρόνια. Τὰ ὀχτὼ τελευταῖα ἀπ' αὐτὰ δὲν ἔχει δεῖ καθόλου τὴν οἰκογένειά του καὶ δὲν ἔχει γνωρίσει σπίτι. Ἡ ἀπέραντη πατρίδα του, ἡ λιγώτερο ἐπιθετικὴ ἀπὸ κάθε ἄλλη, μιὰ χώρα ποὺ εἶχε πολιτισμὸ ὅταν ἐμεῖς οἱ ἄλλοι εἴμαστε ἁπλὲς ὀρδὲς βαρβάρων γνώρισε τὸ θάνατο τῆς πείνας καὶ σπάραξε.

Ὁ φίλος μου ἦτανε στρατιώτης, ἐλεύθερος σκοπευτής, περιπλανώμενος σπουδαστὴς καὶ τέλος, τὴν τελευταία χρονιὰ ἐπίσημος ὁμιλητὴς γιὰ τὴ χώρα του ἀπὸ τοῦτο δῶ τὸ μακρυνὸ νησί. Τώρα πρέπει νὰ ξαναρχίσει τὴ ζωή του σὰ νὰ ξαναγεννήθηκε.

Ἡ Ἰαπωνία εἶχε τὶς πιὸ ἀνόητες ἀπὸ ὅλες τὶς σιχαμένες ἐθνικιστικὲς φαντασίες. Αὐτὸς ὁ μιμητικὸς λαὸς ποὺ ποτὲ δὲ μπόρεσε νὰ δημιουργήσει ἀληθινὸ δικό του πολιτισμό, στάθηκε λεία ὄχι μονάχα τῶν δικῶν του ἁπλήστων καὶ προκλητικώτατων τύπων ἀλλὰ καὶ τοῦ γελοιωδέστερου ἀπὸ ὅλα τὰ ὄνειρα ἐθνικοῦ μεγαλείου καὶ ὑπεροχῆς.

Ἔχοντας ξυπνήσει ξαφνικὰ ἴσως πάοα πολὺ ξαφνικὰ ἀπὸ ἕνα μεσαιωνικὸν ὕπνο, οἱ Γιαπωνέζοι ἀοπάχτηκαν ἀπὸ τὴ δυτικὴ ἐπιστήμη καὶ τεχνικὴ ἀποφασισμένοι νὰ τὶς χοησιμοποιήσουνε καταστροφικά. Καὶ στὸ τέλος, ἀπὸ ἕνα τελικό, εἰρωνικὸ χτύπημα τῆς τύχης, πυρποληθήκαν καὶ κεραυνοβολήθηκαν ἀπὸ τὸ τρομαχτικώτερο ὅπλο ποὺ πέτυχαν ἡ δυτικὴ ἐπιστήμη καὶ τεχνική. Ἡ τρελλὴ ἐθνικιστικὴ φαντασιοπληξία ἔπαθε ἀτομική διάσπαση.

Ἔχουμε λοιπὸν εἰρήνη. Μισοκαταστεμμένος εἶναι ὁ κόσμος ποὺ τοῦ χαμογελάει δειλά. Δὲν εἶναι ὁ κόσμος ποὺ οἱ Ναζῆδες κι' οἱ Γιαπωνέζοι ξεκίνησαν νὰ καταχτήσουν. Δὲ μποροῦμε νὰ ξαναγυρίσουμε σ' αὐτὸν τὸν κόσμο γιατὶ ἔχει γαθεῖ. Δὲν εἶναι ὁ παλιὸς προπολεμικὸς κόσμος καινουρνιοαναστημένος γιὰ μᾶς. Εἶναι ἄλλος κόσμος ποὺ πολὺ λίγο τὸν γνωρίζομε. Μὰ εἶναι μερικὰ πράματα, μὲ μεγάλη σημασία, ποὺ τὰ γνωρίζομε.

Γνωρίζομε π. χ. πὼς περιλαβαίνει ἀτομικὲς βόμβες Ἱκανὲς νὰ καταστρέψουν ὁλάκαιρες πολιτεῖες. Περιλαβαίνει τὰ ἐοείπια ἀπὸ τὰ στοατόπεδα συγκέντοωσης, ὅπου ἡ ὀργανωμένη καὶ συστηματικὴ σκληρότητα ἔφτασε σ' ἀφάνταστο βάθος.

Περιλαβαίνει ἑκατομμύρια ὁπλισμένους ἀνθρώπους, μακοὰ ἀπὸ τὰ σπίτια τους, κι' ἑκατομμύρια ὁλάκαιρα ἄντρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ ποὺ δὲν ἔχουν σπίτι, νεολευτεοωμένους σκλάβους καὶ τσακισμένα πολιτικά, οἰκονομικὰ καὶ κοινωνικὰ συστήματα, ἀφοπλισμένα ἐργοστάσια, πυρπολημένα τελωνεῖα κι' ἔρημα ἀγροχτήματα.

Χρειαζόμαστε καινούργιους χάρτες καὶ ἐφημεριδογράφους καὶ γεωγραφικοὺς ἄτλαντες γι' αὐτόν: Ἡ ἱστορία, δουλεύοντας ὑπεοωρίες, δὲν μποοεῖ νὰ τὸν συλλάβει. Κι' ἐμεῖς τὸν κυττάζομε ἀποοώντας, ἀποοώντας. Συντοίβεται ὁλότελα ὁ πολιτισμός; Ἢ μήπως ὁ πραγματικὸς πολιτισμὸς τώρα ἀρχίζει;

Ἡ φαντασία σας εἶναι καλὴ σὰν τὴ δική μου. Δὲν εἶμαι προφήτης. Ἀλλὰ μεοικὰ πράματα εἶναι καθαρά. Νὰ ἕνα. Ἂν ὁ κόσμος αὐτὸς εἶναι καινούργιος, καὶ κανεὶς δὲν ἀμφιβάλλει γι' αὐτὸ σὰ σκεφτεῖ λογικά, τότε ἕνα πρᾶμα εἶναι βέβαιο: οἱ παλιοὶ τρόποι συμπεριφορᾶς, οἱ παλιὲς συνήθειες στὴ σκέψη καὶ στὸ αἴσθημα, εἶναι κάτι χειοότερο ἀπὸ ἄχρηστες σ'ἕναν τέτοιο κόσμο. Τὸ ἴδιο σάμπως ἕνας ἄνθρωπος ποὺ ἀναλαβαίνει μιὰ γιγάντια δυναμὸ νὰ φέρνεται σὰ νὰ τοῦ· εἶχαν ἐμπιστευτεῖ δυὸ λάμπες παραφίνης.

Ὅποιος λέει πραγματικὰ σήμεοα: «Ὁ πόλεμος πέρασε, ἂς ξαναγυρίσουμε στὶς καλὲς παλιές μας συνήθειες», πρέπει νὰ κλειστεῖ ἀμέσως σὲ φρενοκομεῖο. Εἶναι δημόσιος κίνδυνος. Εἶναι πιὸ ἐπικίνδυνος ἀπὸ τὸν τρελλὸ ποὺ φαντάζεται πὼς εἶναι αὐγὸ εἴτε Ἰούλιος Καῖσαρας.

Διπλωμάτες τῆς παλιᾶς σχολῆς, ρήτορες ποὺ ὀνειρεύονται στοατιωτικὴ δόξα, προνομιοάρπαγες κάθε τύπου, λαοπλάνοι βαοῶνοι τοῦ τύπου στὰ χνάοια τοῦ 1902, πατριῶτες ἐξ ἐπαγγέλματος ποὺ πιστεύουνε πὼς τὰ μέλη τῶν ἄλλων ἐθνῶν εἶναι βλάκες, παλιάνθοωποι μαυοαγορίτες, κυηνγοὶ τῶν παοαχωοήσεων, ὁλάκαιοι ἢ σπέρα τῶν ἀνθοώπων τοῦ εὔκολου χοήματος καὶ τῶν πολιτελῶν τους φιλενάδων. εἶναι ὅλοι τους τύποι τοῦ σήμεοα εἶναι ἐπικίνδυνοι ἀναχοονισμοί.

Κανένας κόσμος μὲ ἀτομικὲς βόμβες, κανένας κόσμος ποὺ ἔχει γνωρίσει στοατόπεδα συγκεντοώσεως κι' ἑκατομμύοια σκλάβων, κανένας κόσμος ποὺ εἶναι σήμεοα στὰ μισά του πολιτικὰ καὶ οἰκονομικὰ κενό, δὲν μποοεῖ νὰ ἐπιτοέψει σ' αὐτοὺς τοὺς τύποὺς νὰ παίζουνε καὶ νὰ συνομωτοῦν ὅπως τοὺς ἀοέσει.

Συνειθίζαμε νὰ μιλοῦμε γιὰ «παιχνίδι μὲ τὸ δυναμίτη». Μὲ τί εἶναι ὁ δυναμίτης σήμεοα: Ἴσως ἀ παίζουνε κιόλας μ' αὐτὸν τὰ παιδιὰ ἢ νὰ δέχουνται κομμάτια του γιὰ χοησιοογεννιάτικο δῶοο. Ὅλοι οἱ ἄλλοι παίζομε σήμεοα μὲ τὴν ἀτομικὴ ἐνέογεια.

Ἄλλο ἕνα ποᾶμα λοιπὸν εἶναι καθαοό. Ὁ σύγχοονος ἄνθοωπος ἔχει στὶς διατανές του κολοσσιαῖες δυνάμεις. Θὰ τὶς χοησιμοποιήσει, μὴν ἔχετε ἀμφιβολία γι' αὐτό. Θὰ τὶς χοησιμοποιήσει μὲ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλο τοόπο.

(Συνέχεια στὴ σελίδα 14)

Σύγχρονη ποίηση

ΦΥΛΑΚΕΣ ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΑ

Τοῦ Ν. ΧΑΓΕΡ ΜΠΟΥΦΙΔΗ

Μὲς στὸ σκοτάδι ποὺ σὲ πνίγει
νὰ νιώθεις στὴν ψυχή σου ρίγη,

(ἀπ' τὸ φεγγίτη βλέπεις μόνο
ἕνα κομμάτι οὐράνιο θόλο)

καὶ νἆν' στὸ μαῦρο τὸ κελλί σου
σημάδι φωτεινὸ ἡ ψυχή σου...

—Δυὸ ποινικοὶ τραβᾶν ἀντάμα:
«Τί νὰ σοῦ πῶ, ἔχω κάνει τάμα

ὅταν θὰ πάω στὴν κοινωνία
νὰ ΤΟΥΣ τὴν πάρω τὴ Μαρία...

Μαζὶ μ' αὐτήνε — εἶν' τ' ὀνειρό μου —
νὰ πάω γιὰ πάντα στὸ χωριό μου.

Ἐκεῖ, δὲν ἔχει βουή, κακό...
Ἔχει μεγάλον οὐρανό...»

Κι εἶν' οἱ φωνές τους κουρασμένες,
καὶ παγερές, βαρυεστημένες....

* * *

Στὸ βάθος τοῦ κελλιοῦ, τρεῖς σκιὲς
κάθουνται — τρεῖς ἀγωνιστές.

Τὰ βλέμματα ἔχουν λαμπερὰ
σὰν ἄστοα τρία στὴ σκοτεινιά,

κι ἀπ' τὸ φεγγίτη τὸ μικρὸ
κοιτᾶν — τ' ἀχεῖλι εἶναι πικρό...

Εἶναι σιωπηλοὶ κι οἱ τρεῖς τους,
ὅμως μιλᾶν μὲ τὴ σιωπή τους.

...Σ' ἕνα κομμάτι ἀπὸ οὐρανὸ
— μαῦρο βελοῦδο, νεκρικὸ —

τοία ἄστρα ἀπάνω ἀπ' τὴ σιγή,
προσμένουν νἀρθει κάποια Αὐγή.

Φυλακὲς Χατζηκώστα, 1945.

●

ΔΗΜΟΤΙΚΟ

Τοῦ Γιάννη ΚΟΥΓΙΟΥΛΗ

Ἀντίκρυ στὸ Ζητούνι, κατὰ τὸ Νοτιά,
Τραγουδιστὰ κυλοῦσ' ὁ Γοργοπόταμος
Καὶ πάνω του στεκόταν, σιδερόχτιστο,
Περήφανο γεφύρι καὶ τετράψηλο.
Μὰ φτάσαν μαῦροι μῆνες, χρόνοι δίσεχτοι
Καὶ πλάκωσε τριγύρω σκλαβωμὸς βαρύς,
Τὸν τόπο ὀχτροῦ φουσάτα πλημμυρίσανε,
Π' ὀλημερὶς σκοτώναν, σφάζαν, καίγανε...
Τοῦ Καλαβρέζου φάρα νὰ τὸ σεριανᾶ
Καὶ βάρβαρο Ἀλαμᾶνο νἄχει ἀφέντη του
Δὲ στέργει τὸ γεφύρι κι' ἀνασείστηκε.
Ψηλὰ τὸ Κορφοβούνι πῆρε τὸν ἀγό,
Τὸν ἄκουσαν οἱ λόγγοι καὶ βογγήξανε.
Τὸν ἄκουσαν τ' ἀγρίμια, νύχτα, κι' οὔρλιαξαν,
Τὸν ἄκουσε κι' ὁ Ἀντάρτης καὶ ξεκίνησε...
Ἄγρυπνα τὸ φυλάγαν στὸ ἔμπα οἱ Γερμανοὶ
Κι' οἱ Καλαβρέζοι βάρδια στὸ ἔβγα του εἴχανε,
Μ' ἀθώρητα ὁ λεβέντης κοντοζύγωσε,
Τίναξε τὸ γεφύοι στὰ μεσούρανα
Καὶ πέρα, ὁ κάμπος ὅλος, ἀντιβούηξε...
Ἀπτὸς γοργοπετοῦσε κατὰ τὸ βοριᾶ,
Κ' ἔφεοε τὸ μαντᾶτο στὸ Γερόλυιπο,
Τοάβηξε γιὰ τὴ Θοάκη, τὴν Ἀοβανιτιὰ
Καὶ νύρισε στὰ μέρη τ' Ἀσπροπόταμου.
Φύσηξε τραμουντάνα, φύσηξε βοοιᾶς
Καὶ τὄκανε τοαγούδι σ' ὅλο τὸ Μωοηᾶ,
Στὸν Ψηλορείτη κάτω, πέρα στὰ νησιά.

●

ΙΣΤΟΡΙΑ

Τοῦ Γ. ΔΙΑΚΟΥ

Ἄχ, εἶναι μιὰ γλυκύτατη ἱστορία
πλασμένη ἀπὸ λουλούδια κι' ἀπὸ φῶς,
μὰ πῶς νὰ τὴν ἀρχίσω πιὰ δὲν ξέρω
μήτε νὰ τὴν τελειώσω, ἀκόμη, πῶς.
Ποιὸς ξέρει ἐκεῖ στοὺς τάφους τί συμβαίνει
ποὺ πνίγονται ἀπὸ φῶς κι' ἀπὸ χαρὰ
κι' ἐνῶ τὸ ἀσῆμι τρέμει στοὺς κροτάφους
τὰ ἐγκάρδια βάθη ὁ Ἥλιος πλημμυρᾶ.
Ἡ φοβερὴ μὰ ὡραία φωτιὰ ποὺ τώρα
στὴν τέφρα της οὐδ' ἀναθρώσκει πιὰ
ἐνῶ τὰ οὐράνια ἐλέγαμε νὰ κάψει
μήδε μι' ἀνθρώπινη ἔκαψε καρδιά.
Μιὰ μουσικὴ μαρμάρωσε βαθειά μου
κι' οὔτε πιστεύω νὰ σαλέψει πιά.
Στὴ θάλασσα μιὰν ἔρμη βάρκα ξέρω
κι' οἱ πάγοι πήξαν γύρω ἀπ' τὰ κουπιά.

Τὸ ξένο διήγημα

Ο ΛΥΧΝΟΣ

Βραβεῖο Γαλλικῆς Ἀκαδημίας 1945.

Τοῦ Μάρκου ΜΠΛΑΝΠΕΝ

Πρὶν ἀκόμα ἀρχίσει τὸ οὐρλιαχτὸ τῶν σειρήνων, τὸ φῶς ἔσβυσε ἀπότομα. Ὁ Ντεροντὲν ἀνασηκώθηκε, ἔσπρωξε τὸ βιβλίο, ἄπλωσε τὸ χέρι. Τὰ δάχτυλά του γλύστρησαν πάνω στὸ τραπέζι, δίστασαν γιὰ μιὰ στιγμή, ἄρπαξαν τὸ τσακμάκι. Μιὰ μικρὴ κιτρινωπὴ φλόγα γεννήθηκε σὰν μιὰ ἀβέβαιη ἐλπίδα. Ὁ Ντεροντὲν ἔσπρωξε τὸ σκαμνί του, ἔκανε μερικὰ βήματα, ξετρύπωσε ἀπὸ τὸ ράφι του τὸ κουτὶ τῆς κονσέρβας, γεμᾶτο λίπος, ποὺ εἶχε φτιάξει γιὰ λάμπα.

Ἔπειτα βλαστημώντας κατόρθωσε ν' ἀνάψει. Ὁ Ντεροντὲν ἀκούμπησε τὴ λάμπα στὴ μέση τοῦ τραπεζιοῦ, ξανάνοιξε τὸ βιβλίο του καὶ ξανάρχισε τὸ διάβασμα.

Πάνω ἀπὸ τὶς κουκέτες κι' ἀπὸ τὸ βάθος τῆς κάθε σκιερῆς γωνιᾶς ἀνάλαφρα σώματα ἄρχισαν νὰ κινιοῦνται, φάνηκαν νὰ σαλεύουν χέρια καὶ δάχτυλα σὰν πέταλα ἀρρωστημένων λουλουδιῶν. Μάτια λάμπανε. Οἱ ἐφτὰ σύντροφοι τοῦ Ντεροντὲν βάδιζαν πρὸς τὸ φῶς. "Ηρθαν γύρω ἀπὸ τὸ τραπέζι, γύρω ἀπὸ τὴ λάμπα, γύρω ἀπὸ τὴ φλόγα. Ἡ θέση ἦταν πολὺ στενὴ γιὰ νὰ μποροῦν νὰ διαβάζουν ὅλοι. Ἀπὸ ντροπή, γιὰ νὰ μὴ φαίνεται πιὸ προνομιοῦχος ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ὁ Ντεροντὲν ἔκλεισε τὸ βιβλίο του, κύτταξε στὸ μέτωπο τοὺς συντρόφους του καὶ εἶπε, ὅπως καὶ χτές, ὅπως κι' ἄλλοτε, ὅπως καὶ τ' ἄλλα σκοτεινὰ βράδυα.

— Τί γίνεται τώρα; Συζητοῦμε ἢ παίζουμε χαρτιά;

— "Αν τουλάχιστο αὐτοὶ οἱ κεράτάδες δὲν πυροβολοῦσαν σὰν ἀνοίγομε τὰ παράθυρα, εἶπεν ὁ Ρομπώ, θὰ μποροῦσαμε νὰ κυττάζομε τὶς μπόμπες νὰ κατρακυλοῦν στὸ Ρούρ, τουλάχιστο, αὐτὸ διασκεδάζει.

— Θαρρεῖς πὼς θὰ μικράνουν τὸν πόλεμο αὐτοὶ οἱ βομβαρδισμοί, ἀπάντησε ὁ Ταλαζά, καὶ καθένας ἔδωσε τὴ γνώμη του. Ὁ ἀβᾶς Μοντὲν εἶπε γιὰ τὴ φρίκη τοῦ ξαφνισμένου πλήθους μέσα στὴ νύχτα ποὺ ποτίζεται μὲ θειάφι καὶ τραντάζεται ἀπὸ σεισμοὺς ἀποκάλυψης. "Ενας παπᾶς φίλος, ποὺ κυκλοφοροῦσε μὲ τὰ Κομάντος εἶχε δεῖ στὸ Ντόρμουντ μιὰ μπόμπα δυὸ τόννων στὸ κέντρο ἑνὸς χτιρίου ἑφτὰ ὀρόφων...

— Ὅλα τὰ παράθυρα, εἶπεν ὁ ἀβᾶς, φωτίστηκαν ἄγρια ἀπ' τὸ ἐσωτερικό. Τὸ χτίριο φούσκωσε σὰν ἕνα πιθάρι, ἔπειτα μ' ἕνα τρομαχτικὸ μούγκρισμα σκίστηκε μὲ εὐθεῖες μεγάλες ραγάδες καὶ σωριάστηκε πάνω στὰ θεμέλια του.

— Τὸ Βύπερταλ ἔχει ξουριστεῖ, εἶπεν ἀκόμα.

— "Οσο γιὰ τὸ Ντύσσελντορφ ποὺ ἔπεσαν πρὸ πάντων μπόμπες ἐμπρηστικές, δὲν εἶναι πιὰ παρὰ ἕνας σκελετὸς πόλεως. Ἡ ἄσφαλτο τῶν δρόμων ἀναφλέχτηκε. Τὰ δέντρα τῶν βουλεβάρτων φλογίστηκαν σὰν δαδιά. Οἱ προσόψεις τῶν σπιτιῶν ἔμειναν, ἀλλὰ πίσω δὲν ἔχει πιὰ τίποτα, τὰ παράθυρα χάσκουν σὰν τὶς κόχες ἑνὸς ἄσαρκου σκελετωμένου προσώπου.

Ἔπειτα ὁ Ντεροντὲν ξανάρχισε νὰ μιλᾶ, ἔπειτα ὁ ἀβᾶς, ἔπειτα ὁ Ταλαζά, ἔπειτα ὅλοι οἱ ἄλλοι μὲ τὴ σειρά τους...

Ἦταν πιὰ ἀβέρφια.

"Οταν τὸ ἠλεκτρικὸ φῶς ξαναρθε ἀπότομα, ὁ Ντεροντὲν ἔσβυσε μὲ λύπη τὸ λύχνο του. Βαρειὰ πῆγε νὰ τὸν ξαναβάλει στὸ ράφι, εὐχήθηκε τὴν καληνύχτα σ' ὅλους, χάθηκε μέσα στὴ σκιὰ τῆς κουκέτας του, γδύθηκε, χώθηκε μέσα στὸ σάρκινο σακκοῦλι του, ἔκλεισε τὰ μάτια. "Οταν κύτταξε στὴν ἄκρη τοῦ κρεββατιοῦ του τὰ χοντρὰ τετράδια ποὺ εἶχε γεμίσει μὲ σημειώσεις, τὸ θάρρος του ἔσβυσε.

Πρὸς τί νὰ μαυρίζει χαρτί, πρὸς τί νὰ σωριάζει φύλλα καὶ φύλλα, πρὸς τί νὰ κοπιάζει γιὰ νὰ γνωρίσει κάτι ποὺ δὲν θᾶχε ποτὲ τὴν εὐκαιρία νὰ τὸ γνωρίσει στοὺς ἄλλους; «Τί μ' ἐνδιαφέρουν οἱ ἀνασκαφὲς τῆς Μεσοποταμίας, τῆς Περσίας ἢ τῆς Αἰγύπτου, τί μ' ἐνδιαφέρουν οἱ νεκροὶ πολιτισμοὶ ἂν θὰ χρειαστεῖ νὰ ἐξαντλήσω ἐδῶ τὰ λίγα νέα χρόνια ποὺ μοῦ μένουν νὰ ζήσω;»

"Ενα πρωῖ ὀργισμένος δοκίμασε τὸν πειρασμὸ ν' ἁρπάξει τὰ τετράδιά του καὶ νὰ τὰ ρίξει στὸ πορφυρὸ στόμα τῆς θερμάστρας.

Ὁ Ταλαζὰ τὸν συμβούλεψε νὰ διαβάζει ρομάντζα. Τοῦ ποότεινε μάλιστα τὸν Σιμενόν. Ὁ Ντεροντὲν σήκωσε τοὺς ὤμους κι' ἔφυγε νὰ κάνει μιὰ βόλτα στὴν αὐλὴ τοῦ στρατοπέδου, ὅσο πιὸ κοντὰ στὰ σύρματα, σπουγμένος ἀπὸ τὴν ἀβέβαιη ἐλπίδα πὼς τὸ ποιητὸ κρύο καὶ ἡ παγωμένη ὑγρασία θὰ τοῦ ξανάφερναν τὸ νάρκωμα τῆς λήθης ἀντὶ τῆς προσωτινῆς του δομῆς.

Τ' ἀπόγιομα, ὅπως συνήθιζε, ξαναπῆρε τὸ δρόμο τῆς βιβλιοθήκης. Ἡ συμβουλὴ τοῦ Ταλαζὰ τοῦ-θε στὸ νοῦ, ὅμως γιὰ νὰ μὴν ξεπέσει τελείως στὰ ἴδια του τὰ μάτια ζήτησε ἕνα ρομάντζο τοῦ Μπαλζὰκ καὶ ἕνα τοῦ Φλωμπέρ.

***

Τὸ ξύπνημα τῆς ἑπομένης τὸν βρῆκε ἀνεπανόρθωτα ἀπελπισμένο. Μὲ τὴν καρδιὰ λυσσασμένη καὶ ταπεινὴ ὑποτάχτηκε στὸ ἀτελεύτητο τυπικὸ τοῦ προσκλητήριου. Τοῦ χρειάστηκε ὁλόκληση ἡ ἐνεργητικότητά του, ὅλη ἡ ἀντρίκεια του θέληση, ὅλος του ὁ σεβασμὸς γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους, γιὰ νὰ μὴν οὐρλιάξει ἀπὸ λύσσα, ὅταν γιὰ χιλιοστὴ φορὰ ἐδῶ καὶ τρία χρόνια ὁ Γερμανὸς ὑπαξιωματικὸς περνώντας μπροστά του μέτρησε. «Zwei und vierzly». Μέσα στὸ γραφεῖο τοῦ στρατοπεδάρχη κρατοῦσαν ἀνοιχτὸ τὸν κατάλογο τῶν ἐθελοντῶν ἀξιωματικῶν ποὺ θὰ πήγαιναν νὰ δουλέψουν στὴ Γερμανία. Καμμιὰ πενηνταριὰ αἰχμάλωτοι εἶχαν κι' ὅλας ἐγκαταλείψει τὰ σύρματα γιὰ νὰ πᾶνε νὰ πιάσουν δουλειὰ σ' ἐργοστάσια νὰ περιποιοῦνται ἄλογα, νὰ πουλοῦν λαχανικὰ ἢ νὰ ὁδηγοῦν τραμβάγια. Τοὺς περιφρονοῦσαν, τοὺς μισοῦσαν. Δὲν φθονοῦσαν τὴν εὐτυχία τους νὰ περπατοῦν τὸ βράδυ καὶ τὸ πρωῖ λεύτεροι μέσα στοὺς δρόμους ἑνὸς χωριοῦ ἢ μιᾶς πόλης, νὰ κοιμοῦνται πάνω σ' ἄσπρα σεντόνια, νὰ βλέπουν δέντρα, ζῶα, παιδιὰ καὶ γυναῖκες, νὰ γεύονται σὰν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τὸ ψέμμα τῆς ζωῆς.

Ὁ Ντεροντὲν πλησίασε πολὺ γύρω ἀπὸ τὴν παράγκα τοῦ στρατοπεδάρχη. "Επειτα μπῆκε. Ἔσφιγγε τὰ δόντια. Προσποιόταν πὼς περπατοῦσε μὲ ἀφέλεια στὸν ἀντιθάλαμο τοῦ γραφείου, σ' ὅλο τὸ διάστημα τῶν ἀργῶν καὶ τρομερῶν λεπτῶν. Ἡ ντροπή, ἡ ἀπελπισία, ἡ ἀναποφασιστικότητα, τραβοῦσαν τὴν καρδιά του. Πρὸ πάντων δὲν ἤθελε νὰ μάθουν πὼς εἶχεν ἔρθει γιὰ νὰ γραφτεῖ.

"Οταν βεβαιώθηκε πὼς δὲν ἦταν πιὰ κανένας στὸ γραφεῖο μπῆκε βιαστικά, ἔγραψε τ' ὄνομά του κάτω κάτω στὸν κατάλογο μὲ μικρὰ γράμματα, βγῆκε βιαστικὸς καὶ χλωμὸς σὰν ἕνας κλέφτης, σὰν ἕνας προδότης.

Τρεῖς μέρες ὕστερα ἡ ὑπόθεση τέλειωσε.

Κανένας δὲν τοῦσφιξε τὸ χέρι ἐκτὸς ἀπ' τὸν ἀβᾶ Μοντὲν ποὺ τὸν συνόδεψε ὣς τὴν ἔξοδο σηκώνοντας τὰ μπαγκάζια του ἀπὸ χριστιανικὸ ἔλεος.

Ὁ λοχαγὸς Ντεροντὲν τράβηξε πρὸς τὸ μεγάλο δρόμο. "Ενα αὐτοκίνητο περνοῦσε πότε πότε, βροντοῦσε στὸ ὁδόστρωμα, ἔβγαζε τοὺς σκύλους, ποὺ ἀγρίευαν, ἀπὸ τὰ καλύβια τους.

Ὁ Ντεροντὲν πήγαινε στὸ Κομάντο τοῦ χωριοῦ. "Αν μποροῦσε νὰ κάνει κάτι γιὰ τοὺς αἰχμάλωτους στροατιῶτες, τουλάχιστο αὐτὸ θ' ἀλάφραινε μέσα του, τὴ δύναμη μιᾶς τύψης πάντα πιθανῆς.

Ὁ ἀξιωματικὸς δὲν χρειάστηκε νὰ συζητήσει πολὺ μὲ τὸν φρουρό. "Οποιες κι' ἂν εἶναι οἱ περιπτώσεις, ὁ βαθμὸς ἐπιβάλλεται πάντα στοὺς Γερμανοὺς στρατιῶτες. Ὁ Ντεροντὲν πέρασε τὴ στενὴ λασπωμένη αὐλὴ τοῦ Κομάντο. Δὲν ἔφεγγε πιὰ καθαρὰ μὰ μιὰ δροσερὴ φλυαρία ὁδηγοῦσε ὣς τὴν πόρτα. Μὲ τὴ γροθιὰ ὁ Ντεροντὲν ἔσπρωξε. Μιὰ φωνὴ δυνατὴ θυμωμένη, λιγάκι βραχνὴ φώναξε:

— "Εμπα, αἴ! κουφέ!

Ὁ Ντεροντὲν ἄνοιξε τὴν πόρτα. Τὸ τραπέζι τῶν στρατιωτῶν ἀκουμποῦσε σ' ὅλο τὸν τοῖχο καὶ ὁ Ντεροντὲν βὲν εἶδε στὴν ἀοχὴ ἄλλο ἀπὸ πέντε κεφάλια πέντε ζευγάρια ὤμους, πέντε σβέρκους σκυμμένους πρὸς τὶς καραβάνες ποὺ ἄχνιζαν.

— Λοχαγὸς Ντεροντέν, εἶπε, ἤρθα σὰν γείτονας, δουλεύω στὴ μπυρασία ἀπὸ χτές. Μερικοὶ ἀπὸ σᾶς μ' εἶδαν, κι' ὅλας, θαρρῶ.

Σηκώθηκαν καὶ οἱ πέντε. Ὁ Ντεροντὲν δοκίμασε νὰ χαμογελάσει. Κι' ὅπως κανένας δὲν μιλοῦσε, ἐξακολούθησε, μὲ κοντὴ πνοὴ γεμᾶτος ἀγωνία, νὰ τοὺς δεῖ νὰ κινιοῦνται, νὰ τοῦ δίνονται, νὰ τοῦ μιλοῦν, νὰ τὸν δέχονται... Καὶ τὸ στόμα του γέμισε μὲ μιὰ ἀξιοθρήνητη συνηγορία.

— Πᾶνε τρία χρόνια τώρα ποὺ βρίσκομαι στὸ Βολφάγκ. Δὲν εἶχα ποτὲ βγεῖ. Δὲν βγαίνομε ποτέ. Δὲν ἔχοιμε τίποτα νὰ κάνομε παρὰ νὰ δοκιμάζομε νὰ σκοτώνουε τὸ χρόνο. Μὰ ὁ χρόνος δὲν θέλει νὰ πεθάνει. Τὸ ξέοετε καὶ σεῖς σὰν καὶ μένα. Οἱ Οδννοι μᾶς πρότειναν νὰ δουλέψουμε γι' αὐτούς. "Ηταν κι' αὐτὸς ἕνας τρόπος νὰ βγοῦμε, νὰ πᾶμε ν' ἀναπνεύσουμε μιὰ στιγμή. Λοιπὸν βγῆκα. Δὲν πιστεύω πὼς εἶναι μιὰ βοήθεια, μετρώντας τους κάσσες μπύρας, ποὺ θὰ μπορέσει νὰ συντελέσει στὴ νίκη, ἢ νὰ μακρύνει τὸν πόλεμο. "Αν τὸ πίστευα μιὰ στιγμή, θὰ βρισκόμουν ἀκόμα στὰ σύρματά μου. Μὲ καταλαβαίνετε, πέστε, μὲ καταλαβαίνετε, ἐσεῖς;

Ἡ σιωπὴ ἦταν τρομερή. Τέλος ἀκούστηκε νὰ τρίζει τὸ ξύλο τοῦ τραπεζιοῦ, ἔπειτα ἕνας ἀπὸ τοὺς ἄντρες εἶπε χωρὶς νὰ σηκώσει τὸ κεφάλι, κυττάζοντας τὸν ὦμο τοῦ γείτονά του.

— Ἐμεῖς, τὰ καταλαβαίνομε ὅλα.

Ἡ σιωπὴ ξανάρχισε, τὰ παλληκάρια μένανε ἀκίνητα. Οὔτε ἕνας δὲν ἔκανε μιὰ χειρονομία γιὰ νὰ καλέσουν τὸν Ντεροντὲν νὰ καθίσει. Ὁ Ντεροντὲν πονοῦσε. Ἡ μασέλα του, τὸ φοβόταν, θ' ἄρχιζε νὰ τρέμει. Ὁ ἱδρῶτας πλημμύριζε τὴ ραχοκοκκαλιά του. Στὴν προσπάθεια νὰ συνέλθει μίλησε ἀκόμα.

— Δὲν ἔρχομαι νὰ σᾶς διηγηθῶ ἱστορίες προπαγάνδας, ἔρχομαι σὰν γείτονας στὴ δυστυχία. "Ερχομαι πρὸ πάντων γιὰ νὰ δοκιμάσω νὰ σᾶς βοηθήσω... ὄχι ἐξόω ἐγώ... Μπορῶ νὰ γράψω γιὰ σᾶς στὸν Ἐρυθρὸ Σταυρό. Μπορῶ νὰ μιλήσω γιὰ σᾶς στὸ Μέτωπο Ἐργασίας. "Αν τὸ θέλετε θὰ μπορῶ νὰ σᾶς δόσω μαθήματα, νὰ χρησιμοποιήσω τὸ κάθε τί γιὰ νὰ σᾶς διασκεδάσω.

— Λοχαγέ μου, εἴστε Γάλλος σὰν καὶ μᾶς. "Ολοι περιμένουμε τὸ τέλος. "Αν μποροῦμε νὰ προσφέρουμε ὑπηρεσία ὁ ἕνας στὸν ἄλλο, ὅλα θᾶναι καλὰ μεταξύ μας. Ἀλλὰ ὣς τώρα πετύχαμε νὰ βασταγοῦμε νωὶς ἄλλη βοήθεια ἀπὸ τὸν ἑαυτό μας.

Μερικοὶ ὦμοι κινήθηκαν, τὰ πόδια ἔξυσαν τὸ πάτωμα. Κανένας δίνως δὲν πρόστεσε τίποτα. Ὁ Ντεροντὲν δίστασε γιὰ πλλὰ δευτερόλεφτα, ἔπειτα ὀπισθονόησε.

— Εὐχαριστῶ. Θὰ δοκιμάσω νὰ ξανάοθω. Θὰ ξανάρθω Ἡν Κυριακὴ τὸ πρωΐ.

Βγῆκε, ξανάκλεισε τὴν πόρτα, καὶ κρυφάκουσε μιὰ στιγμή. Κανένας δὲ μιλοῦσε μέσα στὸ Κομάντο. Δὲν ἀκούσταν παοὰ ὁ θόρυβος τῶν κουταλιῶν πάνω στὶς καοοβάνες. Ὁ Ντεσοντὲν πῆοε τὴν ἀπόφαση νὰ νικήσει τὴν ψυχρότητα αὐτῶν ποὺ ἤθελε νὰ κάνει συντρόσους του. Μιὰ μέρα θὰ τοὺς βοηθοῦσε μὲ κάθε τοόπο. Ὁ Ντεοοντὲν ξανάπαιονε θάοοος. Μὰ ὅταν μπῆκε στὴν κάμαοά του, πέσα στὴ μπυσοαία, τὸ αἷμα του ἄοχισε νὰ κυλᾶ τογὰ στὶς φλέβες του. Ἡ μοναξιὰ τὸν βάραινε.

Ἀποφάσισε νὰ γυρίσει στὸ Βολφάγκ. Εἶχαν ἀμπαρώσει οἱ φρουροί. Σὰν μπῆκε χαιρέτησε:

— Καληπέρα.

Οὔτε ἕνας δὲν πρόφερε τ' ὄνομά του.

— Τὸ κοεββάτι μου εἶναι λεύτερο πάντα;

Κανένας δὲν ἀπαντοῦσε. Ὁ Ντεροντὲν προχώρησε πρὸς τὴν κουκέτα του, ἀκούμπησε τὴ βαλίτσα του, ἔκκρέμασε τὸ σάκκο του. Ὁ ἀβᾶς Μοντὲν τὸν πλησίασε σιωπηλά, τὸν βοήθησε νὰ λύσει τὴν ἐξάρτησή του, τοῦ μαογέλασε χαμηλώνοντας τὰ μάτια. Λίγη ζεστασιὰ ἀνέθηκε στὴν καρδιὰ τοῦ Ντεροντέν. Ὁ Ντεροντὲν θιαζόταν. "Ηξερε πὼς ὁ ἀνατόφευχτος συναγερμὸς θἀρχόταν ἀπὸ τὴ μιὰ στιγμὴ ὣς τὴν ἄλλη.

— Αἴ!, τοὺς εἶπε μὲ χαρούμενη φωνή, ἔφερα καπνὸ φριτζ."Αν θέλετε νὰ δοκιμάσετε.

Κανένας δὲν ἀπάντησε. Ὁ φόβος καὶ πάλι τρύπωσε στὴν καρδιὰ τοῦ Ντεροντέν. Μόλις τελείωσε καὶ τὸ φῶς ἔσβυσε, ὅπως πάντα τὸ οὐρλιαχτὸ τῆς σειρήνας ἔσκισε τὴ νύχτα.

Ὁ Ντεροντὲν κάθισε στὸ κρεββάτι του. Κύτταζε μέσα στὸ σκοτάδι καὶ εἶδε δεξιὰ στὸ βάθος νὰ ξεπετιέται ἡ κίτρινη φλογίτσα ἑνὸς τσακμακιοῦ. Τὸ τσακμάκι τοῦ Ταλαζά. "Επειτα ὁ λύχνος μὲ τὸ λίπος ἀνάφτηκε, σποῶχτηκε πρὸς τὸ τραπέζι, ἀφέθηκε στὸ τραπέζι, φλόγα θερμὴ τρεμουλιαστή, φλόγα τῆς κοινῆς ζωῆς, φλόγα τῆς ζωῆς των. Ὁ Ντεροντὲν ἔλεμε μάτια νὰ λάμπουν.

Σηκώθηκε, ἔκανε ἕνα βῆμα, δυὸ βήματα, τρία βήματα, ὅλοι ἦταν ἐκεῖ, ὦμο μὲ ὦμο, μὲ τὸ σβέρκο σκυμμένο, ἑνωμένοι σ' ἕνα μονάχα ὄγκο μιᾶς ἀκίνητης καὶ πελώριας ἐχθρότητας.

Μετ.: ΚΑΤΙΝΑΣ Α. ΣΙΔΕΡΗ

Ο ΑΓΩΝΑΣ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΒΟΥΝΑ

Τοῦ Βασίλη ΡΩΤΑ

4.—

ΓΕΡΑΚΙΝΕΣ ΚΙ' ΑΝΤΩΠΟΥΛΑ

Τί φτερὰ ποῦδωσε ὁ ἀγώνας στὴν ἑλληνικὴ ἀγροτιά; Ποῦ ἦτανε κλεισμένος αὐτὸς ὁ ἠρωϊκὸς κόσμος ποὺ ξεπετάχτηκε ξαφνικὰ μὲ τόση ὁρμή; Πότε τόχαν μάθει αὐτὸ τὸ τραγούδι τῆς λευτεριᾶς, ποὺ τὸ κελαηδοῦσανε σὰν ἐγερτήριο σάλπισμα οἱ φτωχογυναῖκες καὶ τὰ χωριατοκόριτσα στὰ βουνὰ καὶ στοὺς κάμπους; Τί ξεσηκωμοὶ ἦσαν ἐκεῖνοι, τί πράξεις θαμαστές, τί ἄθλοι ἀνήκουστοι, τί θυσίες ἀφάνταστες; Τί γυναῖκες θρέφει ἐτούτη ἡ γῆς;

Ἡ ἱστορία μᾶς ἔχει συνειθίσει ἀ ἐχτιμᾶμε τὴ γυναίκεια δράση, γιατὶ ὅταν μιλοεῖ γιὰ ἠρωϊσμοὺς δὲν κάνει διάκριση ἀνάμεσα σ' ἄντρες καὶ γυναῖκες. Ἀπὸ παλαιότατα ὡς τὰ σήμερα οἱ γυναῖκες ἐδῶ στάθηκαν πάντα στὸ πλευρὸ τῶν ἀντρῶνε στοὺς ἀγῶνες, κι' οἱ Σουλιώτισσες δὲν εἶναι τὸ μοναδικὸ ἔξοχο παράδειγμα. "Ομως αὐτὸ τὸ ξεπέταγμα τῶν γυναικῶνε μας ποὺ εἶδαμε στὴ Θεσσαλία, μᾶς ἦρθε σὰν ἀποκάλυψη.

Καὶ τί δὲν κάμανε! Ἀπὸ τὰ πιὸ συνειθισμένα γυναίκεια ἔργα, νὰ γνέθουν καὶ νὰ πλέκουν μάλλινα γιὰ τοὺς ἀγωνιστές, νὰ τοὺς ζυμώνουνε, νὰ τοὺς μαγερέβουνε, νὰ τοὺς πλένουνε, νὰ περιποιόνται τοὺς τραυματίες καὶ τοὺς ἀρρώστους,ὡς τοὺς ὁμαδικοὺς ξεσηκωμοὺς γιὰ νὰ κουβαλήσουνε στὶς πλάτες τους «ζαλίγκα» καὶ νὰ μεταφέρουνε τρόφιμα καὶ πολεμοφόδια σὲ μακρυνὲς ἀπόστασες, ἡμέρες πορεῖα ἀπὸ τὰ χαμηλώματα, στὰ ψηλώματα, σὲ κατσάβραχα καὶ κορφοβούνια, μὲς στὰ χιόνια, μὲ κάθε κακοκαιριά, πολλὲς φορὲς νηστικὲς καὶ ξυπόλυτες. Κι' ὄχι διαταγμένες, ὅπως μπορεῖς νὰ ὑποθέσεις, παρὰ μὲ δικιά τους πρωτοβουλία καὶ ὁμαδικὴ συνεργασία νὰ φροντίζουνε γιὰ ὅλα, ὅσα τοὺς περνοῦσαν ἀπ' τὸ χέρι, γιὰ τὴν Ἀλληλεγγύη, γιὰ τὶς ἀνάγκες τῶν χωριῶν, γιὰ τὴν καλλιέργεια καὶ τὴ συγκομιδή, γιὰ νὰ κατασκοπεύουν τὸν ἐχτρὸ καὶ νὰ στέλνουν πληροφορίες, ἀκόμη νὰ ξεσηκώνονται καὶ νὰ πολεμᾶνε!

Εἴδαμε σὲ συνέδρια, καραγκούνες, μὲ τὰ σιγκούνια τους, γυναῖκες, κοριτσόπουλα, γρηές, νὰ πετάγονται στὸ βῆμα καὶ μ' ὅλη τὴν ἰδιωματική τους λαλιὰ νὰ μιλᾶνε γιὰ τὴ δράση τους καὶ τὰ ζητήματά τους, μπροστὰ σὲ δυὸ χιλιάδες ἀνθρώπους, ἄντρες, γυναῖκες, ἀγωνιστές. Νὰ μιλᾶνε μὲ θάρρος, μὲ εἰρμό, καθαρά, στρωτὰ καὶ σταράτα. Νὰ ξετυλίγουνε τοὺς στοχασμούς τους μ' ἕναν ἀέρα σὰν νὰ γνέθανε τὶς ρόκες τους. Νὰ προτείνουνε τὶς σωστὲς ἐνέργειες, καὶ νὰ ὑποστηρίζουνε τὶς γνῶμες τους μὲ τὴν πίστη ἐκείνου ποὺ μιλάει γιατὶ ξαίρει καὶ γιατὶ ἀγωνίζεται. Πολλὲς σουφραζέτες θὰ μποροῦσαν νὰ πάρουν μαθήματα ἀπὸ τὶς καραγκούνες γιὰ τὴν πραχτικὴ γυναίκεια δράση.

«Ἐ! Γιὰ εἶμι μαμμή!» Ἔλεγε στὸ συνέδριο τῆς Ἀλληλεγγύης, μιὰ γρηὰ καραγκούνα. «Μὴ μὲ γλέπετε, εἶμαι ἑξηνταπέντε χρονῶν. Γυρίζω τὰ χωριὰ καὶ ξεγεννάω τὶς γυναῖκες. Τόσα θὰ μ' δώσετε. Τὰ θέλου γιὰ τοὺν ἀγώνα. Μ' δίνουν κἰ παραπάνου. Ἔρχιτι Λαμπρή. Λέου,πάνου οἱ ἀντάρτις μας πῶς θὰ κάμνι Λαμπρή; Μαζεύου τὶς γυναῖκ'ς.Νὰ φέρτι ἀβγὰ βαμμένα, κρασί, πῆτες. Ποιὸς θὰν τοὺς τὰ πάει; μ' λέν. 'Ιγώ! Φορτώνω τρία μλάρια μἰ πράμματα. Παίρνου κἰ τὰ κορίτσια κἰ πάμι. Χιόνια, κακό. Φτάνουμ' στὴν ὥρα. Γλέντησαν τὰ πιδιά. Στὸν γυρισμό, κονέψαμ' σ' ἕνα χωριό. Μιὰ γυναίκα εἶχε τς' πόνους τῆς γέννας. Δύσκολη γέννα. Οὐ γιατρός, π' στεῖλαν νὰν τόνε φέρουν, ἀπ' τὴ χώρα τς' ζήτησε τ'μάνα τ' κἰ τοὺν πατέρα τ'. Σταθεῖτι λέου, θἀν τὴν ξεγεννήσου ἰγὼ κἰ' θὰ δώκιτ' τόσα μονάχα, γιὰ τοὺν ἀγώνα. "Ηρθαν οἱ Γερμανοὶ στοὺ χουριό μας. Ρίχτ'καν νὰ πιάσουν ζουντανά, κότις, γρούνια... Μαζεύου τὶς γυναικ'ς, τς' πέφτουμ' ἀπάνου μἰ τὰ παλούκια, μἰ τς' πέτρις, φύβγαν. Μὴν τράτι ποὺ εἶμ' ἰγὼ γρηά, ἔχει κἰ νιὲς κἰ τοὺ λέει ἡ περδικούλα'τς...»

Μιὰ ἄλλη ἱστορεῖ πῶς ξεσηκώθηκαν οἱ γυναῖκες καὶ πῆγαν καὶ λευτέρωσαν τοὺς ἄντρες τους, ποὺ τοὺς εἶχαν πιάσει οἱ Γερμανοί. «Ξεσηκουθήκαμ' οὖλες κάναμ' τοῦ σταυρό μας, κι' εἴπαμε: Λευτεριὰ ἢ θάνατους! Ξεκινήσαμε ἕνα κουπάδι γναίκις: Κατεβαίνουμ στὴ χώρα. Ποῦ πάτι μᾶς ρωτᾶν. Πᾶμι στοῦ φρουραρχεῖο. Νὰ λευτερώσουμ' τς' ἄντρις μας. "Ενας μἰ τοῦ ἀφτόματου, μᾶς λέει νὰ σταματήσουμι. Τοὺν ἐκάναμι πέρα. Φτάνουμ' στοῦ φρουραρχεῖου. Θέλουμ' τς' ἄντρις μας, φωνάζουμε. Κατεβαίνει οὐ φρούραρχος. Γλέπει τόσις γναικ'ς ἀποφασισμένες. Τί νὰ κάνει; Τς' ἀπόλυσε. Γυρίσαμ' ὅλοι ἀντάμα τραγουδώντα στοῦ χουριό...»

Σ' ἕνα συνέδριο τῆς Ἀλληλεγγύης εἶχαν μαζευτεῖ καμμιὰ τριακοσαριὰ γυναῖκες ἀπ' ὅλη τὴ Θεσσαλία. Κάμποσες εἶχαν κάμει καὶ τρεῖς καὶ τέσσερις ἡμέρες δρόμο, ξυπόλυτες, καὶ μὲ χίλιους κιντύνους, γιατὶ πέρναγαν ἀνάμεσα ἀπ' τὶς γραμμὲς τῶν Γερμανῶν. "Ηταν χάρμα οἱ λόγοι τους.

Τὴ συνεδρίασή τους παρακολούθησε κι' ἕνας "Αγγλος λοχαγός, ποὺ βρισκότανε ἐκεῖ ἐπικεφαλῆς μιᾶς συμμαχικῆς ὑπηρεσίας. "Οταν παρουσιάστηκε μέσα στὴ σάλα, σηκώθηκαν ὅλες ἐκεῖνες οἱ γυναῖκες καὶ ξεφώνισαν ὅλες μὲ μιὰ φωνὴ κουνώντας τὰ χέρια καὶ ζήτησαν—τί θαρεῖς πὼς ζήτησαν; "Αν τὸ βρεῖς! "Οπλα ζήτησαν, «θέλουμε ὅπλα!» φώναζαν ὅλα ἐκεῖνα τὰ γυναίκεια στόματα, ὅπλα ζήταγαν ὅλα ἐκεῖνα τὰ σηκωμένα γυναίκεια χέρια. «"Οπλα δῶστε μας, νὰ πολεμήσουμε, νὰ διώξουμε τοὺς φονιάδες!»

Μιὰ γρηὰ ὀγδόντα πέντε χρόνων — κατὰ τὴν ὁμολογία της— στὴν παρατήρησή μου πῶς μπορεῖ καὶ δουλεύει, μοῦ ἀπάντησε:

— "Εμ' νὰ κάτσω; Τί εἶμαι ἄρρωστη; Πῶς νὰ κάτσω, ἀφοῦ δὲ μὲ πονάει τίποτα; Καὶ τὰ μάτια μου βλέπουνε καὶ τ' ἀφτιά μου ἀκοῦνε καλὰ τὴ νύχτα, καὶ τὰ χέρια μου καὶ τὰ πόδια μου σαλεύουνε. ("Ητανε ὀρθόκορμη, ξερακιανὴ καὶ... ξυπόλυτη)

— Καὶ τί δουλειὲς κάνεις;

— "Ολες τὶς κάνω. Καὶ γνέθω καὶ μπαλώνω καὶ σκάβω καὶ θερίζω...

Τὸ γνέσιμο καὶ τὸ σκάψιμο τὰ εἶχε τὸ ἴδιο! Κι' εἶχε καὶ κάμποσες λαθωματιὲς στὸ κορμί της. Μοῦδειξε τὶς οὐλὲς στὰ μπράτσα της.

— Ρίξαν οἱ Ἰταλοὶ μπόμπα στὸ σπίτι μου, μοῦ τὸ γκρέμισαν, μὲ λάθωσαν καὶ μένα. 'Εμ' πολεμάω, γέ μου, γιατὶ πρέπει οὖλοι νὰ πολεμήσουμε, ἀλλιῶς πῶς θὰ λευτερωθοῦμε; Μόνο, νὰ σοῦ εἰπῶ τὴν ἁμαρτία μου, φοβᾶμαι κιόλας. Γιατὶ νὰ φοβᾶμαι κι' ἐγὼ ἡ γρηά; "Ε, νά, τρέμει ἡ καρδιά μου καὶ φοβᾶμαι. "Αμα πλακώνουν οἱ Γερμανοί, δὲ μπορῶ νὰ κρατηθῶ καὶ φέβγω. Πάω παράδξω. ὕστερα μούρχεται πάλι ἡ ψυχή καὶ ξαναγυρίζω. "Ετσι πολλὲς φορὲς γλύτωσα καὶ τὴ γελάδα καὶ ζωντανά κι' ἀνθρώπους. Ἀλλὰ νά, στὴν ἀρχὴ φοβᾶμαι, ὁ Θεὸς νὰ μὲ συχωρέσει!

"Εκανε τὸ σταυρό της καὶ συνέχισε μὲ χαμόγελο ὑπερηφάνιας. «Ἀλλὰ ἔχω μιὰ ἐγγόνα, δεκαφτὰ χρονῶν. Αὐτὴ εἶναι παληκάρι. Δὲ φοβᾶται τοὺς Γερμανούς. Δὲ φοβᾶται κανέναν αὐτή. Γυρίζει καὶ τὶς νύχτες στὰ βουνὰ καὶ στὰ χιόνια. Κάνει ὑπηρεσία, τρέχει ἀπὸ τόνα χωριὸ στὸ ἄλλο, σὰ

Ἡ ἐκπαιδευτική μας σελίδα

ΤΟ ΠΑΡΑΣΤΡΑΤΗΜΕΝΟ ΠΑΙΔΙ

Τῆς Αἰκ. ΣΤΡΙΦΤΟΥ-ΚΡΙΑΡΑ

Ἕνα ἀπό τά προβλήματα ποὺ στὴ μεταπολεμική περίοδο πρέπει νὰ ἀπασχολήσουν ἰδιαίτερα καὶ τοὺς εἰδικοὺς ἀπ' τὴ θεωρητική τους πλευρά καὶ τὸ κράτος μὲ τὴν πρακτική τους ἀντιμετώπιση εἶναι καὶ τὸ πρόβλημα τοῦ παρασταρτημένου παιδιοῦ. Γιατὶ δὲν μπορεῖ νὰ γίνεται λόγος γιὰ ἀνοικοδόμηση, ἂν δὲν ἀρχίσομε ἀπὸ τὸ παιδί. Καὶ οἱ προσπάθειες δὲν πρέπει νὰ περιοριστοῦν στὸ γερό καὶ τὸ κανονικὸ παιδί, ἀλλὰ εἶναι ἀνάγκη ἡ φροντίδα τοῦ κράτους νὰ στραφεῖ ἀμέριστη καὶ στὸ ἀνώμαλο καὶ στὸ παραμελημένο καὶ στὸ παρασταρτημένο, γιατὶ ἡ κοινωνική βλάβη ἀπὸ τὴν ἀδιαφορία ἢ τὴν ἔλλειψη συστηματικῆς φροντίδας γιὰ τὰ παιδιὰ αὐτὰ εἶναι ἀνυπολόγιστη.

Τὸ πρόβλημα τοῦ παρασταρτημένου παιδιοῦ εἶναι πολύπλοκο καὶ πολύπλευρο ψυχολογικὸ καὶ κοινωνικὸ πρόβλημα. Καὶ γιὰ νὰ τὸ ἀντιμετωπίσομε ριζικὰ καὶ σ'ὅλη του τὴν ἔκταση πρέπει νὰ τὸ δοῦμε ὄχι μόνο στὶς χεροπιαστὲς ἐκδηλώσεις του, ἀλλὰ εἶναι ἀνάγκη παίρνοντας αὐτὲς σὰν ἀφετηρία νὰ ἐρευνήσομε τὶς πρῶτες ἀρχές του καὶ νὰ φθάσομε ἔτσι στὶς ρίζες τοῦ κακοῦ. Πρέπει γι' αὐτὸ νὰ τὸ ἐξετάσομε ἀπὸ τὶς δυὸ βασικές του ὄψεις: τὴν πρόληψη τοῦ κακοῦ καὶ τὴ διόρθωσή του ὅπου καὶ ὅταν ἐκδηλώνεται.

Στὴ διόρθωση ἔχει δοθεῖ ἴσαμε τώρα ἡ μεγαλύτερη, γιὰ νὰ μὴν πῶ ἡ μοναδική σχεδὸν προσοχὴ κι' αὐτὴ ὄχι τόσο ἀπὸ τὸ ἐπίσημο κράτος, ὅσο ἀπὸ τὴν ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία. Ὅταν λέμε διόρθωση ἐννοοῦμε τὴν προσπάθεια νὰ δημιουργοῦνται στὰ παιδιὰ ποὺ κατὰ ὁποιονδήποτε τρόπο παραστράτησαν οἱ κατάλληλες προϋποθέσεις νὰ μποῦν στὸν ἴσιο δρόμο. Ἔτσι τὰ παιδιὰ ποὺ θὰ διαπράξουν ἕνα ἀδίκημα δικάζονται ἀπὸ εἰδικό, τὸ παιδικὸ δικαστήριο, μὲ ἰδιαίτερη σύνθεση καὶ ἀπλὸ τρόπο διαδικασίας ποὺ νὰ προσαρμόζεται στὴν παιδικὴ ψυχή. Τὰ παιδιὰ αὐτὰ ἀντὶ νὰ κλείνονται σὲ συνηθισμένες φυλακές, ὁδηγοῦνται σὲ εἰδικὰ ἱδρύματα, τὰ ἀναμορφωτικὰ σχολεῖα, ὅπου μεγαλώνουν μὲ κατάλληλη παρακολούθηση. Τὴν πορεία αὐτὴ ἀκολουθεῖ ἕνα παρασταρτημένο παιδὶ κάτω ἀπὸ τὶς πιὸ εὐνοϊκὲς συνθῆκες. Δυστυχῶς ὅμως, οὔτε ὅλα τὰ παρασταρτημένα παιδιὰ μποροῦν νὰ περιμαζεύονται, οὔτε παιδικὰ δικαστήρια λειτουργοῦν παντοῦ, οὔτε ἡ ὀργάνωση τῶν ἀναμορφωτικῶν ἱδρυμάτων — ὅταν ὑπάρχουν — μπορεῖ νὰ εἶναι πάντα ἐκείνη ποὺ πρέπει. Κι' ἔτσι μεγάλος ἀριθμὸς ἀπὸ παιδιὰ ποὺ ζοῦν ἀπροστάτευτα μέσα στὴν κοινωνία καὶ ἀκαθοδήγητα, ἢ, τὸ χειρότερο, μὲ κακὴ καθοδήγηση, ἀπὸ μικρότερο σὲ μεγαλύτερο παραστράτημα παίρνουν σιγὰ-σιγὰ τὸ δρόμο τῆς ἀπάτης, τοῦ ἐγκλήματος καὶ τῆς διαφθορᾶς, κι' ἀπὸ τὸ δρόμο αὐτὸ καμμιὰ πιὰ προσπάθεια δὲν μπορεῖ νὰ τὰ ἀπομακρύνει.

Ἀλλὰ καὶ στὴν περίπτωση ποὺ ἡ κοινωνική πρόνοια θὰ λειτουργοῦσε μὲ τὸν πιὸ ἰδεώδη τρόπο, καὶ πάλι δὲ θὰ μποροῦσε νὰ χτυπήσει τὸ κακὸ ἀποτελεσματικά. Κ' ἡ ἀδυναμία αὐτὴ πρέπει νὰ ζητηθεῖ στὴν οὐσία τοῦ πράγματος.

Ἂν θέλομε ν' ἀντιμετωπίσομε ριζικὰ τὸ κοινωνικὸ φαινόμενο τοῦ παραστρατημένου παιδιοῦ μὲ ὅλα τὰ θλιβερὰ ἐπακόλουθά του γιὰ τὴν κοινωνία, δὲν πρέπει νὰ ἀρκεστοῦμε στὸν περιορισμὸ τῶν ἐκδηλώσεων, ἀλλά, ὅπως παραπάνω εἴπαμε, νὰ τραβήξομε πιὸ πέρα, στὴν ἐξάλειψη τῶν αἰτίων ποὺ φέρνουν τὶς ἐκδηλώσεις αὐτές. Γι' αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ περιοριστοῦμε στὴ διόρθωση, ἀλλὰ νὰ φροντίσομε καὶ γιὰ τὴν πρόληψη τοῦ κακοῦ. Ἀξίωμα τῆς παιδαγωγικῆς ἀποτελεῖ ἡ ἀπαίτηση, πῶς ἡ κύρια προσπάθεια τοῦ παιδαγωγοῦ πρέπει νὰ ἀποβλέπει στὸ νὰ μὴ ἀποκτοῦν τὰ παιδιὰ ἐλαττώματα, γιατὶ ἕνα ἐλάττωμα εὔκολα ἀποκτᾶται ἐνῶ δύσκολα διορθώνεται. Ἢ μᾶλλον τὶς περισσότερες φορὲς δὲ διορθώνεται, γιατὶ γίνεται συνήθεια. Γιὰ νὰ φτάσει ἕνα παιδὶ στὸ ἀδίκημα θὰ πεῖ πὼς προηγήθηκαν ἕνα πλῆθος ἀπὸ συναφεῖς ἐνέργειες ποὺ δὲν ἔγιναν ἀντιληπτὲς ἢ δὲν τοῦς δόθηκε ἡ προσοχὴ ποὺ ἔπρεπε καὶ ποὺ προετοίμασαν μὲ τὴν ἐπανάληψή τους τὸ δρόμο σ' αὐτό. Ἡ ἐπανάληψη τῶν ἴδιων ἐνεργειῶν ἀφήνει στὸ χαρακτῆρα ἰχνη ποὺ δὲν ἐξαλείφονται. Καὶ ὅσο συχνότερα ἐπαναλαμβάνεται μιὰ ἐνέργεια, τόσο πιὸ ἀναγκαία γίνεται ἡ ἐπαν̀άληψή της καὶ τόσο πιὸ βαθιὰ χαράζονται τὰ ἴχνη της στὴν ἀτομικότητα. Ἔτσι δημιουργεῖται πιὰ ἡ συνήθεια, ποὺ ξέρομε τὴ δύναμη καὶ τὰ ἐπακόλουθά της γιὰ ὅλη τὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου. Ἕνα παιδὶ λοιπὸν ποὺ θὰ συνηθίσει στὴν ἀπάτη ἢ τὴν κλεψιὰ δὲν εἶναι εὔκολο ν' ἀφήσει τὶς κακὲς αὐτὲς συνήθειες.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν παραπάνω ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι λόγοι γιὰ τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ καταβληθεῖ κάθε προσπάθεια γιὰ τὴν πρόληψη τοῦ παιδικοῦ παρασταρτήματος. Ἐδῶ θὰ δοῦμε ἀκόμα ἕνα βασικό.

Ἡ διαπαιδαγώγηση τῶν παραστρατημένων παιδιῶν — ἀνορίων ἢ κοριτσιῶν — σὲ εἰδικὰ ἱδρύματα καὶ ἂν ἀκόμα γίνεται κάτω ἀπὸ τὶς καλύτερες συνθῆκες, δὲν μπορεῖ μὲ κανένα τρόπο νὰ ἀντικαταστήσει τὸ φυσικὸ μεγάλωμα τοῦ παιδιοῦ μέσα στὴν κοινωνία γιὰ πολλοὺς λόγους. Ἀναφέρω τοὺς πιὸ σημαντικούς:

α) Οἱ τρόφιμοι τῶν ἱδρυμάτων αὐτῶν εἶναι φυσικὸ νὰ ἔχουν μεγάλες διαφορὲς στὸ χαρακτῆρα, μεγαλύτερες ἀπὸ ἐκεῖνες ποὺ συναντᾶμε κατὰ κανόνα ἀνάμεσα στὰ παιδιὰ ἑνὸς συνηθισμένου σχολείου. Ὁρισμένα παιδιὰ βρίσκονται ἐκεῖ γιατὶ διαπράξανε ἀδίκημα ἀπὸ ἀνάγκη, ἢ ἀπὸ κακὴ ἐκτίμηση τῶν πραγμάτων, ἢ γιατὶ τὰ ἐπηρέασαν ἄσχημα ὑποπτες συναναστροφές. Ἀνάμεσα ὅμως στοὺς τροφίμους ὑπάρχουν καὶ ἐγκληματικὲς φύσεις μὲ ἔμφυτες διαστροφές. Ἡ στενὴ ἐπαφὴ τῶν τροφίμων μεταξύ τους εἶναι φανερὸ πὼς θὰ εἶναι βλαβερὴ γιὰ τὴν πρώτη κατηγορία τῶν παιδιῶν αὐτῶν καὶ ἀπὸ πολλὲς ἀπόψεις ἐλαττώνει τοὺς εὐνοϊκοὺς ὅρους ποὺ τὸ ἱδρυμα προσπαθεῖ νὰ δημιουργήσει.

β) Ἡ ἀτμόσφαιρα ἑνὸς ἀναμορφωτικοῦ ἱδρύματος δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ εἶναι ἰδιότυπη καὶ αὐτὸ ἔχει βλαβερὴ ἐπίδραση στὴν παιδικὴ ψυχὴ καὶ ἰδιαίτερα σὲ περιπτώσεις εὐαίσθητων παιδιῶν.

γ) Τὰ παιδιὰ ποὺ βγαίνουν στὴ ζωὴ ἀπὸ τέτοια ἱδρύματα φέρνουν μαζί τους τὴ σφραγίδα τῶν ἱδρυμάτων αὐτῶν γιὰ ὅλη τους τὴ ζωὴ κι' αὐτὸ τοὺς προξενεῖ πολλὲς ἀπογοητεύσεις καὶ τοὺς δημιουργεῖ δυσκολίες στὴν ἐπαγγελματικὴ καὶ τὴν κοινωνική τους ζωή.

Μὲ τὰ παραπάνω δὲ θέλω νὰ ὑποτιμήσω τὴ σπουδαιότητα τῶν ἀναμορφωτικῶν ἱδρυμάτων, ποὺ ἡ κοινωνική τους ὠφελιμότητα εἶναι ἀναμφισβήτητη. Ἕνα πρᾶγμα πρέπει νὰ ἐπιδιώκομε. Τὰ ἱδρύματα αὐτὰ νὰ ἔχουν μόνο ἐκεῖνα τὰ παιδιὰ ποὺ στὸ παραστράτημα τὰ ἔσπρωξε ἐσωτερικὸς κακὸς δαίμονας — βαρειὰ κληρονομικότητα — ἢ ἄλλοι ἀπρόβλεπτοι παράγοντες. Καὶ οἱ τρόφιμοι τῶν ἀναμορφωτικῶν ἱδρυμάτων θὰ εἶναι τόσο λιγότεροι, ὅσο μεγαλύτερη καὶ συστηματικώτερη θὰ εἶναι ἡ προσπάθεια γιὰ τὴν καταπολέμηση τοῦ παιδικοῦ παραστρατήματος στὴ ρίζα του.

Κ' ἔτσι ἐρχόμαστε στὴν ἄλλη ὄψη τοῦ ζητήματος, τὴν πρόληψη, ποὺ μόνη μπορεῖ νὰ περιορίσει τὸ φαινόμενο στὶς ἀναπόφευκτες ἐκδηλώσεις του, δηλ. στὶς περιπτώσεις ἐκεῖνες ποὺ καμμιὰ ἐνέργεια τοῦ περιβάλλοντος δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἀποτελεσματική.

Γιὰ νὰ ἔχομε τὴ δυνατότητα νὰ προλαβαίνομε τὸ παιδικὸ παραστράτημα εἶναι πρῶτ' ἀπ' ὅλα ἀνάγκη νὰ ξέρομε ποιὲς εἶναι οἱ βαθύτερες αἰτίες ποὺ ὁδηγοῦν σ' αὐτό, ποιὰ εἶναι τὰ ἐλατήρια ποὺ φέρνουν τὸ παιδὶ στὴν ἀδικοπραγία· κληρονομικὲς προδιαθέσεις; ἀνωμαλίες ψυχικὲς καὶ ψυχοφυσικὲς ποὺ σχετίζονται μὲ τὴν ἡβη καὶ γενικὰ ὀργανικὲς ἀνωμαλίες καὶ κρίσεις; μίμηση καὶ κακὴ συναναστροφή; παραμέληση; πεῖνα καὶ γενικώτερα ἔνδεια;

Ἐπίσης πρέπει νὰ ἔχομε ὑπ' ὄψη ποιὰ εἶναι τὰ ἀδικήματα ποὺ διαπράττονται συνηθέστερα ἀπὸ παιδιά· κλοπές; ἀπάτες; βιασμοί; φόνοι; Μιὰ στατιστικὴ τῶν ἀδικημάτων θὰ βοηθοῦσε πολύ, ὥστε νὰ πάρομε μέτρα προληπτικά. Καὶ ἡ διαπίστωση αὐτὴ μαζὶ μὲ ἄλλες θὰ μᾶς ὁδηγοῦσε στὴ ρίζα τοῦ κακοῦ, δηλαδὴ στὰ ἐλατήρια. Ξεχωριστὸ ἐνδιαφέρον θὰ εἶχε μιὰ τέτοια στατιστικὴ στὰ πολεμικὰ χρόνια.

Πολὺ διαφωτιστικὲς νύξεις θὰ ἔβινε ἀκόμα μιὰ πλατειὰ καὶ συστηματικὴ ἔρευνα σχετικὴ μὲ τὴν κοινωνικὴ προέλευση τοῦ ἐγκληματικοῦ καὶ γενικὰ τοῦ παρασταρτημένου παιδιοῦ, γιατὶ θὰ ἔβειχνε τὰ κοινωνικὰ στρώματα ἀπὸ τὰ ὁποῖα προέρχονται τὰ παιδιὰ αὐτὰ καὶ ποιὸ τὸ οἰκογενειακὸ καὶ ἄλλο περιβάλλον ὅπου ζοῦν.

Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ εἶναι πολύτιμα, γιατὶ μποροῦν νὰ ὁδηγήσουν στοὺς ψυχολογικούς, κοινωνικούς, οἰκονομικοὺς καὶ ἄλλους ὅρους, ποὺ ἄμεσα ἢ ἔμμεσα εὐνοοῦν τὸ παραστοάτημα τῶν παιδιῶν. Καὶ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, πὼς μόνο ἅμα ξέρομε τὰ αἰτιακὰ τοῦ παρασταρτήματος φέρνομε πρόχειρους λόγους. Ἔτσι πέφτει, κατὰ κανόνα, τὸ πιὸ μεγάλο βάρος στοὺς γονεῖς, πρᾶγμα ποὺ καὶ βολικὸ καὶ πρόχειρο εἶναι. Δὲν πρόκειται βέβαια νὰ ὀποστηρίξομε ἐδῶ πὼς οἱ γονεῖς δὲν εἶναι ὑπεύθυνοι σὲ μεγάλο ποσοστό, πολλὲς φορὲς τὸ μεγαλύτερο, γιὰ τὴ διαγωγὴ τῶν παιδιῶν τους. Γιατὶ συχνὰ βλέπομε νὰ παραμελοῦνται παιδιὰ ἀπὸ ἀδιαφορία ἢ ἐπιπολαιότητα τῶν γονέων, ἢ ἀπὸ σφαλερὴ ἀντίληψη γιὰ τὴν ἀγωγή τους. Γιὰ τοὺς γονεῖς αὐτοὺς, ποὺ κατὰ κύριο λόγο πρέπει νὰ τοὺς ἀναζητήσομε στὶς εὐπορώτερες τάξεις, ἐλαφρυντικὸ δὲν ὑπάρχει. Ἀλλὰ ρωτῶ: Τί εὐθύνη μπορεῖ νὰ ἔχουν ὁ πατέρας καὶ ἡ μητέρα σὲ μιὰ ἐργατική λ. χ. οἰκογένεια, ὅταν, ἀναγκασμένοι νὰ ἐργάζονται ὅλη τὴν ἡμέρα σκληρά, ἀφήνουν τὰ παιδιά τους στὸ σπίτι ἢ καὶ στὸ δρόμο χωρὶς ἐπίβλεψη; Κι' αὐτὸ δὲ συμβαίνει στὶς ἐργατικὲς μονάχα οἰκογένειες, ἀλλὰ καὶ σὲ πολλὲς οἰκογένειες μισοθιώτων. Γιατὶ οἱ ἀνάγκες τῆς ζωῆς ἔχουν ὁδηγήσει τὶς περισσότερες γυναῖκες τοῦ λαοῦ καὶ ἕνα μεγάλο μέρος ἀπὸ τὶς γυναῖκες τῆς ἀστικῆς τάξης στὴν ἐργασία ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι.

Στὶς χῶρες ποὺ στέκουν σὲ ἀνώτερο ἐπίπεδο πολιτισμοῦ καὶ ὅπου ὑπάρχει πραγματικὴ ἀγάπη γιὰ τὸ λαὸ καὶ πεποίθηση στὶς δυνατότητές του, στὶς χῶρες ποὺ ἔχει γίνει κοινὴ συνείδηση πὼς εὐημερία τοῦ συνόλου καὶ προκοπὴ δὲν μποεῖ νὰ νοηθεῖ χωρὶς εὐημερία τοῦ λαοῦ, ἐκεῖ ἡ κρατικὴ μέριμνα γιὰ τὴν παιδικὴ ἡλικία καὶ γιὰ ὅ,τι ἀφορᾶ τὸ παιδὶ τοῦ λαοῦ εἶναι συστηματικὰ ὀργανωμένη. Ἡ φροντίδα αὐτὴ δὲν περιορίζεται: στὰ παιδιὰ τῆς προσχολικῆς καὶ τῆς σχολικῆς ἡλικίας, ἀλλὰ παρακολουθεῖ τὸν ἐφηβο καὶ ἀργότερα. Ἐτσι τὰ παιδιὰ τῆς προσχολικῆς ἡλικίας διημερεύουν σὲ παιδικοὺς σταθμοὺς καὶ μὲ τὴ φροντίδα καταλλήλων προσώπων ζοῦν σὲ ἀτμόσφαιρα ποὺ εὐνοεῖ τὴ σωματική, τὴν πνευματικὴ καὶ τὴν ἠθικὴ τους διάπλαση. Τὰ μεγαλύτερα πάλι παιδιὰ στὶς ὧρες τῆς σχολῆς τους δὲν χάνουν ἄσκοπα τὸν καιρό τους στὸ δρόμο, ἀλλὰ τὸν περνοῦν εὐχάριστα καὶ ὠφέλιμα μαζὶ σὲ γόνιμους περιπάτους καὶ ἐκδρομὲς ἢ σὲ λέσχες γιὰ νέους καὶ παιδιά, ὅπου τοὺς δίνεται ἡ εὐκαιρία ἀκούγοντας καλὴ μουσικὴ ἢ παρακολουθῶντας μιὰ καλαίσθητη παράσταση ἢ ἕνα καλὸ φίλιο, ἢ διαβάζοντας διαλεχτὰ βιβλία, νὰ καλλιεργοῦνται πνευματικὰ καὶ αἰσθητικὰ καὶ νὰ τοὺς δημιουργοῦνται ἔτσι οἱ ὅροι γιὰ νὰ γίνουν ἄνθρωποι χρήσιμοι στὴν κοινωνία Στὶς χῶρες αὐτές, ὅπου παρακολουθεῖται συστηματικὰ ἡ ζωὴ τοῦ παιδιοῦ καὶ τὸ γενικὸ μορφωτικὸ ἐπίπεδο τοῦ λαοῦ εἶναι ἀνώτερο καὶ ἡ παιδικὴ ἐγκληματικότητα σπανιώτερη.

Τί συυβαίνει τόοα στὸν τόπο μας; Καὶ στὸ σημεῖο αὐτὸ ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία ἔχει ἐπιδείξει τὴ μεγαλύτερη δραστηριότητα. Ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία, ὅσο ἀξιοσημείωτη καὶ ἂν ἔχει δειχτεῖ στὸν τόπο μας, δὲν μποροῦμε καὶ δὲν πρέπει νὰ τὰ περιμένομε ὅλα. Πρῶτα ἀπ' ὅλα εἶναι φυσικὸ νὰ ἔχει πολὺ τὸ αὐτοσχέδιο. Ἔπειτα καὶ οἱ δυνατότητές της εἶναι περιορισμένες. Ἀλλὰ καὶ γιὰ ἕνα ἄλλο ἀκόμα σπουδαιότατο λόγο. Ὁποιαδήποτε μορφὴ καὶ ἂν παίρνει ἡ κοινωνικὴ πρόνοια, ὅταν τὰ πρόσωπα ποὺ τὴν ἀσκοῦν προσφέρουν τὶς ὑπηρεσίες τους ἐθελοντικά, οἱ προσπάθειές τους αὐτὲς παίρνουν λίγο-πολὺ τὸ χρῶμα φιλανθρωπίας καὶ συγκατάβασης πρὸς τὸν ἀδύνατο καὶ τὸν κατατρεγμένο· κι' αὐτὸ εἶναι φυσικὸ νὰ γίνεται πηγὴ πικρίας καὶ ἀπογοήτευσης γι' αὐτόν. Ἐνῶ ὅταν τὰ ἄτομα ποὺ ἐκτελοῦν τὸ κοινωνικὸ αὐτὸ ἔργο ἔχουν ἐπίσημη κρατικὴ ἐμφάνιση, τότε καὶ ἡ ἐργασία τους παίρνει τὴ μορφὴ τῆς κρατικῆς φροντίδας ποὺ χρωστάει ὁ κοινωνικὸς ὀργανισμὸς στὰ μέλη του γιὰ νὰ τὰ ἀξιοποιήσει, νὰ τὰ κάνει δηλαδὴ ἱκανὰ νὰ δώσουν κι' αὐτὰ μὲ τὴ σειρά τους τὶς ὑπηρεσίες τους στὸ κοινωνικὸ σύνολο. Ἔπειτα ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία δὲν μπορεῖ νὰ πάρει ὅλη τὴν ἔκταση ποὺ χρειάζεται, οὔτε καὶ νὰ λειτουργεῖ συντονισμένα μὲ τὶς ἄλλες ἀνάγκες τοῦ τόπου. Ἔτσι στὸν τόπο μας ἕνα μεγάλο ποσοστὸ παιδιῶν, ἐκεῖνα ποὺ τροφοδοτοῦν τὶς φυλακὲς καὶ τὰ σωφρονιστήρια, πολλὲς φορὲς μικρότερα τῶν 12 καὶ 10 ἀκόμα χρόνων, ἀφήνουν τὰ σχολικὸ θρανία γιὰ νὰ ριχτοῦν στὴ βιοπάλη. Καὶ βλέπομε μικρὰ παιδιὰ νὰ δουλεύουν σὲ μαγαζιὰ καὶ σὲ ὄποπτα πολλὲς φορὲς κέντρα, νὰ κάνουν μεταφορὲς ἢ νὰ γίνονται μικροπωλητὲς τοῦ ποδαριοῦ, νὰ ἐργάζονται σὲ ἐργοστάσια καὶ πολλὰ νὰ κάνουν περισσότερες ἀπὸ μιὰ δουλειές. Τέλος ὑπάρχει μιὰ θλιβερὴ χορεία παιδιῶν ποὺ γυρίζουν ἄσκοπα στοὺς δρόμους καὶ ἀλητεύουν. Τί μπορεῖ νὰ περιμένει κανεὶς ἀπὸ τὰ παιδιὰ αὐτά; Καὶ μάλιστα τὰ τελευταῖα; Ἕνα ποσοστὸ πάει χαμένο, γιατὶ ὁ ποσκάπτεται ἡ ὑγεία τους ἀνεπανόρθωτα. Ἕνα ἄλλο ἀντιπροσωπεύει παιδιὰ ποὺ μεγαλώνοντας μὲ τόσες καὶ τόσες στερήσεις καὶ δυσκολίες γίνονται ἄνθρωποι κουρασμένοι, χωρὶς προσωπικότητα καὶ χωρὶς τὴ χαρὰ ἐκείνη ποὺ δίνει φτερὰ γιὰ τὴ ζωή. Ἕνα ἄλλο ποσοστὸ ἀπὸ τὰ παιδιὰ αὐτὰ τροφοδοτεῖ τὶς φυλακὲς καὶ τὰ σωφρονιστήρια καὶ μόνο σπάνιες περιπτώσεις παιδιῶν μὲ πολὺ γερὴ κράση καὶ μὲ ξεχωριστὰ χαρίσματα πνευματικὰ καὶ ψυχικὰ ξεπερνοῦν ἀνέπαφα τὶς τρομερὲς δυσκολίες τῆς ζωῆς καὶ μεγαλώνοντας μποροῦν νὰ ἀποδώσουν στὸ μέτρο τῶν δυνάμεών τους. Αὐτὴ εἶναι δυστυχῶς ἡ πραγματικότητα καὶ πρέπει τὸ κράτος ν' ἀποφασίσει νὰ τὴν ἀντικρύσει κατάματα καὶ μὲ πραγματικὴ κατανόηση.

Η ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΟΥ ΛΕΝΙΝΓΚΡΑΝΤ

Τοῦ προέδρου τῶν Σοβιετικῶν συγγραφέων
Νικολάϊ ΤΙΧΟΝΩΦ

3.—

Οἱ ἄνθρωποι εἶναι φωλιασμένοι βαθειὰ μέσ' στὴ γῆς. Μπορεῖτε, ἀτέλειωτες ὧρες, νὰ κοιτᾶτε καταμεσὶς τοῦ κάμπου ἕνα χορταριασμένο κούτσουρο. Δὲ σαλεύει διόλου. Μήπως σαλεύουν τὰ κούτσουρα; Κι' ὅμως κάπου - κάπου, σὰ νὰ σκιρτάει. Ναί, τὸ κούτσουρο αὐτὸ εἶναι ἕνας διαλεχτὸς σκοπευτής. Ἕνα σμάρι κουνούπια στριφογυρίζει πάνωθέ του. Τὰ πουλιὰ κελαϊδοῦν μέσ' στὰ βάτα κι' ὁ κρυμένος κοῦκος, ξεσπυρίζει σὲ καθάριες καὶ στρογγυλὲς νότες τὸ αἰώνιο, μονότονο τραγούδι του.

Ξαφνικά, μιὰ μπαταριά, ποὺ ὁ ἀχὸς τὴν ξαναφέρνει ἀνάμεσ' ἀπ' τὴ μοναξιὰ τοῦ κάμπου. Καὶ πάλι ἡ σιωπή. Ἕνας φαντάρος λιγότερο ἀπ' τὴ φιλλανδικὴ μεριά: ὁ σκοπευτής μας τὸν ἔρπλωσε κατὰ γῆς. Ὕστερ' ἀνοίγει τὸ καρνέ του καί, στὴν ἀτέλειωτη σειρὰ ἀπὸ γραμμοῦλες, προσθέτει ἀκόμη μιά. Μονοστιγμῆς ἄλλαξε θέση. Καὶ στὸ καινούργιο καρτέρι του, παραμονεύει.

Ἀκόμα μιὰ μπαταριά: ἀκόμα ἕνας ἐχτρὸς λιγώτερο. Ἀπ' τὶς φιλλανδικὲς γραμμὲς ξεσπάει χαλάζι ἀπὸ φωτιὰ καὶ σίδερο. Μὰ τὰ βόλια τους χάνονται μέσ' στὸ κενό: εἶναι πολὺ ἀργά, δὲν ὑπάρχει πιὰ κανεὶς ἐκεί.

Πάει πιὰ ὁ καιρός, ποὺ οἱ Φιλλανδέζοι πηγαινόρχουναν ξέγνιαστοι, δίχως νὰ σκύβουν, νὰ σουλατσάρουν στὶς προφυλακές τους. Τώρα περνοῦν τρέχοντας, μπουσουλώντας. Χώνονται ὅσο μποροῦν πιὸ βαθειὰ στὰ χαρακώματα, καὶ στὶς στοές.

Κάπου - κάπου τοὺς ἀκούει κανεὶς ποὺ φωνάζουν: «Ρῶσσοι, Ρῶσσοι, δῶστε μας ψωμί... ψωμί, ψωμί!».

Τὰ δέντρα, οἱ βάτοι στέκουν σιωπηλά. Μανιασμένοι οἱ Φιλλανδοὶ ρίχνουν ἐμπρηστικὲς μποτίλιες... Τὰ χαμόκλαδα φουντωλιάζουν, ἡ φωτιὰ βόσκει μέσ' στὰ ξεροχόρταρα καὶ τοὺς θάμνους. Φαρδειές γλῶσσες ἀπὸ γαλάζιο κι' ἀποπνιχτικὸ καπνὸ χαμοσέρνονται στὴ γῆς. Μὰ ὁ ἐχτρὸς ξεγελάστηκε πιστεύοντας πὼς ἡ πυρκαγιὰ θάρχονταν κατὰ μᾶς. Ἀντίθετα ἕνας ὁρμητικὸς ἀγέρας πισωγυρίζει τὴ φωτιὰ πρὸς τὶς γραμμές τους.

Γλύφει τοὺς βάτους ποὺ τοὺς καμουφλάρουν. Νὰ μείνουν μέσ' στὰ χαρακώματα θὰ καοῦν ζωντανοί. Θέλοντας καὶ μή, πρέπει νὰ βγοῦν ἀπὸ κεῖ καὶ νὰ σβήσουν τὴ φωτιά.

Μικρὰ ἀνθρωπάκια μὲ γκρίζα χιτώνια ξεμυτίζουν δειλὰ μέσ' ἀπ' τὰ χαρακώματα. Ὁ ἀξιωματικὸς εἶν' ἐκεῖ, δίχως ἀμφιβολία, ποὺ τοὺς ἀναγκάζει, μὲ τὸ μάουζερ στὸ χέρι. Τὸ κάθε τί εἶναι βουβό. Σπρῶχνονται μέσ' στοὺς καπνοὺς κοπαδιαστά. Πρέπει νὰ παραμερίσουν τὸ γρηγορώτερο τὰ ξεροχόρταρα ποὺ καίγουνται.

Τὸ κανόνι βροντάει μακρυά, μέσ' στὸ δάσος. Μιά, δυό, τρεῖς. Οἱ ὀβίδες σκᾶνε πάνω ἀπ' τὰ κεφάλια τῶν Φιλλανδῶν. Οἱ κάπνοὶ τῶν ἐκρήξεων τυλίγουν τὶς φωνὲς καὶ τ' ἀγκομαχητά.

Περίφημο σημάδεμα!

— Δὲ θάπρεπε, σεῖς μόνοι σας, νὰ σκάψετε τὸν τάφο σας, μουρμουρίζει ὁ σκοπευτής μας καὶ ξαπολάει πίσω ἀπ' τὶς ὀβίδες τὰ βόλια του.

Βαστόταν μ' ἀνυπομονησία τόσην ὥρα γιὰ νὰ μὴν τὸν πάρει μυρουδιὰ ὁ ἐχτρός. Ἔπρεπε πρῶτα τὸ πυροβολικὸ ν' ἀρχίσει κ' ὕστερ' αὐτός.

Θαυματούργησε. Ἡ φωτιὰ τρέχει ἀνεμπόδιστα πρὸς τὶς φιλλανδικὲς γραμμές.

Δὲ θὰ τὴν σβήσουν πιά. Τὸ ἀράκωμα εἶν' ἀθειανό. Ὅλοι τὸσκασαν. Ἐνάντια στὴ θέληση τοῦ ἀξιωματικοῦ καὶ τοῦ μάουζέρ του!

Μὰ οἱ Φιλλανδέζοι, ἔχουν κι' αὐτοὶ τὰ δικά τους τά σνάϊπερ. Καρφωμένοι ἀτέλειωτες ὧρες πά στὸν κυλλίβαντα παραφυλᾶνε τὶς θέσεις μας, τὶς πολεμιστρες μας, κάποιον ξέθαρρο φαντάρο, ποὺ σουλατσάρει ἀνέμελα,

Ἔρχεται στιγμὴ ποὺ δυὸ σνάϊπερ μπλέκονται στὴ μάχη. Τὸ δικό μας τὸ βαστάει γερὰ στὰ μπράτσα του ἕνα ἀπ' τὰ καλύτερα παλληκάρια μας. Εἶν' ὁ ἴδιος ποὺ τ' ἄδραξε μέσ' ἀπ' τὰ χέρια ἑνὸς φιλλανδέζου. Μιὰ μονομαχία ἀρχίζει. Τὸ πιὸ μικρὸ ξελάθεμα θάτανε μοιραῖο. Ὁ δικός μας σημάδεψε καὶ πρωτοχτύπησε. Μονοστιγμῆς ὁ ἄλλος ἀπάντησε.

Ἦταν ὁ Γκολουτβένκο μας. Ξεκίνησε μιὰ μέρα γι' ἀναγνώριση, χούμηξε μ' ὁρμὴ σ' ἕνα ἐχτρικὸ χαράκωμα, καὶ μὲ τοὺς συντρόφους του ξέχασε τοὺς φιλλανδοὺς μὲ τὴ χειροβομβίδα στὸ χέρι. Παλεύοντας κορμὶ μὲ κορμὶ ξεπάστρεψε πολλοὺς κ' ἔπιασ' ἕνα νεαρὸ ἀξιωματικό.

Ὁ Γκολουτβένκο ἔννοιωθε νὰ τὸν πλημμυράει ἡ ὀργή: «Μιὰ στιγμὴ καταραμένε, δὲ θὰ μοῦ ξεφύγεις!» Ὁ ἄλλος σημάδεψε. Τὸ βόλι πῆγε νὰ φυτευτεῖ δίπλα στὸ κεφάλι τοῦ Γκολουτβένκο. Τὸ μάτι του φλογίστηκε ἀπό 'να ὀργισμένο πάθος. Τὰ βόλια του ἀνεμίζονταν σὰν δαιμονισμένα στοιχειά. Αὐτὸ βάσταξε ὧρες. Στὸ τέλος ὁ Γκολουτβένκο τὰ κατάφερε νὰ πιάσει μιὰ νέα θέση, μιὰ καλύτερη θέση ἀπὸ πρίν. Κι' ὁ φιλλανδέζος θάπρεπε ν' ἀλλάξει μετερίζι. Πολλὲς φορὲς θάθελε νὰ προχωρήσει σερνάμενος, μά δίσταζε.

Οἱ σφαῖρες ἔπεφταν ἀνάριες, μὰ δὲν ἔφευγαν μακρυὰ ἀπ' τὸ στόχο. Μονάχα μιὰ ἐνστιχτώδης κίνηση ἔσωζε τοὺς δυὸ ἀντίμαχους. Σὲ λίγο ὁ Γκολουτβένκο πέφτοντας καμώθηκε τὸν σκοτωμένο. Ὁ ἄλλος κρυφοδαγκωνόταν ἀπ' αὐτὴ τὴν κάλμα ποὺ τὸν τριγύριζε.

Μ' ἕνα βιαστικὸ σάλτο ἄλλαξε θέση. Μὰ κ

Κριτικὴ

ΒΙΒΛΙΟ

Ἐλευθερίου Εἰμαρμένου: «Ἡ Ἑλλὰς στὰ δουνὰ τῆς Ἀλβανίας» (Οἱ Φίλοι τοῦ Βιβλίου).

Τὸ βιβλίο προσφέρεται μὲ τὸν ὑπότιτλο: «Ἀφήγησις, συζητήσεις καὶ σκέψεις». Ὁ κ. Ἐλευθέριος Εἰμαρμένος, ἡμετέρωμα ἀντιφατικὰ συνταιριασμένο ἀπὸ δυὸ ἀντίμαχες νοοτροπίες, τῆς λευτεριᾶς καὶ τῆς μοίρας, τῆς αὐτοτέλειας καὶ τῆς ὑποταγῆς, χρημάτισε σύνδεσμος τοῦ Ἀντιστρατήγου, γύρισε ὅλα τὰ βουνὰ καὶ τὰ μέτωπα τῆς Ἀλβανίας καὶ τὸ βιβλίο του ἔχει αὐτὸ τὸ μεγάλο προσόν, νὰ προέρχεται ἀπὸ αὐτοψία, ἀπὸ ἄμεση προσωπικὴ ἐπαφὴ μὲ τὰ γεγονότα. "Ο,τι εἶδε λοιπὸν ὁ συγγραφέας τὸ διηγεῖται ἀντικειμενικά, παραθέτοντας καὶ διαλόγους μὲ πολεμιστὲς καὶ μὲ στρατιωτικοὺς ἡγέτες, σκέψεις, σχόλια, παρατηρήσεις, εἰδικότερες καὶ γενικότερες. Εἶν' ἕνας πατριώτης ἐθελοντής. "Ἔδωσε τ' αὐτοκίνητό του μὲ τὸν ὅρο νὰ τὸν ἐπιαριαν καὶ τὸν ἴδιο ὡς ὁδηγό. Μὲ τ' αὐτοκίνητο αὐτὸ πάει κ' ἔρχεται στὰ μέτωπα, μεταβιβάζει μηνύματα, διαταγές. Εἶν' ἕνα εἶδος πολεμικὸς ἀνταποκριτής, ἕνας φακὸς τοῦ πολέμου.

Ἡ ἐντυπώσεις τοῦ κ. Εἰμαρμένου, ὅσο κι' ἂν εἶναι ἀντικειμενικές, δὲν ἔχουν κέντρο ψυχικὸ καὶ ἰδεολογικό. Λείπει ἀπ' αὐτὸ τὸ ὁλικό, ὁ μίτος, ποὺ δένει τὶς ἑνότητες. Καὶ λείπει, γιατὶ ὁ συγγραφέας δὲν μπόρεσε νὰ καταλάβει καὶ νὰ φωτίσει μέσα του τὸ Ἀλβανικὸ ἔπος. Ἀπὸ ποῦ βγῆκε, ποῦ στηρίχθηκε, ποιοὶ στάθηκαν οἱ ἀρνητικοὶ καὶ θετικοὶ συντελεστές του. Ποιὰ ἦταν τὰ κίνητρα καὶ οἱ δυναμογόνες πηγές του. Ὁ κ. Ἐλευθέριος, μὲ τὴν ἀντικειμενικότητα ποὺ τὸν χαρακτηρίζει, διηγεῖται, ὅτι σὰν πέθανε ὁ Μεταξᾶς οἱ πολεμιστὲς ἀπὸ δὲν κλονίστηκαν. «Τὸ ΟΧΙ, φώναζαν, δὲν τὸ εἶπε ὁ Μεταξᾶς προσωπικῶς· τὸ εἴπαμε ὅλοι καὶ τὸ λέμε ἀκόμα...». Καὶ ὅμως, ὁ κ. Εἰμαρμένος κυμαίνεται σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο καὶ δὲν μᾶς δείχνει καθαρὰ ἀπὸ ποῦ βγῆκε αὐτὸ τὸ «ΟΧΙ» καὶ τί ἀπόγινε αὐτὴ ἡ ἀταλάντευα ὁρμὴ κι' ἀντοχὴ τοῦ Στρατοῦ μας. Ἀπεναντίας πιστεύει «πὼς δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ γίνει ἀλλιῶς» καὶ δίνει ἀφεση ἀμαρτιῶν σ' ὅλους τοὺς ἡγέτες, συγχωρεῖ ἱστορικὰ ἀλη τὴν προδοσία, ποὺ τελευταία ἀποδείχτηκε καὶ στὴ δίκη τῶν δοσιλόγων καὶ καταδικάστηκε. «Εἱμαρμένη» λοιπὸν καὶ ἐδῶ; Μᾶς σύτρεψε ὁ ὄγκος τῆς παγκόσμιας συμφορᾶς; Ναί. Μποροῦσε ὅμως νὰ σωθεῖ ἡ τιμὴ τῶν ὅπλων, τοῦ Στρατοῦ, τοῦ Λαοῦ, ἂν ἀποφύγουμε τὴν ἠθικὴ ἥττα, ἀφοῦ ἡ ὁλικὴ ἦταν ἀναπόφευχτη, τὴν καταισχύνη τῆς διάλυσης καὶ προδοσίας, ποὺ προπαρασκεύασε ἡ φιλογερμανικὴ στάση τοῦ Μεταξᾶ, ἡ φασιστικὴ νοοτροπία τῆς πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς ἡγεσίας.

"Ὁστόσο ὁ κ. Εἰμαρμένος δίνει πολύτιμο ὑλικό. Ἡ ἀφήγησή του ὑστερεῖ λογοτεχνικὰ καὶ γλωσσικά. Ἔχει ὅμως τὸ προσωπικὸ στοιχεῖο, τὴ θέρμη τῆς συγκίνησης καὶ διαβάζεται εὐχάριστα. Θὰ μείνει σὰν ἱστορικὴ προεργασία. Ἔχει πληροφορίες σημαντικές. Ἀπ' αὐτὲς μάλιστα, ἀντίθετα μὲ τὸν ἀρχικὸ σκοπὸ τοῦ συγγραφέα, βγαίνει μόνο τὸν ὅλο τὸ αἰσχος τῆς προσχεδιασμένης προδοσίας τῆς βασιλομεταξικῆς κλίκας. "Οσα λέει γιὰ τ' ἀεροπλάνα, ποὺ πλήρωσε ὁ ἑλληνικὸς λαός ἀλλὰ δὲν ἔγιναν ποτές, γιὰ τὴν ΕΟΗ μὲ τὸν ἀπαίσχυντο ρόλο της, γιὰ τὶς ἰδέες τοῦ Μεταξᾶ καὶ τῶν ἡγετῶν, τὴν ἄθλια κατάσταση — ἐπιστιστική, συγκοινωνιακή, ἐφοδιαστικὴ κλπ. — τοῦ μετάπυρ, τὴν ἀκαταστασία, τὴν ἀνοργανωσιά, κι' ἀκόμα οἱ πληροφορίες κ' οἱ περιγραφὲς του γιὰ τὸ ὑπέροχο ἠθικὸ τοῦ στρατοῦ μας, ποὺ πολεμοῦσε μέρες νηστικός καὶ γυμνός μέσα στὰ χιόνια, ἀντίθετα μὲ τὴ διαλυτικὴ καὶ δύσπιστη στάση τῶν Ἐπιτελείων, εἶναι πολύτιμα ντοκουμέντα ποὺ δείχνουν ὄχι μόνο τὶς εὐθύνες τῆς ἡγεσίας, ἀλλὰ καὶ ὅλη τὴ σαπίλα τῆς τεταρταιωνουσιακῆς πολιτικῆς. Πείθεται ὁ ἀναγνώστης ὅτι ὁ Μεταξᾶς καὶ ἡ συεῖρα του δὲν ἦταν, ὅπως πιστεύει (ἀντίθετα μὲ τὶς πληροφορίες του) ὁ συγγραφέας, «βάσις καὶ κέντρον τοῦ ἐθνικοῦ συνόλου», ἦταν ἕνα μοιραῖο κι' ἄβουλο ρωμυολοκόμπο αὐτοῦ τοῦ συνόλου, τοῦ ἀντιφασιστικοῦ, τοῦ δημοκρατικοῦ, τοῦ προδομένου καὶ καταπιεσμένου ἀπὸ τὴ δικτατορία λαοῦ μας.

"Οταν μιλᾶμε γιὰ τὸ Ἀλβανικὸ "Ἔπος πρέπει νὰ ξεκινοῦμε — καὶ ὑπάρχει πιὰ ὅλη ἡ ἀπόσταση καὶ ὅλα τὰ στοιχεῖα — ἀπ' τὴν ἀντικειμενικὴ ἐσωτερικὴ κατάσταση ποὺ δημιούργησε ἡ Δικτατορία καὶ πρέπει νὰ σταθεῖζουμε, μὲ βάση τὸ λαϊκὸ ἀντιφασιστικὸ παράγοντα ὅλους τοὺς ἀποσυνθετικοὺς καὶ δημιουργικοὺς ὅρους ποὺ συγκροῦστηκαν γιὰ νὰ βγεῖ αὐτὴ ἡ ἀστραπὴ τοῦ ἡρωϊσμοῦ καὶ τῆς αὐτοθυσίας ποὺ φωτοβόλησε σ' ὅλο τὸν κόσμο κ' ἔγινε ὁ προβολέας τοῦ ἀντιφασιστικοῦ ἔπους τῶν Ἐνωμένων Λαῶν.

Γ. ΒΑΛΕΤΑΣ

ΑΥΓΗ ΕΝΟΣ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

(Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελίδα 9)

Δὲν μπροοῦν νὰ μείνουν ἀχρησιμοποίητες.

Καὶ ἂν ὁ ἄνθρωπος δὲν χρησιμοποιήσει τὶς δυνάμεις αὐτές, ὅλες του τὶς ἐπιστημονικὲς βιομηχανικὲς καὶ ὀργανωτικὲς δυνάμεις γιὰ πλατειοὺς ἀνοικοδομητικοὺς σκοποὺς, εἶναι πολὺ βέβαιο πὼς θὰ τὶς χρησιμοποιήσει γιὰ σκοποὺς καταστροφικούς.

"Αν σταθοῦμε πάρα πολὺ δειλοί, ἀνόητοι κι' ἐγωϊστὲς γιὰ ν' ἀρχίσουμε τὸ ἔργο τῆς δημιουργίας ἐνὸς ἀληθινὰ πολιτισμέου καινούργιου κόσμου ὅπου οἱ ἄντρες καὶ οἱ γυναῖκες σ' ὅλα τὰ μέρη θὰ βρίσκουνε τροφή, στέγη, χρήσιμη ἐργασία, ὑγεία καὶ γνώση καὶ τὴ δυνατότητα νὰ διασκεδάσουν, τότε ἡ ἴδια τουτη δειλία, ἡ ἀνοησία κι' ὁ ἐγωϊσμὸς γρήγορα θὰ μᾶς πετάξουν ἔξω ἀπὸ τὸ πρόσωπο τῆς γῆς.

Τὸ χρέος εἶναι πελώριο καὶ καθὼς ἐμεῖς εἴμαστε κουρασμένοι καὶ τσακισμένοι ἀποτραβιόμαστε καὶ μονάχα μὲ τὴ σκέψη του. Μὰ ὁ κίνδυνος δὲν εἶναι πως θὰ ξακολουθήσει τούτη ἡ κυβέρναση καὶ τὸ τσάκισμα, γιατὶ στὸ κάτω, κάτω ὁ ἄνθρωπος εἶναι δημιουργικὴ ὕπαρξη. Ὁ κίνδυνος εἶναι πὼς ἐκεῖνοι ποὺ θὰ ποωτορεύτοῦνε στὴ δουλειὰ θὰ εἶναι οἱ κοντόφθαλμοι κι' ἐγωϊστὲς ἄνθρωποι, ποὺ θὰ ξαναρχίσουνε μὲ μιᾶς ὅλες τὶς παλιές τους κακίες. (Αὐτὸ θὰ τὸ λένε «ἐπιστροφὴ σὲ μιὰ λογικὴ ρεαλιστικὴ πολιτικὴ.»)

Καὶ δὲν πρέπει νὰ ξεχνοῦμε πὼς βρισκόμαστε σ' ἐπικίνδυνη πνευματικὴ κατάσταση. Ἐνῶ ὑπάρχει κιόλας μέσα μας κάποια δειλὴ ἐλπίδα, ὑπάρχει ἐπίσης μέσα μας ὄχι μονάχα κούραση καὶ τσάκισμα ἀλλὰ καὶ φόβος καὶ μίσος. Καὶ τοὺς ἀνθρώπους τοὺς κάνει νὰ φέρνουνται ἄσκημα, ἀκόμα πιὸ πολὺ κι' ἀπὸ τὴν ἀπληστία, ὁ φόβος, καὶ τοὺς θολώνει τὴν κρίση τους τὸ μῖσος. Καὶ δὲν ἔχουμε πολὺν καιρό.

Μὰ ἡ ἐλπίδα βρίσκεται μαζί μας, κι' ἄς εἶναι ἀκόμα δειλὴ καὶ ἀμφίβολη. Βρίσκεται ἰδιαίτερα μαζὶ μ' ὅσους ἀπὸ μᾶς ὑπῆρξαν ἀπὸ καιρὸ σοσιαλιστές, ποὺ λαχταρήσανε καὶ ζητήσαν ἕναν καινούργιο κόσμο. Μὲ κείνους ποὺ δὲν τρομάζουν ἀπὸ τὰ πολιτικὰ καὶ οἰκονομικὰ κενὰ καὶ ποὺ γνωρίζουνε πὼς ποτὲ οἱ πλατειὲς μᾶζες τοῦ λαοῦ ἢ μιὰ κυβένηση στηριγμένη στὶς πλατειὲς μᾶζες ποτὲ δὲν θὰ θελήσουνε νὰ ξαναπᾶνε κραυγάζοντας στὸν πόλεμο καὶ νὰ φέρουνε μεγαλύτερη καταστροφὴ καὶ τρόμο στὴ γῆ.

"Εχουμε τουλάχιστο κάτι παραπάνω ἀπὸ μιὰν ἁπλὴ ἀμηχανία ἀνάμιχτη μὲ μιὰν ἀόριστη καλὴ θέληση, γιατὶ ἔχομε κάτι ποὺ θὰ χρησιμέψει σὰν ὑπόσχεση, σὰν πολιτικὴ καὶ σὰν πρόγραμμα καὶ εἴμαστε σίγουροι πὼς οἱ δημιουργικὲς ἐνέργειες τῶν ἀνθρώπων μποροῦν νὰ ἐλευθερωθοῦν γιὰ νὰ κάνουν ἐπὶ τέλους τὴ γῆ γιὰ τὸν ἄνθρωπο κατοικία καὶ ὄχι φλεγόμενο φρενοκομεῖο.

Μετάφραση:

Γ. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗ-ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗ

ΑΝΤΙΚΡΥ ΣΤΗΝ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΕΠΟΧΗ

(Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελίδα 8)

κατεύθυνση καὶ τῶν πολιτιστικῶν συχνὰ συνθημάτων της. Ἡ χρηματιστικὴ πρὸ πάντων ἀνατροφὴ τῆς ἀνθρωπότητας ἔχει πολὺ βαθιὰ δηλητηριάσει καὶ τὴν πιὸ εὐγενικὴ ἀξιολογία της.

Καὶ εἶναι ἀνάγκη οὔτε μιὰ στιγμὴ νὰ μὴ λυγίσουν οἱ νέοι στὴν πίστη τους καὶ στὴ μάχη γιὰ τὰ μεγάλα αἰτήματα τῆς ζωῆς. Ἡ ἀνεκτίμητη αὐτὴ κληρονομιὰ τοῦ πανανθρώπινου ἀπελευθερωτικοῦ πολέμου εἶναι ὁ πιὸ γόνιμος θησαυρὸς τῆς σημερινῆς γενεᾶς. Μὲ τὴ λάμψη τῆς ἀξίας του θὰ φωτισθοῦν οἱ νέοι γιὰ νὰ προχωρήσουν, ὅσοι προχωρήσουν, στὴν ὑπέρτατη αὐτοσυνείδηση τῆς ζωῆς τους. Μὲ τὴν ἴδια λάμψη θὰ φωτίζονται καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι γιὰ τὴ συνέχεια τῆς πορείας τους — γιὰ τὴ συνέπεια τῆς πορείας τους — στὸ ἐπίπεδο τοῦ κοινωνικοῦ ἀγῶνα, τοῦ ἀγῶνα γιὰ τὴν ὁριστικὴ ἐδραίωση τῆς δικαιοσύνης, γιὰ τὸ θρίαμβο τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ πνεύματος.

Ἡ προοπτικὴ τοῦ κοινωνικοῦ ἀγῶνα πρέπει νὰ μένει ἀνεκτόπιστη ἀπὸ τὰ μάτια τῶν νέων. Καμμιὰ ἀπατηλὴ ἄλλη προοπτική, κανένα δραμα παραδείσιας εὐμάρειας, δὲν μπορεῖ καὶ δὲν πρέπει νὰ σθήσει ἀπὸ τὰ μάτια τῶν νέων τὴν πύρινη προοπτικὴ τοῦ κοινωνικοῦ ἀγῶνα. Καὶ οἱ πιὸ φαντασμαγορικὲς ἐπιτυχίες τῆς ἐρχόμενης τεχνικῆς δὲν ὁδηγοῦν ποτὲ αὐτόματα στὴν ἐξασφάλιση καὶ τῆς οἰκονομικῆς ἁπλῶς δικαιοσύνης, καὶ τῆς ὁλικῆς ἁπλῶς εὐμάρειας γιὰ ὅλους. Πρέπει νὰ λείψουν οἱ ὁλέθριες αὐταπάτες. Δὲν ἀποκλείεται — ὅσο βέβαια κι' ἂν εἶναι σήμερα πιὸ ἀπίθανο — καὶ ἡ παντοδύναμη τεχνικὴ νὰ φέρει, προσωρινὰ ἔστω, σὲ κρίσιμες παρεκτροπές, καὶ στὸ ἐπίπεδο ἀκόμη τῆς οἰκονομίας. Ἡ ἠθικὴ ἐπαγρύπτνηση, ἡ ἡρωϊκὴ ἐπιφυλακὴ εἶναι καὶ σήμερα ἐπιτακτικὴ (μάλιστα καὶ μὲ τοῦ Ὀδυσσέα ἴσως τὴν ἀντικυκλώπεια στρατηγική). Χάρη σ' αὐτὴ καὶ μόνο θὰ δαμάσει ἡ κοινωνία ὁριστικὰ τὴν τεχνική, καὶ θὰ τὴν κρατήσει στὴν ὑπηρεσία τῆς κάθε ἀνθρώπινης ζωῆς. Καὶ θὰ γίνει τότε ἡ παντοδυναμία τῆς τεχνικῆς παντοδυναμία ἀνθρώπινη· ἡ ἐξουθενωτικὴ ὡς τώρα γιὰ τὸν ἄνθρωπο ἀμείλικτη δύναμη θὰ γίνει θεῖο δῶρο γιὰ νὰ ὑψώνει στὴν ἐλευθερία τὸν ἄνθρωπο.

Καὶ τότε γιὰ πάντα θὰ φανεῖ, πόσο δὲν ἦταν μάταιη ἡ συμβολὴ κανενὸς· οἱ ἄθλοι, οἱ μόχθοι, οἱ θυσίες τῆς σημερινῆς γενεᾶς καὶ τῆς περασμένης ἀνθρωπότητας θὰ δικαιωθοῦν τότε ἀνέκκλητα. Τὸ καλλίγραμμο οἰκοδόμημα τῆς κοινωνίας θὰ ἔχει ἔκπαγλα θεμέλια τὸν ἡρωϊσμὸ καὶ τὴν αὐτοθυσία τῶν παλιῶν.

"Ὅμως καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐδραίωση τῆς οἰκονομικῆς δικαιοσύνης, καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν ὑπερνίκηση τῆς ὑλικῆς ἀθλιότητας, μέσα στὸ καλλίγραμμο ἔτσι οἰκοδόμημα τῆς κοινωνίας, καὶ πάλι δὲν θὰ λείψει ὁλωσδιόλου τὸ ἐνδεχόμενο τῆς κοινωνικῆς παρεκτροπῆς. ἡ ἀνάγκη τοῦ κοινωνικοῦ ἀγῶνα. Ὁ ἄνθρωπος πρέπει καὶ τότε νὰ εἶναι σὲ κάθε στιγμὴ ἕτοιμος γιὰ τὴν ἄμυνα τῆς δικαιοσύνης. Ἡ ἀδικία δὲν θὰ μπορεῖ πιὰ νὰ ὑπάρξει στὴν κατανομὴ τῆς παραγωγικῆς ἐργασίας ἢ τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν. Καὶ βέβαια, μιὰ καὶ ἔχασε ἔτσι τὸν κόριο χῶρο της καὶ τὴν πρώτη πηγή της, εἶναι πολὺ πιθανὸ νὰ ἐξαφανιστεῖ καὶ γιὰ κάθε ἄλλο ἐπίπεδο ὁλωσδιόλου. "Ὁμως, αὐτὸ ἁπλῶς δὲ σημαίνει, πὼς ἀποκλείεται μὲ ἱστορικὴ ἀναγκαιότητα ἀπὸ κάθε ἄλλο ἐπίπεδο καὶ συγκεκριμένα ἀπὸ τὸ ἐπίπεδο τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, ποὺ βρίσκεται πέρα ἀπὸ τὸν ἐργατικὸ μόχθο καὶ τὴν ὑλικὴ εὐμάρεια. Εἶναι ἡ σχέση πρὸ πάντων μὲ τὰ πνευματικὰ ἀγαθά, ἡ διανθρώπινη πρωτοβουλία γιὰ τὴν ἐπαφὴ μὲ τὰ πνευματικὰ ἀγαθά, ἡ διαχείριση δηλαδὴ καὶ ἡ κατεύθυνση τῶν τεχνικῶν μέσων καὶ γενικὰ τῶν προϋποθέσεων, ποὺ προσδιορίζουν τὴν προβολὴ ἢ καὶ τὴν ἐπιβολὴ τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν.

Στὸ ἐπίπεδο αὐτὸ ὑπάρχει πάλι τὸ κοινωνικὸ πρόβλημα, ἔστω μὲ ἀλλαγμένη κάπως προοπτική. Τώρα, δὲν ἐνδιαφέρει τόσο ἡ μεταχείριση τοῦ προσώπου καθ' ἑαυτή, ἡ ἀδικία π. χ., ποὺ ἔγκειται στὸν ἐκτοπισμὸ ἑνὸς ἄριστου μουσικοῦ ἀπὸ τὴ διεύθυνση τῆς ὀρχήστρας γιὰ χάρη ἑνὸς μέτριου μουσικοῦ, ἢ ἡ ἀδικία, ποὺ ἔγκειται στὸν παραμερισμὸ ἑνὸς γνήσιου φιλόσοφου ἀπὸ τὴν καθοδήγηση τῆς νεολαίας γιὰ χάρη ἑνὸς ἐπιτήδειου σοφιστῆ. Τώρα ἐνδιαφέρει πρὸ πάντων ἡ διακύβευση τοῦ πολιτιστικοῦ προσανατολισμοῦ τῆς νέας γενεᾶς, ἡ διακινδύνευση τῆς ποιότητας τοῦ πολιτισμοῦ τῆς νέας ἐποχῆς.

Στὴν ἔσχατη αὐτὴ φάση τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος, ὅπου κρίνονται, ἂν ὄχι τὰ πιὸ καίρια, ὅμως τὰ πιὸ τίμια γιὰ τὸ ἀνθρώπινο γένος, ἔχει κατ' ἐξοχὴν ἀποφασιστικὴ σημασία ἡ συνύπαρξη κάθε φορὰ τοῦ ἡρωϊκοῦ φρονήματος μὲ τὴν πνευματικὴ ἀρτίωση. Ὁ τρόπος τοῦ κοινωνικοῦ ἀγῶνα, ὅσο ἀκόμη χρειάζεται τώρα, ζητάει καὶ ἠθικὴ ἐπαγρύπνηση, ἀλλὰ καὶ θέα τοῦ ὅλου τῆς ζωῆς. Δὲν μπορεῖ κανεὶς τότε νὰ εἶναι ἕτοιμος γιὰ τὴν ἄμυνα τῆς δικαιοσύνης, τοὐλάχιστον στὶς κρίσιμες θέσεις, ἂν δὲν ἔχει καὶ τὴν ἀρετὴ τῆς «σοφίας», τὴν ὑπέρτατη αὐτογνωσία καὶ μαζὶ τὴν ὁλικὴ ἐπίγνωση καὶ τὴν ἀπρόσωπη κατάφαση τῶν ἀξιῶν καὶ τῆς ζωῆς. Ἡ ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας στὴν «ἀνώτερη φάση τοῦ κομμουνισμοῦ» εἶναι ἡ θριαμβικὴ ἡγεσία τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ πνεύματος.

ΛΥΡΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ
Κάθε βράδυ ὥρα 9.30
ΔΗΜΗΤΡΗ ΦΩΤΙΑΔΗ
«ΘΕΟΔΩΡΑ»
Κωμωδία
Ο
Κάθε ἀπόγευμα ὥρα 7 μ. μ.
ΠΡΙΣΛΕΥ:
«Η ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΠΟΛΙΤΕΙΑ»

Ἡ πνευματικὴ ζωὴ

ΘΕΑΤΡΙΚΑ

Ὁ θίασος τῶν Ἑνωμένων Καλλιτεχνῶν παίζει ἀπὸ τὴν περασμένη Τρίτη τὴν κωμῳδία τοῦ Δημήτρη Φωτιάδη «Θεοδώρα». Πρόκειται γιὰ τὴν περίφημη κόρη τοῦ ἀρκουδιάρη Ἀκάκιου, ποὺ ἀπὸ θεατρίνα ἔγινε βασίλισσα. Κριτικὴ γιὰ τὸ ἔργο αὐτὸ θὰ δημοσιέψουμε στὸ ἐρχόμενο φύλλο.

***

Στὸ Ἐθνικὸ θέατρο ἐξακολουθοῦν οἱ παραστάσεις τῆς «Ἀρλεζιάνας» τοῦ Ντωντέ.

***

Ὁ θίασος τῆς Κατερίνας παίζει μ' ἐπιτυχία τὴν «Ἐπικίνδυνη στροφὴ» τοῦ Τζ. Πρίελσῦ.

***

Ὁ θίασος Κοτσόπουλη παίζει δυὸ ἑλληνικὰ ἔργα: Στὸ θέατρο Ρέξ τὴν κωμῳδία τοῦ Π. Καγιᾶ «Τοπικὸς παράγων» καὶ ἀπὸ θέατρο Μουσούρη τὴν κωμεντὶ τοῦ Ι. Ἰωαννόπουλου «Φωτισμένο παράθυρο».

ΦΙΛΙΚΗ ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ

Μὲ τὴν εὐκαιρία τοῦ κλεισίματος τῆς μακρᾶς σειρᾶς τῶν παραστάσεων τοῦ Ἔργου τοῦ Ν. Τσεκούρα «Ἂν δουλέψεις θὰ φᾶς», ὁ θίασος τῶν Ἑνωμένων Καλλιτεχνῶν ὀργάνωσε, τὴν περασμένη Κυριακή, μιὰ φιλικὴ συγκέντρωση στὸ «Λυρικὸ» θέατρο. Παρευρέθησαν σ' αὐτὴ πολλοὶ ἠθοποιοί, σκηνοθέτες, συγγραφεῖς, κριτικοί. Μέσα σὲ μιὰ ἐγκάρδια ἀτμόσφαιρα ρίχτηκαν διάφορες ἰδέες, γιὰ τὴ γενική προκοπὴ τοῦ θεατρικοῦ τόπου μας. Ἔγινε μ' ἐνθουσιασμὸ ἀποδεχτὴ ἀπ' ὅλους πρόταση τοῦ Μ. Ροδᾶ, γιὰ τὴν ὀργάνωση ἑνὸς πανθεατρικοῦ συνεδρίου, ποὺ θὰ μελετήσει τὰ προβλήματα τοῦ θεάτρου μας.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ

Τὴν περασμένη βδομάδα πέθανε καὶ ἠδεύτηκε μὲ δημόσια δαπάνη ὁ λογοτέχνης καὶ ἱστοριοδίφης Γιάννης Βλαχογιάννης. Ὁ Βλαχογιάννης γεννήθηκε τὸ 1864 στὴ Ναύπακτα, ἀπ' ὅπου, ὅταν τελείωσε τὸ Γυμνάσιο, ἤρθε στὴν Ἀθήνα καὶ γράφτηκε στὴ φιλοσοφικὴ σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου. Δὲν πρόφτασαν ὅμως νὰ πάρει τὸ δίπλωμά του, γιατὶ ἀπὸ πολὺ νωρὶς ἀφιερώθηκε στὴ φιλολογία καὶ στὴ δημοσιογραφία, ὅπως ὅλοι σχεδὸν οἱ λόγιοι τῆς ἐποχῆς του. Ἀσχολήθηκε μὲ ὅλα σχεδὸν τὰ εἴδη τοῦ γραφτοῦ λόγου — καὶ κυρίως μὲ τὸ διήγημα — δημοσιεύοντας τὶς ἐργασίες του στὰ κατὰ καιροὺς φιλολογικὰ περιοδικά, μὲ τ' ὀνομά του καὶ μὲ τὸ ψευδώνυμο Γιάννος. Ἐπεκτείτης λογοτεχνικὰ βιβλία τύπωσε σχετικὰ λίγα, τὰ «Ἱστορίες» (1893), «Ὁ γῦρος τῆς ἀνέμης», «Τοῦ Χάρου ὁ χαλασμὸς» (1923) καὶ «Λόγοι καὶ ἀντίλογοι» (1925). Ἐπίσης ἀπὸ τὸ 1900 ὡς τὸ 1908 ἐξέδιδε τὸ περιοδικὸ «Προπύλαια», ὅπου ἐδημοσίευε δική του ἀποκλειστικὰ ἐργασία.

Ἰδιαίτερα ὅμως σημαντικὴ εἶναι ἡ ἐργασία τοῦ Βλαχογιάννη, σὰν ἐρευνητῆ τῆς νεοελληνικῆς ἱστορίας ἀπὸ τὴν Ἅλωση ὡς τὰ νεώτερα χρόνια. Στὴν ἐργασία αὐτή, ὁ Βλαχογιάννης ἀφιερώθηκε μὲ πολὺ ζῆλο. Ἀκούραστος ἐρευνητής, ἀναδίφησε πολλὰ ἀρχεῖα, βρῆκε πολύτιμα ἔγγραφα τοῦ Ἀγῶνος καὶ τὰ ἐξέδωσε. Οἱ τόμοι τῶν «Ἀρχείων τῆς νεώτερης ἑλληνικῆς ἱστορίας», ποὺ ἐξεδόθησαν ἀπὸ τὸ 1901 ὡς τὸ 1924 καὶ ἡ «Ἱστορικὴ ἀνθολογία» του (1926) ἀποτελοῦνε πολύτιμο ἱστορικὸ ὑλικό. Ἐπίσης ἐξέδωσε τὸ «Ἀρχεῖο τοῦ Στρατηγοῦ Μακρυγιάννη», τὴν τρίτομη ἐργασία «Στρατιωτικὰ ἀθυμήματα» τοῦ στρατηγοῦ Ν. Κασομούλη, προλογισμένα ἀπὸ τὸν ἴδιον καὶ τὸ 1935 τοὺς «Κλέφτες τοῦ Μωρηᾶ», ἱστορικὴ μελέτη, μὲ πολλὰ ἄγνωστα στοιχεῖα. Πεθαίνοντας, ὁ Βλαχογιάννης ἀφήνει πολύτιμο ἱστορικὸ ὑλικὸ καὶ πλήθος ἀνέκδοτην ἐργασία.

ΕΛΛΗΝΟ-ΓΑΛΛΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΝΕΩΝ

Στὴν Ἑλληνο-Γαλλικὴ Ἕνωση Νέων γίνηκε τὴν Τετάρτη 22 Ἀβγούστου γιορτὴ γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ Παρισιοῦ. Μὲ σεμνότητα καὶ μὲ πολλὴ θέρμη οἱ ὁμιλητὲς μίλησαν γιὰ τὴν θαυμαστὴν ἐποποιΐα τῶν Γάλλων πατριωτῶν καὶ ἀναφέρανε μαζὶ καὶ τὰ ὀνόματα τῶν Ἑλλήνων ποὺ πέσανε γιὰ τὴ λευτεριὰ τοῦ Παρισιοῦ.

— Τώρα ποὺ ὁ καιρὸς δρόσισε, ἡ Ἑλληνο-Γαλλικὴ Ἕνωση ξαναρχίζει τὶς διαλίες της. Τὴν ἐρχόμενη Τετάρτη 5 Σεπτεμβρίου, ὥρα 19, στὴν ὁδὸν Σίνα 29, θὰ μιλήσει ὁ ἀρχιτέκτων κ. Γεώργιος Κανδύλης γιὰ «τὸ πνεῦμα τῆς ἀνοικοδόμησης στὴ Γαλλία». Ἡ Ἕνωση διάλεξε αὐτὴ τὴν ὁμιλία ἐπειδὴ οἱ ἀρχιτέκτονές μας θὰ φόγουν κατὰ τὰ μέσα τοῦ Σεπτέμβρη γιὰ νὰ φροντίσουν γιὰ τὴν ἀνοικοδόμηση τῶν ἑλληνικῶν χωριῶν. Ἔτσι θὰ μπορέσουν νὰ πάρουν μιὰν ἰδέα πρὶν φόγουν, γιὰ τὸ τί γίνεται στὴ Γαλλία σχετικὰ μ' αὐτὸ τὸ θέμα. Πλούσια στοιχεῖα γιὰ τὴν ἀνοικοδόμηση στὴ Γαλλία. ἔφερε ἀπὸ τὸ Παρίσι πρὶν ἕνα μῆνα ὁ ἀρχιτέκτων τοῦ Ἰνστιτούτου κ. Ντυκοῦ.

Ἡ εἴσοδος στὴν ὁμιλία θὰ εἶναι ἐλεύθερη.

— Μὲ χαρὰ ἀκούσαμε στὴν ραδιοφωνικὴν ἐκπομπὴ τῆς "Ἑνωσης, στὶς 29 Ἀβγούστου, δυὸ ποιήματα τοῦ Ἀραγκὸν ἀπὸ τὴ συλλογὴ του «Τὰ μάτια τῆς Ἐλσας» σὲ ὡραιότατη μετάφραση τοῦ κ. Γ. Παπατσώνη.

ΤΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ

Ἐκεῖ ποὺ ἡ ἀδιαφορία τῶν «ἀρμοδίων» κατανῆ ἐγκληματικὴ περιφρόνηση γιὰ τὴν πνευματικὴ μας ζωή, εἶναι ἡ στάση τους ὁτὶ ζήτημα τῆς σύστασης ἐπιμελητηρίου λογοτεχνῶν. Ἐκεῖ ξεπερασαν τὶ: σκοτεινότερες παραδόσεις τῆς κρατικῆς ἀναλγησίας.

"Ὀλες οἱ προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἵδρυση τοῦ Ἐπιμελητηρίου ἔχουν ρυθμιστεῖ ἀπὸ τὸ συμβούλιο τῆς ἑταιρείας Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν καὶ δὲ χρειάζεται τώρα παρὰ μιὰ συνεννόηση τῶν ἀρμοδίων Ὑπουργείων Παιδείας, Ἐργασίας καὶ Οἰκονομικῶν, γιὰ νὰ καταρτιστεῖ ὁ σχετικὸς νόμος καὶ νὰ μπεῖ σ' ἐφαρμογή. Ἡ ἵδρυση Ἐπιμελητηρίου, καθὼς καὶ ταμεῖου σύνταξης γιὰ τοὺς Λογοτέχνες μας, ἀποτελεῖ τὸν πιὸ ἐνδεδειγμένο τρόπο γιὰ νὰ ἐξασφαλιστεῖ ἡ ἀξιόπρεπη διαβίωσή τους καὶ νὰ κατοχυρωθοῦν νομότυπα τὰ ἐπαγγελματικὰ συμφέροντά τους. Εἶναι ἀσυγχώρητο τὸ Κράτος νὰ μὴ νοιάζεται καὶ νὰ μὴ φροντίζει ἀξιοπρεπέστερα γιὰ τοὺς πνευματικοὺς μας ἀνθρώπους, ποὺ μόνον ὅταν πεθοῦν διστυχισμένοι τοὺς θιμᾶται καὶ τοὺς τιμᾶ μὲ τὴν κατάθεση στεφάνου καὶ μὲ τὸν ἀπαραίτητον ἐπικήδειο... Πρέπει ἐπιτέλους ἡ π

Ἐλεύθερα Γράμματα

ΟΛΑΡΙΑ, ΟΛΑΛΑ!

Τοῦ Λ. ΚΟΥΚΟΥΔΑ

Λίγο πιὸ κάτω ἀπὸ τὸ σπίτι μου εἶναι τὸ Ὄγδοο Γυμνάσιο. Ἕνα τεράστιο χτίριο που μοιάζει περισσότερο μὲ καζάρμα ἢ ἀποθήκη. Τὸν καιρὸ τῆς Κατοχῆς οἱ Γερμανοὶ τὸ χρησιμοποιοῦσανε γιὰ τὴν ἁπλοχωριά του σὰ στρατῶνα. Μπορεῖ καὶ σὰν κέντρο στρατιωτικῆς μετεκπαίδευσης. Κάθε πρωῖ καὶ κάθε δειλινὸ μαζεύονταν οἱ Ναζῆδες στρατιῶτες στὸν ἀπέραντο αὐλόγυρο τοῦ Ὄγδοου κι' ἀκούγανε μὲ θρησκευτικὴ σιωπὴ τὸν ἀξιωματικὸ ποὺ τοὺς ἔκανε θεωρία. Ὧρες ὁλάκερες.

Βέβαια κανένας δὲν ἄκουσε ποτέ, κανένας περίοικος ἢ διαβάτης ἔννοῶ, τί τοὺς ἔλεγε ὁ ἀξιωματικός τους. Ὅμως ἐγὼ τὸ φαντάζομαι. Σίγουρα τοὺς ἐξηγοῦσε γιατὶ τὸ Μεῖζον Ράιχ ἔπρεπε νὰ κυβερνήσει ὅλον τὸν κόσμο. Σὰ ν' ἄκουγα μάλιστα τ' ἀκαταμάχητα ἐπιχειρήματά του. Τὰ εἶχα ζανακούσει πολλὲς φορὲς ταξιδεύοντας στὴ χιτλερικὴ Γερμανία. Ἂς τ' ἀκούσουνε λοιπὸν κ' οἱ συμπατριῶτες μου. Προπάντων αὐτοὶ ποὺ ἔχουν τὴν ἀφέλεια νὰ νομίζουν πὼς ὁ Ράλλης εἶταν κοΰισλιγκ καὶ πὼς τὰ Ἀγγματα Ἀσφαλείας ἔδρασαν ἀντεθνικά.

Νὰ λοιπὸν τί ἔλεγε ὁ Γερμανὸς ἀξιωματικὸς στοὺς καλοθρεμμένους Ναζῆδες του μὲ τὰ κατακόκκινα καὶ πλαδαρὰ μάγουλα, τὰ ἐμβρόντητα καὶ ζωώδικα μάτια. Τοὺς ἔλεγε πὼς οἱ Γερμανοὶ εἶταν οἱ κληρονόμοι τοῦ Δυτικοῦ Πολιτισμοῦ. Αὐτοὺς εἶχε διαλέξει ἡ Θεία Πρόνοια νὰ τὸν διαφεντέψουν ἀπὸ τὴν κατάρα τῆς Δημοκρατίας καὶ τοῦ Μπολσεβίκισμοῦ. Ὁ Δυτικὸς Πολιτισμὸς ποὺ κινδύνευε εἶτανε δικό τους χτῆμα. Μάλιστα. Γιατὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ποὺ τὸν ἔφτιαξαν εἶταν κι' αὐτοὶ Γερμανοί. Πρὶν ἀπὸ τρεῖς χιλιάδες χρόνια παρατήσανε τοὺς τευτονικοὺς δρυμούς, κατεβήκανε στὴ Βαλκανικὴ Χερσόνησο καὶ μεγαλουργήσανε. Στὴν πατρίδα τους οἱ Γερμανοὶ δὲ μεγαλουργήσανε τὰ παλιὰ ἐκεῖνα χρόνια ἐπειδὴ ἔκανε, λέει, πολὺ κρύο. Ἐδῶ τὸ κλῖμα εἶταν καλύτερο κι' ὁ οὐρανὸς γαλάζιος καὶ γελαστός. Ἔπειτα ἐδῶ ἔτυχε νὰ βρίσκεται καὶ ἡ Μεσόγειος ποὺ ἔβρεχε μὲ τὰ νερά της τὶς ἀκρογιαλιὲς ὅλων τῶν γνώριμων λαῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τῆς Κρήτης, τῆς Ρόδου, τῆς Μικρασίας, τῆς Μεσοποταμίας, τῆς Ἀφρικῆς.

Κ' οἱ Ναζῆδες ποὺ ἄκουγαν ἄνοιγαν τόσο τὸ στόμα τους. Ἄκουγαν καὶ γέμιζαν περηφάνια. Γι' αὐτὸ τοὺς βλέπαμε ὅλοι κορδωμένους κι' ἀλύγιστους σὰ νἄχε καταπιεῖ ὁ καθένας τους κι' ἀπὸ μιὰ στέκα μπιλιάρδου. Τὰ πίστευαν ὅλα. Οἱ Γερμαναράδες εἶναι μωρόπιστοι. Ὅταν ὁ ἀνώτερός τους ἢ ἡ ἐφημερίδα τους τοὺς βεβαιώσει ἢ πὼς αὐτοὶ οἱ ἴδιοι εἶναι ἐλέφαντες ἢ ὁ Χίτλερ θεός, θὰ τὸ χάψουνε στὸ λεφτὸ καὶ θὰ ποῦνε ὅλοι τους ἐν χορῷ: «Aber gewiss! So ist es!»

Γέμιζαν περηφάνια λοιπὸν οἱ Ναζῆδες ἀκούγοντας τὸν ἀξιωματικό τους. Ἄλλωστε τοὺς ἔλεγε κι' ἄλλα, πολλὰ καὶ παράδοξα. Τοὺς ἔλεγε πὼς εἶτανε Γερμανοὶ οἱ Δωριεῖς ποὺ κατεβήκανε στὴν Ἑλλάδα κ' ἔφτιαξαν τὸν περίφημο πολιτισμό της. Ὥστε γερμανικὸ αἷμα εἰχανε στὶς φλέβες τους κεῖνοι που θυσιάσανε τὴ ζωή τους στὶς Θερμοπύλες, στὶς Πλαταιές, στὸ Μαραθῶνα καὶ στὴ Σαλαμῖνα γιὰ νὰ σώσουν αὐτὸν τὸν πολιτισμό, ὅταν τὸν ἀπείλησε τὸ ἀσιατικὸ σκότος. Καλὴ ὥρα σὰ σήμερα, ὅπου οἱ Γερμανοὶ καὶ πάλι ἀγωνίζονταν γιὰ νὰ γλυτώσουν τὸν πολιτισμὸ τῶν προγόνων τους(!) ἀπὸ τὸ χάος τῆς Ἀσίας.

Κι' ὅταν τέλειωνε ἡ θεωρία καὶ οἱ Ναζῆδες μπαίνανε στὴ γραμμὴ νὰ πᾶνε γιὰ γυμνάσια ἢ σὲ ἀγγαρεία, καπνίζανε τὰ κεφάλια τους σὰ θυμιατά. Διασχίζανε τοὺς δρόμους τῆς Ἀθήνας κοιτάζοντας τὸν κόσμο μὲ βλοσυρότητα καὶ περιφρόνηση καὶ τραγουδοῦσανε μὲ σοβαρότητα Ρωμαίων συγκλητικῶν:

— Ὀλαρία, ὁλαλά!

Ὡστόσο σίγουρα οἱ συμπατριῶτες μου δὲν ἀναρωτηθήκανε ποτέ τους γιατὶ οἱ Ναζῆδες τραγουδοῦσανε μὲ σοβαρότητα Ρωμαίων συγκλητικῶν. Γιατὶ τέλος πάντων τὸ τραγούδι τους δὲν εἶτανε πρόσχαρο καὶ πηγαῖο σὰν ὅλα τὰ τραγούδια. Γιατὶ κι' αὐτὸ τὸ λέγανε σὰ νὰ ἐκτελοῦσαν ἕνα στρατιωτικὸ παράγγελμα, ἀκριβῶς καθὼς ὅταν, γιὰ νὰ δείξουν τὴ δύναμή τους, ἀναγκάζανε τὴν ἀνθρώπινη φύση τους νὰ μαϊμουδίζει τὰ συνήθια τῆς χήνας.

Ἂς τὸ μάθουνε λοιπὸν κατοῦτο οἱ συμπατριῶτες μου. Κατοπροπάντων ἐκεῖνοι ποὺ ξεχνῶντας τὴν πεῖνα, τὸ κυνήγημα, τὰ βασανιστήρια καὶ τοὺς ὁμαδικοὺς τουφεκισμοὺς τῶν ἀδερφῶν μας, ἔχουν τὴν ἀπόκρυφη ἐλπίδα πὼς ὁ Χίτλερ δὲν πέθανε. Πὼς ζεῖ. Πὼς τὴν κατάλληλη στιγμὴ θὰ ξεφυτρώσει πάλι μπροστὰ μας σὰν ἀπὸ μηχανῆς θεός. Γιὰ νὰ διευθύνει τὶς παγκόσμιες αὐτὴ τὴ φορὰ φασιστικὲς φάλαγγες ἐνάντια στὶς σκοτεινὲς δυνάμεις τῆς δημοκρατίας καὶ τοῦ σοσιαλισμοῦ.

Ὅλ' αὐτὰ ποὺ ἔλεγε ὁ Γερμανὸς ἀξιωματικὸς στοὺς στρατιῶτες του, κάθε μέρα, ὧρες ολάκερες, πρωῖ ἀπόγεμα, στὸν ἁπλόχωρο αὐλόγυρο τοῦ Ὄγδοου Γυμνασίου, ὅλ' αὐτὰ εἶναι τὸ τροπάρι τοῦ Ρόζεμπεργκ. Αὐτὸς εἶναι ὁ θεωρητικὸς κι' ὁ ἀπολογητὴς τοῦ γερμανικοῦ ρασισμοῦ ποὺ γιὰ χάρη του ὁ Χίτλερ ματοκύλησε τὴν ἀνθρωπότητα. Αὐτὸς διαφέντεψε τὸ ἱστορικὸ δικαίωμα τῆς Γερμανίας νὰ κυβερνήσει ὅλον τὸν κόσμο. Ἐπειδὴ δὲν εἶταν εὔκολο πρᾶμα ν' ἀποδείξει πὼς οἱ Δωριεῖς εἶτανε Γερμανοὶ καὶ πὼς γι' αὐτὸ οἱ Ἕλληνες εἶναι ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Γερμανῶν, ἐπειδὴ τὸ ψυχρὸ κλῖμα τῆς Γερμανίας καὶ ἡ γεωγραφικὴ θέση της δὲ δικαιολογοῦσανε τὸ γεγονὸς πὼς οἱ Γερμανοί, ὁ περιούσιος λαὸς τῆς γῆς, εἶτανε ἀκόμα οὐρακοτάγκοι καὶ ζούσανε πάνω στὰ δέντρα ὅταν οἱ Ἕλληνες κ' οἱ ἄλλοι μεσογειακοὶ λαοὶ εἴχανε φτιάξει μεγάλους πολιτισμούς, ὁ Ρόζεμπεργκ καὶ τὰ κοπέλια του βρήκανε καταφύγιο στὴ συγκριτικὴ ἐθνολογία καὶ στὴ συγκριτικὴ λαογραφία.

Οἱ Γερμανοὶ ἀνθρωπολογικὰ εἶταν τὰ πιὸ γνήσια μοντέλα τῆς ἀρίας φυλῆς. Ψηλοί, ξανθοί, δολιχοκέφαλοι. Εἶχαν τὴν ἴδια θρησκεία μὲ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνες. Ὁ Ὄλυμπος κ' ἡ Βαλχάλλα ἐστέγαζαν ἕνα συγγενικό, ἕνα σχεδὸν ταυτόσημο πολυθεϊκὸ σύμπλεγμα. Δίας—Βοτάν, Ἀθηνᾶ—Φρία, Ἄρης—Τίου κ. ο. κ. Τέλος εἶχαν κοινὰ ἤθη καὶ κοινοὺς θεσμούς. Ἂς ἀκούσουν οἱ συμπατριῶτες μου γιὰ νὰ ἐξηγήσουν καὶ τὸ μυστήριο τοῦ «Ὀλαρία, ὁλαλά». Καθὼς οἱ ἀρχαῖοι Γερμανοὶ βασιλιάδες συντηροῦσανε σκάλδους, ἔτσι κ' οἱ Ἕλληνες εἴχανε ραψῳδοὺς στὶς αὐλές τους. Καθὼς ἐκεῖνοι εἴχανε κάνει θρησκεία τους τὴ σωματικὴ ἀγωγή, ἔτσι κ' οἱ Ἕλληνες καλλιεργοῦσανε τὴ γυμναστικὴ καὶ τὸν ἀθλητισμό. Τέλος, καθὼς οἱ ἀρχαῖοι Γερμανοὶ πηγαίνανε στὸν πόλεμο τραγουδώντας, ἔτσι κ' οἱ Σπαρτιάτες κ' οἱ ἄλλοι Ἕλληνες πηγαίνανε στὴ μάχη τραγουδώντας Τυρταῖο καὶ ἄλλους.

Αὐτὰ τοὺς ἔλεγε στὴ θεωρία του ὁ Γερμανὸς ἀξιωματικός. Κ' οἱ Ναζῆδες τὸν ἄκουγαν μὲ ἀνοιχτὸ στόμα. Τοὺς ἐξηγοῦσε ἀκόμα γιατὶ οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες δὲν εἶναι πιὰ ψηλοί, ξανθοὶ καὶ δολιχοκέφαλοι. Καὶ τοὺς βεβαίωνε πὼς ἔτσι θὰ καταντούσανε κ' οἱ Γερμανοὶ ἂν ὁ Θεὸς δὲν ἔστελνε στὴ γῆ τὸ Χίτλερ νὰ ξολοθρέψει τοὺς Ἑβραίους ποὺ μαγαρίζανε τὸ γνήσιο ἰνδοευρωπαϊκὸ αἷμα τους. Γιατὶ ἂν οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες εἶναι χλωμοὶ κι' ἀρρωστιάρηδες, αὐτὸ συμβαίνει ἐπειδὴ δὲν κρατήσανε καθαρὸ τὸ αἷμα τους καὶ ἤρθανε σ' ἐπιμιξία μὲ ἄλλες κατώτερες φυλές.

Μᾶς ἀποδείχνανε λοιπὸν τὴν κατωτερότητά μας. Μᾶς ἐξηγούσανε μιὰν ἐπιστημονικὴ θεωρία. Σὰ νὰ μᾶς λέγανε: «Οἱ ἀληθινοὶ Ἕλληνες εἴμαστε μεῖς κι ὄχι σεῖς»! Γι' αὐτὸ εἶτανε βλοσυροὶ καὶ σοβαροί, γεμᾶτοι οἴηση καὶ περιφρόνηση, ὅταν οἱ Γερμανοὶ στρατιῶτες διασχίζανε τοὺς ματοβαμμένους δρόμους τῆς Ἀθήνας τραγουδώντας:

— Ὀλαρία, ὁλαλά!

ΤΑ ΔΙΚΑΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Τοῦ Ρήγα ΦΕΡΑΙΟΥ

Ἄρθρ. 1. — Ὁ σκοπὸς ὁποῦ ἀπ' ἀρχῆς κόσμου οἱ ἄνθρωποι ἐσυμαζώχθησαν ἀπὸ τὰ δάση τὴν πρώτην φορὰν διὰ νὰ κατοικήσουν ὅλοι μαζύ, κτίζοντες χώρας καὶ πόλεις, εἶναι διὰ νὰ συμβοηθῶνται καὶ νὰ ζῶσιν εὐτυχισμένοι καὶ ὄχι νὰ συναντιτρώγωνται ἢ νὰ ρουφᾶ τὸ αἷμά τους ἕνας.

Ἄρθρ. 2. — Αὐτὰ τὰ φυσικὰ δίκαια εἶναι: πρῶτον, τὸ νὰ εἴμεθα ὅλοι ἴσοι καὶ ὄχι ὁ ἕνας κατώτερος ἀπὸ τὸν ἄλλον· δεύτερον, νὰ εἴμεθα ἐλεύθεροι καὶ ὄχι ὁ ἕνας σκλάβος τοῦ ἀλλουνοῦ· τρίτον, νὰ εἰμεθα σίγουροι εἰς τὴν ζωήν μας καὶ κανένας νὰ μὴν ἠμπορῇ νὰ μᾶς τὴν πάρῃ ἀδίκως καὶ κατὰ τὴν φαντασίαν.

Ἄρθρ. 9. — Ὁ νόμος ἔχει χρέος νὰ διαφεντεύῃ τὴν κοινὴν ἐλευθερίαν ὅλου τοῦ ἔθνους καὶ ἐκείνην τοῦ κάθε ἀνθρώπου, κατοίκου εἰς ταύτην τὴν αὐτοκρατορίαν, ἐναντίον τῆς καταθλίψεως καὶ τῆς δυναστείας τῶν διοικητῶν· ὅταν αὐτοὶ διοικοῦν καλῶς, νὰ τοὺς διαφεντεύῃ· εἰ δὲ κακῶς, νὰ τοὺς ἀποβάλῃ.

Ἄρθρ. 11. — Κάθε δυναστικὸν ἐπιχείρημα, ὁποῦ ἤθελαν κάμει ἐναντίον ἑνὸς ἀνθρώπου ὁποῦ δὲν ἐπταισε καὶ χωρὶς προστάγὴν τοῦ νόμου θέλουν νὰ τὸν καταδικάσουν, ἐκεῖνο φαίνεται πὼς εἶναι μόνον ἀπὸ τὸ κεφάλι τοῦ κριτοῦ καὶ ἔργον τυραννικόν. Ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν τὸν ὁποῖον θέλουν νὰ δυναστεύσουν μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον, ἔχει δίκαιον καὶ ἄδειαν νὰ ἀντισταθῇ ἐξ ὅλης του τῆς δυνάμεως, νὰ τὸ ἀποβάλῃ μὲ βίαν καὶ νὰ μὴν ὑποταχθῇ.

Ἄρθρ. 21. — Αἱ δημόσιοι συνδρομαὶ καὶ ἀνταμοιβαὶ εἶναι ἕνα ἱερὸν χρέος τῆς πατρίδος. Τὸ κοινὸν χρεωστεῖ μίαν βοήθειαν εἰς τοὺς δυστυχεῖς ἐγκατοίκους, τόσον εἰς τὸ νὰ τοὺς προμηθεύσῃ νὰ ἔχουν τί νὰ ἐργάζωνται, ὅσον καὶ νὰ δώσῃ τρόπον ζωῆς εἰς ἐκείνους, ὁποῦ δὲν ἠμποροῦν πλέον νὰ δουλεύσουν· ἤγουν, ἕνας γεωργὸς μὴ ἔχοντας βόδια κάθεται ἀργός, ἡ πατρὶς ἔχει χρέος νὰ τὸν δώσῃ καὶ νὰ τὸν προσμένῃ ὥστε νὰ τὰ πληρώσῃ· ἕνας ἐσακατεύθη εἰς τὸν ὑπὲρ πατρίδος πόλεμον, αὐτὴ πρέπει νὰ τὸν ἀνταμείψῃ καὶ νὰ τὸν τρέφῃ ἐν ὅσῳ ζῇ.

Ἄρθρ. 22. — Ὅλοι χωρὶς ἐξαίρεσιν ἔχουν χρέος νὰ ἠξεύρουν γράμματα. Ἡ πατρὶς ἔχει νὰ καταστήσῃ σχολεῖα εἰς ὅλα τὰ χωρία διὰ τὰ ἀρσενικὰ καὶ θηλυκὰ παιδία. Ἐκ τῶν γραμμάτων γεννᾶται ἡ προκοπή, μὲ τὴν ὁποίαν λάμπουν τὰ ἐλεύθερα ἔθνη.

Ἄρθρ. 34. — Ὅταν ἕνας μόνος κάτοικος τοῦ βασιλείου τούτου ἀδικηθῇ, ἀδικεῖται ὅλον τὸ βασίλειον· καὶ πάλιν, ὅταν τὸ βασίλειον ἀδικεῖται ἢ πολεμεῖται, ἀδικεῖται ἢ πολεμεῖται κάθε πολίτης. Διὰ τοῦτο δὲν ἠμπορεῖ ποτὲ κανεὶς νὰ εἰπῇ, ὅτι ἡ τάδε χώρα πολεμεῖται, δὲν μὲ μέλει, διότι ἐγὼ ἡσυχάζω εἰς τὴν ἰδικήν μου· ἀλλ' ἐγὼ πολεμοῦμαι, ὅταν ἡ τάδε χώρα πάσχῃ, ὡς μέρος τοῦ ὅλου ὁποῦ εἶμαι· ὁ Βούλγαρης πρέπει νὰ κινεῖται, ὅταν πάσχῃ ὁ Ἕλλην· καὶ τοῦτος πάλιν δι' ἐκεῖνον· καὶ ἀμφότεροι διὰ τὸν Ἀλβανὸν καὶ Βλάχον.